

POLOONUS

Zeitschrift für die polnische Sprache und den europäischen Dialog
Czasopismo na rzecz języka polskiego i europejskiego dialogu

Gespräch mit Knut Abraham / Polnisch lernen mit Apps und KI / Interview mit ChatGPT / Polinnen und Polen – immer sichtbarer in Deutschland? / Polyglotter Film: Deutsch-polnische Krimis / Polski ist cool – Mode, Message und ein Manifest / KI-Kunst: Roman Lipski in Stettin

POLNISCH LERNEN MIT KI

POLONUS.
ZEITSCHRIFT FÜR DIE POLNISCHE SPRACHE UND DEN EUROPÄISCHEN DIALOG /
CZASOPISMO NA RZECZ JĘZYKA POLSKIEGO I EUROPEJSKIEGO DIALOGU

Herausgeber / Wydawca Kompetenz- und Koordinationszentrum Polnisch (KoKoPol)
bei der Stiftung Internationales Begegnungszentrum St. Marienthal
Centrum Kompetencji i Koordynacji Języka Polskiego (KoKoPol)
przy Fundacji Międzynarodowe Centrum Spotkań St. Marienthal
Redaktion / Redakcja PD Dr. Przemysław Chojnowski, Gunnar Hille, Ramona Teresa Plitt,
Christin Stupka, Dr. Magdalena Telus, Luise Träger
Redaktionsanschrift / Adres redakcji Internationales Begegnungszentrum St. Marienthal,
02899 Ostritz, St. Marienthal 10 / Tel. 035823/77-0
www.kokopol.eu / kontakt@kokopol.eu
Titelillustration, Gestaltung, Satz / Ilustracja tytułowa, grafika, skład
PAPINESKA, Monika Grobel-Jaroschewski
Druck / Druk Stoba-Druck GmbH
Auflage / Nakład 1.000 Exemplare / 1 000 egzemplarzy
ISSN 2701-6285

Inhaltsverzeichnis

Spis treści

GELEITWORT / OD REDAKCJI **2.**

GESPRÄCH / ROZMOWA **4.**

Knut Abraham — der neue Koordinator der Bundesregierung für die deutsch-polnische Zusammenarbeit / Knut Abraham — nowy koordynator rządu federalnego ds. współpracy polsko-niemieckiej
Gunnar Hille

POLNISCH LERNEN MIT KI **9.**
NAUKA POLSKIEGO Z AI

9. Erfahrungsbericht: Polnisch lernen mit Apps und künstlicher Intelligenz — ein persönlicher Vergleich / Osobista relacja: nauka polskiego z wykorzystaniem sztucznej inteligencji — porównanie
Erik Malchow

17. Polnisch, ein Zuhause, das man in sich trägt — Interview mit ChatGPT / Polski — dom, który nosi się w sobie — wywiad z botem ChatGPT / *Ramona Teresa Plitt*

23. Quo vadis, unsere schöne Welt (der Geisteswissenschaften)?
Quo vadis, nasz piękny świat (humanistyki)? / *Adam Pawłowski*

27. Auf der Zungenspitze — ein didaktisches Konzept für interaktive Übungen im Unterricht des herkunftssprachlichen Polnischen / *Na końcu języka* — koncepcja dydaktyczna ćwiczeń interaktywnych do nauki języka polskiego odziedziczonych
Anna Żurek

HERKUNFTSSPRACHE POLNISCH **31.**
JĘZYK POLSKI ODZIEDZICZONY

31. Polinnen und Polen — immer sichtbarer in Deutschland?
Polki i Polacy — coraz bardziej widoczni w Niemczech?
Peter Oliver Loew

35. Mama, sprich Deutsch! — Was meine Herkunftssprache für mich bedeutet / Mamo, mów po niemiecku! — Co znaczy dla mnie mój język odziedziczony / *Patricia Friedek*

40. Verein der Polnischlehrer und Pädagogen in Deutschland
Związek Nauczycieli Języka Polskiego i Pedagogów w Niemczech
Liliana Barejko-Knops

LEBENS LAUF / ŻYCIORYS **43.**

Ein Gespräch mit Julian Schorr / Rozmowa z Julianem Schorrem
Ewa Wieszczyńska

WISSENSWERTES / WARTO WIEDZIEĆ **46.**

Polyglotter Film: Zum Umgang mit der Sprache in deutsch-polnischen Krimis / Film wielojęzyczny: Podejście do kwestii języka w polsko-niemieckich kryminałach / *Erik Malchow*

PREISGEKRÖNT / NAGRODZENI **51.**

Gunnar Hille mit dem Preis der europäischen Polonia POLONICUS geehrt / Gunnar Hille uhonorowany nagrodą europejskiej Polonii *POLONICUS* / *Erik Malchow*

PERSPEKTIVEN / PERSPEKTYWY **53.**

53. Polski ist cool — Mode, Message und ein Manifest
Polski ist cool — moda, message i manifest / *Erik Malchow*

54. Prüfungszentrum KoKoPol: Junior-Prüfungen im Februar
Centrum Egzaminacyjne KoKoPol: lutowy egzamin *Junior*
Julian Schorr

55. Polonia ist zu mehr bereit — wir bitten nicht, wir gestalten mit
Polonia gotowa na więcej — nie prosimy, współtworzymy
Adrianna Tomczak

REISEKOLUMNE POLEN **59.**
KOLUMNA PODRÓŻNIKA

Drei Nachbarn vor der Tür. Eine Reise in den Nordosten Polens
Trzech sąsiadów za progiem. Wyprawa na północny wschód Polski
Matthias Kneip

GALERIE / GALERIA **64.**

KI-Kunst: Quantum Babylon in Stettin — Roman Lipski (Berlin)
Sztuka z AI: *Quantum Babylon* w Szczecinie — Roman Lipski (Berlin)
Ramona Plitt

GEDICHT / WIERSZ **70.**

Brygida Helbig, Das Versprechen oder Wie rette ich die Welt
Brygida Helbig, *Obietnica albo Jak uratować świat*

AUTOR*INNEN / AUTORZY* **72.**

Geleitwort Od redakcji

Gunnar Hille

DE Die weltpolitischen Umstände sind seit dem letzten POLONUS-Heft nicht besser geworden, im Gegenteil. Europa und insbesondere Polen werden immer mehr von einem ehemaligen KGB-Agenten herausgefordert, die USA als der Garant unserer Werte und unser aller Sicherheit werden von der Landesführung in ein Abenteuer unermesslichen Ausmaßes gelockt, autokratische Regionalmächte bekommen immer mehr Oberwasser. Und dennoch: Die äußeren Bedrohungen führen bekanntlich stets auch zu starken Reaktionen, irrationalen Trotzreaktionen mit eigener Dynamik, aber vor allem auch zu rationalen Bekenntnissen und Entscheidungen.

So sollte es im deutsch-polnischen Verhältnis beiden Seiten gelingen, dem Druck national-chauvinistischer Kräfte im eigenen Land zu widerstehen und sich eindeutig zu einem starken, an demokratischen Werten orientierten Europa zu bekennen. Auf dem Weg dorthin sind bilateral noch zahlreiche Stolpersteine und Befürchtungen aus dem Weg zu räumen. Um unseren Nachbarn Polen besser zu kennen und zu verstehen, ist nach wie vor die Kenntnis von polnischer Sprache und Kultur bei uns Deutschen von herausragender Bedeutung. Und tatsächlich: in den fünf Jahren seiner Existenz konnte KoKoPol mit Hilfe zahlreicher Aktiver aus Politik, Wissenschaft, Zivilgesellschaft und Kultur mit dazu beitragen, dass die polnische Sprache in der Mitte unserer Gesellschaft angekommen ist.

Belege hierfür sind Artikel in der Presse wie *Mama, sprich deutsch* von Patricia Friedek im *Spiegel* (25/2025, s. auch die Kurzfassung des Beitrags aus S. 35 der vorliegenden Ausgabe), ähnliche Berichte in *DIE ZEIT* oder im *ZEIT-Magazin*, dessen Chefredakteurin Emilia Smechowski für die Recherche zu einem Artikel über die Zweisprachigkeit von Kindern aus deutsch-polnischen Ehen unlängst KoKoPol besuchte. Emilia Smechowski hatte mit ihrem Buch *Wir Strebermigranten* 2017 das Thema der Überanpassung bei gleichzeitigem Verstecken eigener Wurzeln polnischstämmiger Menschen in Deutschland einschließlich des fehlenden Bekenntnisses zur Herkunftssprache und –kultur ins Bewusstsein gerückt.

Es war kein Geringerer als der Direktor des Deutschen Polen-Instituts, Peter Oliver Loew, der mit seinem Buch *Wir Unsichtbaren. Geschichte der Polen in Deutschland* (München: Beck 2014) die Unsichtbarkeitsdiagnose gestellt hatte und sie nunmehr teilweise revidiert: die Entwicklung hin zur selbstbewussten

Mehrsprachigkeit und zu den eigenen Wurzeln hat innerhalb von 10 Jahren in der Polonia eine deutliche Veränderung hervorgebracht. Lesen Sie selbst in *Polinnen und Polen – immer sichtbarer in Deutschland?* auf S. 31.

Unsere Kampagne *Polski ist cool* mit prominenten Influencern hat zudem die wichtige Zielgruppe der jungen Menschen über das Internet erreicht. Hier konnten wir innerhalb von drei Monaten über eine Million Aufrufe allein bei Facebook und Instagram feststellen. Künftig dürfte bei der Werbung für Polnisch auch unsere „Mode-Kollektion“ mit Kleidungsstücken, Tragetaschen und weiteren Utensilien mit der Aufschrift „Polski ist cool“ zur Popularisierung beitragen. Näheres auf S. 53 in diesem Heft.

Ansonsten wollen wir in diesem POLONUS auch das Thema „Künstliche Intelligenz und Sprachen“ in den Blick nehmen. In diesem Bereich steckt – Sie wissen es alle – reichlich Bewegung und Potenzial für das erleichterte Aneignen auch von Sprachkenntnissen.

Ob auch die Arbeit von KoKoPol zur Sichtbarkeit der Polonia in Deutschland oder zum Abbau des Fremdelns gegenüber Polen beigetragen hat? Wir hoffen es und werden mit neuen Erfahrungen und verbesserter Infrastruktur dafür arbeiten. Motivierend wirkt bei alldem die Anerkennung unserer Arbeit durch die Verleihung des *Polonicus*-Preises 2025 an den Autor dieser Zeilen für die Zuarbeit beim deutsch-polnischen Dialog. Diese Auszeichnung nimmt das Team von KoKoPol mit aufrichtiger Freude und Demut als Anreiz zu noch mehr Anstrengungen für die Popularisierung des Polnischen entgegen.

Ihre Hinweise und Anregungen, liebe Leser und Leserinnen, vor allem aber auch Ihre kritischen Anmerkungen zu unserer Arbeit sind uns wie immer willkommen. Wir setzen dabei weiter auf Ihre Unterstützung bei den gemeinsamen Bemühungen, Europa nicht sturmreif schießen zu lassen, sondern uns als selbstbewusster und widerstandsfähiger Kontinent und Global Player zu behaupten, nicht zuletzt auch dank eines „Dialogs auf Augenhöhe“ zwischen den EU-Partnern.

Mit herzlichen Grüßen und den besten Wünschen
für die Feiertage und das anstehende Jahr 2026

Gunnar Hille, Direktor KoKoPol

PL Światowa sytuacja polityczna od czasu wydania ostatniego numeru POLONUSA wcale się nie poprawiła – wręcz przeciwnie. Europa, a w szczególności Polska, są coraz bardziej prowokowane przez byłego agenta KGB; Stany Zjednoczone, jako gwarant naszych wartości i wspólnego bezpieczeństwa, są wciągane w ryzykowne przedsięwzięcie o niewyobrażalnej skali, a autokratyczne mocarstwa lokalne zyskują coraz większe wpływy. A jednak – jak wiadomo – zewnętrzne zagrożenia zawsze prowadzą również do silnych reakcji: nieraz irracjonalnych, emocjonalnych, ale przede wszystkim do racjonalnych deklaracji i decyzji.

W tej sytuacji obu stronom musi zależeć na odparciu nacisków sił narodowo-szowinistycznych w swoich krajach i jednoznacznym opowiedzeniu się za silną Europą, opartą na demokratycznych wartościach. Na tej drodze trzeba jednak usunąć jeszcze wiele przeszkód i obaw po obu stronach. Aby lepiej poznać i zrozumieć naszych polskich sąsiadów, znajomość języka i kultury

polskiej pozostaje dla nas, Niemców, sprawą o fundamentalnym znaczeniu. I rzeczywiście – w ciągu pięciu lat swojego istnienia KoKoPol, przy wsparciu wielu osób zaangażowanych w sferze polityki, nauki, społeczeństwa obywatelskiego i kultury, przyczynił się do tego, że język polski znalazł miejsce w samym środku naszego społeczeństwa.

Dowodami na to są artykuły prasowe, takie jak *Mamo, mów po niemiecku* Patricii Friedek w *Der Spiegel* nr 25/2025 (zob. także skróconą wersję na stronie 35 niniejszego wydania), a także podobne teksty w *DIE ZEIT* czy w *ZEIT-Magazin*, którego redaktorka naczelna Emilia Smechowski odwiedziła niedawno KoKoPol, przygotowując materiał o dwujęzyczności dzieci z małżeństw polsko-niemieckich. Emilia Smechowski już w 2017 roku w swojej książce *Wir Strebermigranten* (*My super imigranci*, Warszawa 2018) zwróciła uwagę na zjawisko nadmiernego dostosowywania się przy jednoczesnym ukrywaniu własnych korzeni przez osoby polskiego pochodzenia w Niemczech – w tym na brak przyznawania się do języka i kultury ojczystej.

Nie kto inny jak dyrektor Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich (Deutsches Polen-Institut), Peter Oliver Loew, w swojej książce *Wir Unsichtbaren. Geschichte der Polen in Deutschland* (Monachium 2014) (*My niewidzialni. Historia Polaków w Niemczech*, Warszawa 2017) postawił diagnozę „niewidzialności” Polaków w Niemczech. Dziś, po zaktualizowaniu tej analizy, częściowo ją rewiduje: rozwój w kierunku świadomej wielojęzyczności i odnajdywania własnych korzeni w ciągu dziesięciu lat przyniósł wśród Polonii wyraźną zmianę – zapraszamy do lektury artykułu *Polki i Polacy coraz bardziej widoczni w Niemczech?* na stronie 31.

Nasza kampania *Polski ist cool* z udziałem znanych influencerów dotarła przez internet do ważnej grupy docelowej – młodych ludzi. W ciągu zaledwie trzech miesięcy zanotowaliśmy ponad milion odsłon na Facebooku i Instagramie. W przyszłości do popularyzacji języka polskiego przyczyni się zapewne także nasza „kolekcja mody” – ubrania, torby i inne akcesoria z napisem „Polski ist cool”. Więcej na stronie 53 w tym numerze.

Ponadto w tym wydaniu POLONUSA chcemy przyjrzeć się tematowi „Sztuczna inteligencja a języki”. Jak Państwo wiedzą, jest to dziedzina pełna dynamiki i z dużym potencjałem, również odnośnie łatwiejszego przyswajania sobie języków obcych.

Czy do zwiększenia widoczności Polonii w Niemczech i zmniejszenia dystansu wobec Polski przyczyniła się również działalność KoKoPol? Mamy taką nadzieję i będziemy nad tym dalej pracować – korzystając z nowych doświadczeń i lepszej infrastruktury. Dodatkową motywacją jest dla nas uznanie, jakie przyniosło przyznanie autorowi tych słów nagrody *Polonicus* 2025 za wkład w dialog polsko-niemiecki. Zespół KoKoPol przyjmuje to wyróżnienie ze szczerą radością i pokorą jako zachętę do jeszcze większych starań na rzecz popularyzacji języka polskiego.

Jak zawsze mile widziane są Państwa uwagi, sugestie, a zwłaszcza krytyczne komentarze dotyczące naszej pracy. Liczymy w dalszym ciągu na Państwa wsparcie we wspólnym wysiłku, aby nie wystawiać Europy na ostrzał, lecz umacniać ją, jako pewny siebie, zdolny do oporu kontynent, będący globalnym graczem – także dzięki „dialogowi na równych prawach” pomiędzy partnerami w Unii Europejskiej.

Z wyrazami szacunku oraz serdecznymi życzeniami
na Święta i Nowy Rok 2026

Gunnar Hille, dyrektor KoKoPol

Z niemieckiego: Natalia Kolasa

Gespräch Rozmowa

KNUT ABRAHAM — DER NEUE KOORDINATOR DER
BUNDESREGIERUNG FÜR DIE DEUTSCH-POLNISCHE
ZUSAMMENARBEIT / KNUT ABRAHAM — KOORDYNATOR
RZĄDU FEDERALNEGO DS. WSPÓŁPRACY POLSKO-
NIEMIECKIEJ

Gunnar Hille

Knut Abraham, Koordinator der Bundesregierung für die deutsch-polnische Zusammenarbeit / Knut Abraham, koordyna-
tor rządu federalnego ds. współpracy polsko-niemieckiej
Foto: Andreas Egeresi

DE Sie sind erst einige Monate im Amt, haben aber vermut-
lich schon alle Höhen und Tiefen der deutsch-polni-
schen Zusammenarbeit erleben müssen und können.
Sind Sie enttäuscht, überrascht?

Ich habe die Aufgabe des Koordinators für die deutsch-
polnische zivilgesellschaftliche und grenznahe Zusammenarbeit
sehr gern übernommen, es ist eine große Ehre für mich. Ent-
täuscht bin ich ganz und gar nicht, denn die intensiven ersten
drei Monate, in denen das Deutsch-Polnische Forum stattfand,

das vorläufige Denkmal für die polnischen Opfer von Gewalt-
herrschaft und Besatzungszeit eingeweiht wurde und ich bereits
drei Mal nach Polen und in die Grenzregion reisen konnte, zeigen
mir deutlich, dass die zivilgesellschaftlichen Beziehungen und
die grenznahe Zusammenarbeit ein wichtiges Fundament der
deutsch-polnischen Beziehungen sind.

Diejenigen, die Sie schon länger kennen, wissen, dass Sie ein uner-
müdlicher Kämpfer für die partnerschaftliche Kooperation mit den
osteuropäischen Staaten sind. Sie waren als junger Diplomat eini-
ge Jahre in Sofia tätig und haben seither auf Ihren verschiedenen
Posten für die Annäherung der mittel- und südosteuropäischen
Staaten an die EU bis hin zur Mitgliedschaft und Integration dieser
Länder gekämpft. Spielt Polen als unmittelbarer deutscher Nachbar
und als größtes Land in dieser Reihe eine besondere Rolle?

Polen ist ein sehr wichtiger Nachbar, wir sind Partner in
der Europäischen Union und haben seit dem EU-Beitritt Polens
2004 unsere bilateralen Beziehungen in allen Bereichen stark
intensiviert. Die deutsche und die polnische Wirtschaft sind
eng verflochten, entlang unserer Grenze ist ein wirklicher Ver-
flechtungsraum entstanden, den wir weiter entwickeln werden.
Sicherheitspolitisch ist Polen ein Staat an den Grenzen Russlands,
das seit mehr als drei Jahren einen brutalen Krieg gegen die
Ukraine führt und testet, wie weit es Polen und die NATO ohne
weitreichende Konsequenzen provozieren kann. Wir müssen eng
zusammenstehen und uns gemeinsam verteidigen: Polens Sicher-
heit ist unsere Sicherheit.

Die Bundesregierung nennt Polen seit Jahren in einem
Atemzug mit Frankreich, unserem zweiten wichtigen großen
Nachbarn, mit dem eine beispiellose Versöhnung und enge
Kooperation gelungen ist — das möchten wir auch mit Polen er-
reichen. Vor 60 Jahren haben die polnischen Bischöfe mit einem
Brief an ihre deutschen Amtsbrüder diesen Prozess der Versöh-
nung begonnen. Wir müssen ihn weiterführen. Die polnischen
Bischöfe hatten 1965 den Mut dazu, auch wenn das im Ange-
sicht der Tatsache, dass Deutschland von 1939 bis 1945 einen
grausamen Vernichtungskrieg gegen Polen geführt hat, dem mehr
als 5 Millionen Menschen zum Opfer gefallen sind, noch wenig
Zustimmung in der polnischen Gesellschaft fand. Außenminister
Wadepful hat beim Deutsch-Polnischen Forum klar ausgespro-
chen, worum es geht: die Versöhnung ist ein „Geschenk“, das
wir Deutsche nicht erwarten konnten. Wir haben uns deswe-
gen im Koalitionsvertrag auch klar zum Gedenkort Polen und
zum Deutsch-Polnischen Haus bekannt. Das sind für mich die
wichtigsten erinnerungspolitischen Vorhaben in dieser Legislatur-
periode! Der Standort im Herzen Berlins, neben dem Kanzleramt
und direkt gegenüber dem Bundestag, am Platz der ehemaligen
Kroll-Oper, verdeutlicht die Bedeutung, die wir dem Gedenken an
die polnischen Opfer des Nationalsozialismus und der deutschen
Besatzung in Polen beimessen.

Wir haben seit dem EU-Beitritt Polens 2004 europafreundliche
wie europaskeptische bis –feindliche Regierungen erlebt. Gibt es
jenseits der jeweiligen Ausrichtung dieser Regierungen verbind-
de Strukturen zwischen unseren Ländern, die es zu festigen gilt?

Zu den Grundlinien der Außenpolitik bisher jeder
polnischen Regierung, die auch das Verhältnis zu Deutschland be-
stimmen, gehören die feste Einbindung Polens in die Europäische
Union und in die Nato und seit Kriegsbeginn 2022 die Unter-
stützung der Ukraine — das ist ein solides Fundament für unsere
Zusammenarbeit. Viele gemeinsame Strukturen haben sich entwi-
ckelt, z.B. Zusammenarbeit im Sicherheits- und Verteidigungsbe-
reich innerhalb der NATO, in der Polizei- und Zollzusammenarbeit
mit dem Gemeinsamen Zentrum Świecko und dem Gemeinsamen
Polizeiteam Guben/Gubin, mit der Deutsch-Polnischen Regie-
rungskommission für grenzüberschreitende Zusammenarbeit um
nur einige zu nennen. Darüber hinaus gibt es vielfältige Partner-
schaften auf Landes-, Wojewodschafts-, Landkreis- und kommu-
naler Ebene, die ein dichtes und tragfähiges Netzwerk bilden, auf
dem sich unsere Beziehungen stetig weiterentwickeln.

Meine Aufgabe sehe ich vor allem in der Stärkung dieser
Strukturen und im Einbringen ihrer Bedürfnisse in die Bundespoli-
tik — das betrifft zurzeit besonders die vielfältigen Probleme der
Grenzregion mit den beiderseitigen Grenzkontrollen. Wenn sie
auch derzeit noch nicht wieder aufgehoben werden können, sollte
das doch ein Ziel für die nahe Zukunft sein. Bis dahin müssen ihre
Auswirkungen so gering wie möglich gehalten werden, um nicht
das zu gefährden, was in den letzten 35 Jahren aufgebaut wurde:
das Zusammenwachsen des Grenzraums.

Was können die zahlreichen deutsch-polnischen Partnerschaften
auf den verschiedensten Ebenen noch zum gegenseitigen Ver-
ständnis und zum Erhalt vertrauensvoller Beziehungen beitragen?

Diese Partnerschaften können unglaublich viel zur Ent-
wicklung unserer Beziehungen beitragen, sie tun es ständig, denn
sie bringen Menschen aus unseren beiden Ländern in Kontakt
und ins Gespräch. Sie lernen sich kennen — ob in einer Jugend-
begegnung, im Schul- und Lehrlingsaustausch, in Programmen
der Partnerschaften von Wojewodschaften und Bundesländern,
bei Festivals und im Kulturzug, auf Reisen und bei gemeinsamen
Projekten. Mit der Organisation vieler direkter Kontakte haben
sie nicht nur vielen Menschen Begegnungen mit und im Land der
Nachbarn ermöglicht. Sehr lange Partnerschaften haben zu engen
Beziehungen und tiefer Verbundenheit geführt — man feiert
gemeinsame Weinfeste wie etwa Zielona Góra mit Cottbus, man
vergift gemeinsam den Schlesischen Kulturpreis, wie Niedersach-
sen und Niederschlesien, man besucht sich, organisiert Schulaus-
tausche, tauscht Mitarbeiter/-innen aus... Diese Aufzählung könn-
te ich noch lange fortsetzen. Diese Kontakte sind das Fundament,
auf dem wir eine gute Nachbarschaft weiterhin aufbauen und ihr
Rückgrat — ohne sie geht das alles nicht.

Wir haben in diesen Monaten innerhalb der Strukturen des Weimarer Dreiecks auf zivilgesellschaftlicher Ebene zahlreiche erfolgreiche Veranstaltungen durchgeführt. Wie kann das WD auf politischer Ebene noch stärker wirken als bisher? Sind die Voraussetzungen dafür gegeben?

Das Weimarer Dreieck war auf politischer Ebene seit dem Regierungswechsel in Polen 2023 sehr aktiv, es gab viele Treffen auf Ebene der Ressorts, der Außenminister, auch der Staats- und Regierungschefs sowie wiederholte Treffen der Europaminister, besonders im Jahresverlauf 2024. 2025 waren es etwas weniger, auch wegen des Regierungswechsels in Deutschland. Gute Voraussetzungen für eine enge Zusammenarbeit sind gegeben und sollten weiter genutzt werden.

Im Format „Weimar plus“ erfolgt im Kontext des russischen Kriegs gegen die Ukraine und der aktuellen sicherheitspolitischen Herausforderungen eine Erweiterung des Weimar-Formats um Großbritannien, Italien, Spanien und die Außenbeauftragte der EU zur Abstimmung zu den Themen Unterstützung der Ukraine, transatlantische Beziehungen und europäische Sicherheit und Verteidigung.

Die Zusammenarbeit auf höchster politischer Ebene des Weimarer Dreiecks kann auch wichtige Impulse setzen für die künftige Gestaltung und Entwicklung der EU, für mehr europäische Solidarität und die gemeinsame Kommunikation gegenüber internationalen Partnern. Sie kann Zeichen setzen, etwa mit gemeinsamen Reisen, z.B. dem gemeinsamen Besuch von Premierminister Donald Tusk, Präsident Emmanuel Macron und Bundeskanzler Friedrich Merz in Moldau vor den dortigen Parlamentswahlen. Politiker des Weimarer Dreiecks könnten gemeinsame Statements zu wichtigen Fragen der EU- und internationalen Außenpolitik abgeben und tun dies auch.

In Deutschland fremdelt man immer noch mit den Ländern des früheren „Ostblocks“, dieser Begriff sitzt noch in vielen Köpfen. Wie kann man Menschen, die nicht ohnehin schon für partner-schaftliche Kooperation arbeiten, für die Vielfalt von Kulturen, touristischen Attraktionen und die sprichwörtliche Gastfreundschaft unserer östlichen und südöstlichen Nachbarn gewinnen?

Die Antwort ist sehr einfach, aber nicht immer einfach umzusetzen: indem man sie dazu bringt, diese Länder selbst kennenzulernen. Und hier ist durchaus auch der ganz normale Tourismus hilfreich, denn wer einmal in diesen Ländern war und sich umgesehen hat, kommt im besten Fall wieder — es war interessant, oder es hat den Besuchern einfach gut gefallen. Ich persönlich kenne niemanden, der nicht begeistert war nach einer ersten Reise nach Polen, nur ist oft der Schritt bis zu dieser ersten Reise das Schwierige.

Organisationen wie das Deutsch-Polnische Jugendwerk oder die Stiftung Kreisau, die Jugendbegegnungen veranstalten und finanzieren, sind ein wichtiger Akteur, aber eben auch die vielen Orte, Städte und Landkreise in Deutschland, die ihre Bürgerinnen und Bürger in die Partnerländer bringen. Übrigens spielt dabei auch die unheilvolle Geschichte des 2. Weltkriegs und seiner Folgen für Millionen vertriebener Deutscher eine Rolle: viele dieser Partnerschaften sind auch deshalb entstanden, weil sich die nun im heutigen Deutschland lebenden Personen dafür interessiert haben, wie es dem Ort ergeht, aus dem sie kamen, die den Kontakt gesucht und dort Partner gefunden haben, die Freundschaft und einen Neuanfang gewagt haben — trotz der oft

schwierigen Vergangenheit. Sehr oft sind diese Partnerschaften auch mit der deutschen Minderheit vor Ort verbunden.

Wie Sie wissen, arbeitet das Kompetenz- und Koordinationszentrum Polnisch, KoKoPol, seit über fünf Jahren für die Stärkung der polnischen Sprache in Deutschland, damit das bessere sprachliche Verstehen zur langfristigen Verständigung werden kann. Was würden Sie KoKoPol für die nächsten fünf Jahre raten?

KoKoPol hat die lange unterschätzte Rolle der Partnersprache Polnisch ins Bewusstsein gerückt, denn wirklicher Dialog zwischen zwei Nachbarn funktioniert auch nur mit beiden Sprachen, der Zugang zur Kultur und Gesellschaft der Nachbarn funktioniert nur über die Sprache. Und man versteht sich besser, was letztendlich bedeutet, dass man sich auch besser verständigen kann.

KoKoPol leistet dafür hervorragende Arbeit, mein Rat wäre, so weiterzumachen und auch weiterhin so gut mit anderen Akteuren und Organisationen wie dem Deutschen Polen-Institut mit dem Polenmobil oder der Stiftung Kreisau für Kursangebote zusammenzuarbeiten. Auch die Website und der Social-Media-Auftritt sind informativ, spannend und auch oft humorvoll und können gut viele Zielgruppen ansprechen.

Und besonders schätze ich den POLONUS, den ich seit Jahren stets von der ersten bis zur letzten Seite lese und davon vielseitig profitiere.

Und wo sehen Sie die deutsch-polnischen Beziehungen insgesamt in fünf Jahren?

Ich sehe uns als Nachbarn in EU und NATO eng und freundschaftlich zusammenwirken in einem Europa, das sich großen Herausforderungen und Bedrohungen ausgesetzt sieht, denen wir nur gemeinsam entgegentreten können.

Ich werde mich mit aller Kraft dafür einsetzen, die wichtigen Ziele des Koalitionsvertrags zu erreichen; den Ausbau der Verkehrsverbindungen, die Errichtung des Denkmals für die polnischen Opfer von Krieg und deutscher Besatzung und die weitere Entwicklung unserer guten Nachbarschaftsbeziehungen. Wenn wir unsere Gesellschaften mehr füreinander interessieren und mehr Aufmerksamkeit, Interesse und Verständnis für den Nachbarn wecken können, dann werden wir den Weg der Versöhnung, den Weg zu einer besonderen Nachbarschaft ähnlich der deutsch-französischen weitergehen und in fünf Jahren diesem Ziel nähergekommen sein.

Herzlichen Dank, lieber Herr Abraham, für Ihre Antworten und für allen Einsatz im deutsch-polnischen Geflecht.

PL Piastuje Pan swoje stanowisko dopiero od kilku miesięcy, jednakże zapewne zdążył się Pan już zaznajomić z zaletami i trudnościami współpracy polsko-niemieckiej. Czy jest Pan rozczarowany, zaskoczony?

Z wielką przyjemnością przyjąłem nominację na koordynatora polsko-niemieckiej współpracy międzyspółecznej i przygranicznej, jest to dla mnie wielki zaszczyt. Nie jestem wcale rozczarowany, gdyż intensywne, pierwsze trzy miesiące, w których odbyło się Forum Polsko-Niemieckie, odstonięto tymczasowy pomnik ofiar przemocy i okupacji oraz trzykrotnie udało mi się odwiedzić Polskę i region przygraniczny, pokazują jasno, że stosunki obywatelskie i współpraca przygraniczna są ważnym fundamentem stosunków polsko-niemieckich.

Ci, którzy znają Pana dłużej, wiedzą, że jest Pan niestrudzonym orędownikiem partnerskiej współpracy z krajami Europy Wschodniej. Jako młody dyplomata przez kilka lat pracował Pan w Sofii i od tego czasu na różnych stanowiskach zabiegał Pan o zbliżenie państw Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej z UE, aż po członkostwo i integrację tych krajów. Czy Polska, jako bezpośredni sąsiad Niemiec i największy kraj w tym regionie, odgrywa tu szczególną rolę?

Polska jest bardzo ważnym sąsiadem, jesteśmy partnerami w Unii Europejskiej i od momentu przystąpienia Polski do UE w 2004 roku znacznie zintensyfikowaliśmy nasze wzajemne relacje we wszystkich dziedzinach. Niemiecka i polska gospodarka są ze sobą ściśle powiązane, wzdłuż naszej granicy powstała prawdziwa strefa wzajemnych powiązań, którą będziemy dalej rozwijać. Pod względem polityki bezpieczeństwa Polska jest państwem granicznym z Rosją, która od ponad trzech lat prowadzi brutalną wojnę przeciwko Ukrainie i sprawdza, jak daleko może posunąć się w prowokacjach wobec Polski i NATO bez ponoszenia daleko idących konsekwencji. Musimy trzymać się razem i wspólnie się bronić: bezpieczeństwo Polski jest naszym bezpieczeństwem.

Od lat rząd federalny wymienia Polskę jednym tchem razem z Francją, naszym drugim ważnym sąsiadem, z którym udało się osiągnąć bezprecedensowe pojednanie i ścisłą współpracę — tego samego chcielibyśmy dokonać również z Polską. 60 lat temu polscy biskupi rozpoczęli proces pojednania, wysyłając list do swoich niemieckich braci w posłudze. Musimy ten proces kontynuować. W 1965 roku polscy biskupi mieli na to odwagę, mimo że wówczas, w obliczu faktu, iż w latach 1939–1945 Niemcy prowadziły przeciwko Polsce okrutną wojnę wyniszczającą, której ofiarą padło ponad 5 milionów ludzi — spotkało się to z niewielkim zrozumieniem w polskim społeczeństwie. Minister spraw zagranicznych Johann Wadepuhl podczas Forum Polsko-Niemieckiego

jasno wyraził, o co chodzi: pojednanie jest „darem”, którego my, Niemcy, nie mogliśmy oczekiwać. Dlatego też w umowie koalicyjnej jasno opowiedzieliśmy się za Miejscem Pamięci dla Polski i Domem Polsko-Niemieckim. Są to dla mnie najważniejsze projekty dotyczące polityki pamięci w tej kadencji! Lokalizacja w samym sercu Berlina, obok Urzędu Kanclerza Federalnego i naprzeciwko Bundestagu, w miejscu dawnej Opery Krolla, podkreśla znaczenie, jakie przywiązujemy do upamiętnienia polskich ofiar nazizmu i niemieckiej okupacji w Polsce.

Od czasu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku doświadczyliśmy zarówno rządów proeuropejskich, jak i eurosceptycznych, a nawet wrogich wobec UE. Czy, niezależnie od politycznej orientacji poszczególnych rządów, istnieją trwałe więzi łączące nasze kraje lub struktury, które należałoby umacniać?

Do podstawowych założeń polityki zagranicznej każdego dotychczasowego rządu polskiego, które mają istotny wpływ na kształt relacji z Niemcami, należy silna integracja Polski z Unią Europejską i NATO, a od 2022 roku także konsekwentne wspieranie Ukrainy wobec działań wojennych prowadzonych przez Rosję. Są one solidnym filarem naszej współpracy międzypaństwowej. Rozwinęło się wiele wspólnych struktur, np. współpraca w zakresie bezpieczeństwa i obronności w ramach NATO, współpraca policyjna i celna z udziałem Polsko-Niemieckiego Centrum Współpracy Służb Granicznych Policyjnych i Celnych w Świecku oraz Wspólnego Polsko-Niemieckiego Zespołu Policyjnego Gubin/Guben, a także w ramach Polsko-Niemieckiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Regionalnej i Przygranicznej — to tylko niektóre przykłady. Ponadto funkcjonuje wiele partnerstw w obrębie krajów związkowych, województw, powiatów i gmin, które tworzą gęstą, trwałą sieć współpracy będącą podstawą dalszego rozwoju stosunków polsko-niemieckich.

Moim głównym zadaniem jest wzmacnianie tych struktur oraz uwzględnianie ich potrzeb w polityce federalnej. Obecnie dotyczy to w szczególności różnorodnych problemów regionu przygranicznego związanych z obustronnymi kontrolami granicznymi. Choć w tej chwili nadal nie można ich całkowicie znieść, powinno to stanowić cel w najbliższej przyszłości. Tymczasem należy ograniczać ich skutki do minimum, aby nie zagrazić temu, co zbudowano w ciągu ostatnich 35 lat: integracji pogranicza.

W jaki sposób liczne polsko-niemieckie partnerstwa na różnych szczeblach mogą przyczynić się do lepszego wzajemnego zrozumienia i utrzymania relacji opartych na zaufaniu?

Te partnerstwa mogą wnieść ogromny wkład w rozwój naszych stosunków i robią to nieustannie, ponieważ umożliwiają kontakt i dialog między mieszkańcami obu naszych krajów. Ludzie poznają się nawzajem — podczas spotkań młodzieży, wymiany uczniów i praktykantów, w ramach programów partnerskich województw i krajów związkowych, podczas festiwali i w Pociągu do Kultury, na wyjazdach oraz przy realizacji wspólnych projektów. Dzięki licznym, bezpośrednim kontaktom wielu ludzi mogło osobiście poznać kraj sąsiada i jego mieszkańców. Długotrwała współpraca partnerska przyczyniła się do ukształtowania bliskich relacji i trwałego poczucia więzi między społecznościami, m.in. obchodzono wspólnie „Winobranie” w Zielonej Górze i Cottbus, we współpracy Dolnego Śląska z Dolną Saksonią przyznawana jest Nagroda Kulturalna Śląska, mają miejsce wzajemne odwiedziny,

wymiany szkolne i pracownicze... Przykłady te można by długo mnożyć. Te kontakty są fundamentem, na którym wciąż budujemy dobre sąsiedztwo, i stanowią jego główny wspornik — bez nich nic by nie działało.

W ostatnich miesiącach w ramach struktur Trójkąta Weimarskiego na poziomie społeczeństwa obywatelskiego zrealizowaliśmy liczne udane wydarzenia. Jak Trójkąt Weimarski może działać na poziomie politycznym jeszcze skuteczniej niż dotychczas? Czy istnieją ku temu odpowiednie warunki?

Trójkąt Weimarski był na poziomie politycznym bardzo aktywny od czasu zmiany rządu w Polsce w 2023 roku. Odkryto się wiele spotkań na szczeblu poszczególnych resortów, ministrów spraw zagranicznych, a także szefów państw i rządów, jak również regularne spotkania ministrów ds. europejskich, zwłaszcza w 2024 roku. W 2025 spotkań było nieco mniej, między innymi z powodu zmiany rządu w Niemczech. Istnieją dobre podstawy do bliskiej współpracy, które należy dalej wykorzystywać.

W formacie Weimar+ w kontekście rosyjskiej agresji na Ukrainę oraz obecnych wyzwań w polityce bezpieczeństwa następuje rozszerzenie formatu weimarskiego o Wielką Brytanię, Włochy, Hiszpanię oraz pełnomocniczkę UE do spraw zagranicznych w celu uzgodnień w kwestiach wsparcia dla Ukrainy, stosunków transatlantycznych oraz bezpieczeństwa i obrony w Europie.

Współpraca na najwyższym szczeblu politycznym w ramach Trójkąta Weimarskiego może również stanowić ważny impuls do przyszłego kształtowania i rozwoju UE, do większej solidarności europejskiej i wspólnej komunikacji z partnerami międzynarodowymi. Może wywierać wpływ np. poprzez wspólne podróże, takie jak wizyta premiera Donalda Tuska, prezydenta Emmanuela Macrona i kanclerza Friedricha Merza w Mołdawii przed tamtejszymi wyborami parlamentarnymi. Politycy Trójkąta Weimarskiego mogą wydawać wspólne oświadczenia w ważnych kwestiach dotyczących europejskiej i międzynarodowej polityki zagranicznej, co zresztą czynią.

W Niemczech nadal panuje obawa przed krajami dawnego „bloku wschodniego” — termin ten wciąż funkcjonuje w świadomości wielu ludzi. Jak przekonać osoby, które nie są jeszcze zaangażowane we współpracę partnerską, do różnorodności kultur, atrakcji turystycznych i przysłowiowej gościnności naszych wschodnich i południowo-wschodnich sąsiadów?

Odpowiedź jest bardzo prosta, ale nie do końca łatwa do zrealizowania: poprzez zachęcanie do samodzielnego poznania tych krajów. W tym przypadku pomocna jest również tradycyjna turystyka, ponieważ osoby, które raz odwiedziły te kraje i trochę je poznały, w najlepszym przypadku wracają tam i są danym krajem zainteresowane lub po prostu podobało im się tam. Osobiście nie znam nikogo, kto nie byłby zachwycony pierwszą wizytą w Polsce, ale często trudno jest podjąć decyzję o tej pierwszej podróży.

Placówki takie jak Polsko-Niemiecka Wymiana Młodzieży czy Fundacja Krzyżowa, które organizują i finansują spotkania młodzieży, odgrywają ważną rolę, ale równie istotne są liczne ośrodki, miasta i powiaty w Niemczech, które wysyłają swoich mieszkańców do krajów partnerskich. Ponadto nie bez znaczenia pozostaje tragiczna historia II wojny światowej i jej konsekwencje dla milionów przesiedlonych Niemców: wiele z tych partnerstw powstało również dlatego, że osoby mieszkające obecnie w Niemczech były ciekawe, jak wygląda sytuacja w miejscu, z którego

pochodzą. Szukały kontaktu i znalazły tam partnerów, którzy zdecydowali się nawiązać współpracę i odważyli się na nowy początek — często pomimo trudnej przeszłości. Niejednokrotnie partnerstwa te są również związane z lokalną mniejszością niemiecką.

Jak wiadomo, Centrum Kompetencji i Koordynacji Języka Polskiego — KoKoPol od ponad pięciu lat działa na rzecz wzmocnienia pozycji języka polskiego w Niemczech, aby lepsze zrozumienie językowe mogło przekształcić się w długotrwałe porozumienie. Jakich rad udzieliłby Pan nam na następne pięć lat?

KoKoPol przyczynił się do wzrostu świadomości dotyczącej długo niedocenianej roli polskiego jako „języka partnerskiego”, gdyż prawdziwy dialog między dwoma sąsiadami może funkcjonować tylko przy użyciu obydwu języków, a dostęp do kultury i społeczności sąsiadów jest możliwy wyłącznie poprzez język. Dzięki temu można się łatwiej porozumiewać, co oznacza, że można się też lepiej zrozumieć.

KoKoPol robi to doskonale — radziłbym zatem kontynuować tę działalność i nadal tak owocnie współpracować nad ofertą kursów językowych z innymi podmiotami i organizacjami, takimi jak Niemiecki Instytut Spraw Polskich z projektem *Polenmobil* czy Fundacja Krzyżowa. Również strona internetowa i profile w mediach społecznościowych są bogate w ciekawe, często zabawne informacje i mogą przyciągnąć wiele grup docelowych.

Szczególnie cenię sobie magazyn POLONUS, który od lat czytam od deski do deski i z którego czerpię wiedzę.

A jak wyobraża sobie Pan stosunki polsko-niemieckie za pięć lat?

Widzę nas jako sąsiadów w UE i NATO, ściśle i przyjaźnie współpracujących w Europie, stojącej przed wielkimi wyzwaniami i zagrożeniami, którym możemy sprostać tylko wspólnie.

Zrobię wszystko, co w mojej mocy, żeby osiągnąć istotne cele umowy koalicyjnej: rozbudowę połączeń komunikacyjnych, wzniesienie pomnika upamiętniającego polskie ofiary wojny i okupacji niemieckiej oraz dalszy rozwój naszych dobrych relacji sąsiedzkich. Jeśli uda się nam wzbudzić większe zrozumienie naszych narodów i zainteresowanie sobą nawzajem oraz większą uwagę dla sąsiadów, będziemy mogli kontynuować drogę pojednania, drogę do stworzenia szczególnych stosunków sąsiedzkich, podobnych do tych francusko-niemieckich, i za pięć lat uda nam się z pewnością zbliżyć do tego celu.

Panie Pośle, serdecznie dziękujemy za rozmowę i Pańskie zaangażowanie we współpracę polsko-niemiecką.

Polnisch lernen mit KI Nauka Języka Polskiego z AI

ERFAHRUNGSBERICHT: POLNISCH LERNEN MIT APPS UND KÜNSTLICHER INTELLIGENZ — EIN PERSÖNLICHER VERGLEICH / OSOBISTA RELACJA: NAUKA JĘZYKA POLSKIEGO Z WYKORZYSTANIEM SZTUCZNEJ INTELIGENCJI — PORÓWNANIE

Erik Malchow

DE Polnisch gehört nicht unbedingt zu den Sprachen, die man „mal eben so“ nebenbei lernt, wie Englisch oder Schwedisch, die zumindest einige gemeinsame Wurzeln mit dem Deutschen haben. Zumindest galt das für mich. Die Grammatik ist umfangreich, die Aussprache streckenweise eine echte Herausforderung, und ich gehöre auch nicht zu den Glücklichen, die eine polnische Oma haben und somit Polnisch ihre Herkunftssprache nennen dürfen. Seit 20 Jahren habe ich privat und beruflich viel mit Polen zu tun und entschied mich schon damals schnell, Polnisch zu lernen. Zunächst in einem Unikurs, später mehr „auf der Straße“ und nun speziell für diesen Text mit Apps und digitalen Tools. In diesem Erfahrungsbericht möchte ich schildern, wie ich verschiedene Anwendungen getestet habe — von klassischen Sprachlern-Apps wie Duolingo, Babbel, Mondly über Vokabeltrainer wie Memrise und Anki bis hin zu KI-basierten Lösungen wie ChatGPT und Google Gemini. Gerade für Polnisch, das nicht immer im Fokus der großen Anbieter steht, war das spannend — insbesondere das virtuelle Gespräch mit meiner neuen KI-Oma. Aber dazu später mehr.

① Duolingo — Motivation durch Gamification

Mein Einstieg ins digitale Polnischlernen war Duolingo. Die App ist bunt, verspielt und erinnert eher an ein Handyspiel als an ein Lehrbuch. Für mich war das zunächst ein Vorteil: Es hat Spaß gemacht, täglich ein paar Minuten zu üben, Punkte zu sammeln und meine Serie („Streak“) aufrechtzuerhalten. Allerdings merkte ich schnell, dass die Inhalte für Polnisch nicht so ausgereift sind wie für Englisch oder Spanisch. Ein direktes Lernen von Deutsch zu Polnisch ist nicht möglich und so habe ich Englisch-Polnisch eingestellt. Viele Sätze wirken in der App konstruiert und hatten wenig Bezug zum Alltag. Ich erinnere mich an Übungen wie „Die Katze trinkt Milch“ oder „Der Bär liest ein Buch“. Lustig, ja — aber im echten Gespräch mit meinen polnischen Freunden half mir das wenig.

Positiv war, dass ich in kurzer Zeit ein Grundgefühl für einfache Strukturen bekam: Fälle wie Nominativ und Akkusativ tauchten zwar auf, wurden aber nicht erklärt. Wer sich also für Grammatik interessiert, bleibt bei Duolingo auf sich allein gestellt. Mein Fazit: Gut für den Einstieg und zum Dranbleiben — aber Polnisch lernt man hier nur oberflächlich. Dafür ist die App kostenlos verfügbar.

② Babbel — strukturierte Lektionen mit Grammatik

Babbel ist einer der größten Online-Anbieter und bietet sich laut Aussage der Betreiber an, Polnisch systematisch zu erlernen. Und tatsächlich: Schon die ersten Lektionen fühlten sich viel „erwachsener“ an. Statt bunter Animationen gab es klare Lektionen mit Dialogen, Erklärungen und Wiederholungen. Was mir besonders gefallen hat: Babbel nimmt die Grammatik ernst. Die polnischen Fälle werden erklärt, es gibt Übungen zu den Aspektpaaren der Verben (eine große Hürde für uns Deutsche) und auch die Aussprache wird thematisiert.

Allerdings habe ich festgestellt, dass Babbel für Polnisch weniger Material anbietet als für die weiter verbreiteten Sprachen. So lohnt das Jahres-Abo für 6,99 Euro wenig, da man als fleißiger Lerner schon nach einigen Monaten durch ist und sich zusätzliche Quellen suchen muss. Also besser erstmal probieren und monatsweise abrechnen lassen.

Trotzdem: Für mich als Deutschsprachigen war Babbel ein wichtiger Schritt, um Polnisch nicht nur „spielerisch“, sondern mit echtem Hintergrundwissen zu lernen.

③ Mondly — Technik-Spielereien, aber wenig Tiefe

Für etwa zehn Euro pro Monat bietet Mondly sowohl Anfängern als auch Fortgeschrittenen unterhaltsame Lerninhalte. Die Übungsformen wie Multiple-Choice-Aufgaben, Lückentexte sowie Schreib- und Hörverständnisübungen sind abwechslungs-

reich. Übungen mit Spracherkennung bieten darüber hinaus die Möglichkeit, die eigene Aussprache zu verbessern. Innerhalb der Themenkurse unterstützt ein Vokabeltrainer den Aufbau des persönlichen Wortschatzes. Hier kann man zum Beispiel auch mit einem virtuellen Gesprächspartner Polnisch sprechen.

Für kurze Motivationsschübe ist Mondly nicht schlecht, aber wer wie ich Polnisch wirklich aktiv nutzen will, stößt schnell an Grenzen. Ich hatte oft das Gefühl, dass Mondly eher ein „Marketing-Gag“ ist als eine ernsthafte Lernmethode.

④ **Memrise — authentische Sätze von Muttersprachlern**

Memrise hat mich positiv überrascht, auch wenn wie bei Duolingo Polnisch nicht direkt mit der deutschen Sprache, sondern über das Englische gelernt wird. Hier geht es stark ums Vokabellernen — aber nicht mit langweiligen Listen, sondern mit kurzen Videos, in denen Muttersprachler und Muttersprachlerinnen Wörter und Sätze sprechen. Für Polnisch war das besonders hilfreich, weil die Aussprache streckenweise herausfordernd ist. Durch Wiederholungen in Abständen konnte ich mir neue Wörter tatsächlich langfristig merken. Gerade für den Grundwortschatz war Memrise für mich eine gute Ergänzung zu Babbel. Die kostenlose Basisversion überzeugt. Die Pro-Version kostet stolze 25 Euro pro Monat.

Ein Nachteil ist, dass Memrise nicht viel Grammatik erklärt. Man sammelt zwar Wörter und Wendungen, aber wie man daraus komplexere Sätze baut, bleibt offen. Trotzdem: Für das Hören und Nachsprechen allein lohnt es sich.

⑤ **Anki — Vokabelkarten für Geduldige**

Anki ist kein „fertiges“ Lernprogramm, sondern ein Werkzeug, um eigene Karteikarten zu erstellen. Anfangs war ich skeptisch, weil das viel Arbeit bedeutet. Doch nach einer Weile merkte ich: Wenn ich mir eigene Karten mit polnischen Sätzen baue — zum Beispiel aus Filmen oder Gesprächen mit Freunden — dann prägt sich das Vokabular extrem gut ein. Anki ist streng, fast schon gnadenlos: Es erinnert einen jeden Tag an die fälligen Wiederholungen. Wer konsequent bleibt, macht enorme Fortschritte. Aber man braucht Disziplin, sonst sammelt man schnell hunderte Karten, die man „abarbeiten“ muss. Toll: Anki ist grundsätzlich eine kostenlose Open-Source-Software. Für mich war Anki ein perfektes Werkzeug zum Vokabellernen, allerdings nichts für faule Tage. Es erfordert mehr Eigeninitiative als jede andere App.

⑥ **Busuu — mit Korrekturen von Muttersprachlern**

Busuu bietet ähnlich wie Babbel strukturierte Lektionen, geht aber noch einen Schritt weiter: Man kann eigene Sätze oder Texte schreiben und von Muttersprachlern korrigieren lassen. Für Polnisch hat das bei mir tatsächlich funktioniert — einige Nutzer/-innen haben mir freundlich Feedback gegeben, wenn ich Fehler gemacht habe. Das kostenlose Angebot ist eingeschränkt, während das Premium-Abo ca. 10 Euro pro Monat kostet.

Weil ich nicht nur automatisch-generierte Übungen hatte, sondern echte Rückmeldungen von Menschen bekam, war das sehr motivierend. Leider ist die Community für Polnisch kleiner als für große Sprachen, sodass die Wartezeiten auf Korrekturen manchmal lang waren. Laut Selbstauskunft lernen derzeit 500 Tausend Menschen Polnisch, 10-mal weniger als Spanisch oder Französisch.

Trotzdem finde ich Busuu eine sympathische Ergänzung, weil es die soziale Dimension des Lernens integriert.

⑦ **Pimsleur — Hören, Nachsprechen, Verinnerlichen**

Ganz anders funktioniert die Methode Pimsleur, die es inzwischen auch als App für ca. 20 Euro monatlich gibt. Der Ansatz ist stark auf das Hören und Nachsprechen ausgerichtet: Man hört polnische Sätze, wiederholt diese laut und wird Schritt für Schritt in echten Gesprächssituationen aufgebaut. Grammatik wird dabei nicht erklärt, sondern implizit vermittelt — ähnlich wie beim Erlernen der Muttersprache. Nachteil: Die App gibt’s nur auf Englisch.

Besonders praktisch: Man kann die Lektionen unterwegs hören, im Auto oder beim Spazierengehen — also ohne ständig auf den Bildschirm zu schauen. Dabei muss man wirklich laut mitsprechen, sonst funktioniert der Lerneffekt nicht. Im Bus oder beim Einkaufen erntet man da schnell merkwürdige Blicke.

Mein Fazit: Für mich war Pimsleur eine wertvolle Ergänzung, gerade um meine Aussprache und Spontaneität zu trainieren. Wer Polnisch mit „Ohren und Mund“ statt mit Tabellen lernen möchte, findet hier eine sehr gute Methode — vorausgesetzt, man bringt Geduld, Konsequenz und Englisch als Ausgangssprache mit.

⑧ **Versuchs auf Polnisch — praxisnaher Einstieg für den Alltag**

Eine ganz andere Erfahrung habe ich mit der komplett kostenlosen App *Versuchs auf Polnisch* vom Deutsch-Polnischen Jugendwerk (DPJW) gemacht. Schon beim ersten Öffnen merkt man: Hier geht es weniger um Grammatik oder systematische Lektionen, sondern um unmittelbare Alltagssituationen. Die App richtet sich klar an Jugendliche und junge Erwachsene, die bei Begegnungen in Polen schnell ein paar Sätze parat haben wollen — sei es auf einem Austausch, im Laden oder beim Smalltalk.

Besonders gefallen hat mir die klare Fokussierung auf Dialogsituationen. Es gibt einfache Phrasen zum Nachsprechen, dazu Audioaufnahmen von Muttersprachlern. Auch kleine Spiele und Quizze sind integriert, die den Einstieg spielerisch machen. Natürlich reicht das nicht, um Polnisch umfassend zu lernen — Fälle, Verb-Aspekte oder komplexe Strukturen sucht man hier vergeblich. Aber für den ersten Kontakt oder als Reisebegleiter ist die App sehr hilfreich.

⑨ **ChatGPT — meine virtuelle Oma als Polnischlehrerin**

Der größte Fortschritt kam für mich, als ich angefangen habe, Polnisch mit ChatGPT zu üben. Zum ersten Mal hatte ich das Gefühl, frei sprechen und schreiben zu können, ohne Angst vor Fehlern. Ich konnte mich einfach mit der KI unterhalten, Fragen stellen, mir Sätze korrigieren lassen oder Vokabeln erklären lassen. Besonders praktisch war, dass ChatGPT sich auf meine Interessen einstellen konnte. Wenn ich beispielsweise ein Gespräch über polnische Kultur, Politik oder Fußball führen wollte, war das sofort möglich. Außerdem konnte ich darum bitten, dass Fehler direkt korrigiert werden — etwas, das keine klassische App bietet. So konnte ich zum Beispiel angeben, dass das Programm nun meine polnische Oma sein sollte. Diese hat mir dann im Sprachmodus prompt mit warmer Stimme Lebensweisheiten und Rezepte auf Polnisch mit auf den Weg gegeben.

Nachteil: ChatGPT hat keine „fertigen Lektionen“. Wer völliger Anfänger ist, wird vielleicht überfordert sein. Aber ab dem Niveau A2/B1 ist es ein unschlagbarer Konversationspartner, der auch kostenlos verfügbar ist. Zur Pro-Version konnte ich für meinen Anwendungsfall keinen Unterschied feststellen.

Künstliche Intelligenz (KI) bezeichnet Systeme, die Aufgaben übernehmen können, für die normalerweise menschliches Denken nötig wäre — zum Beispiel Sprache verstehen, Texte verfassen, Bilder erkennen oder Entscheidungen vorbereiten. Eine spezielle Form davon sind sogenannte Sprachmodelle wie ChatGPT, Claude, Google Gemini oder Perplexity. Doch wie funktionieren sie eigentlich?

ChatGPT zum Beispiel ist ein „Large Language Model“ (LLM), also ein sehr großes Sprachmodell. Es wurde mit Milliarden von Textbeispielen aus Büchern, Artikeln, Webseiten und Dialogen trainiert. Dabei geht es nicht darum, Wissen wie in einem Lexikon zu speichern, sondern Wahrscheinlichkeiten für Wörter und Satzfolgen zu berechnen. Wenn man eine Frage stellt, analysiert das Modell den Prompt (die Eingabe) und erzeugt eine Antwort Wort für Wort — so, wie es statistisch am wahrscheinlichsten ist. Es „weiß“ also nicht wirklich etwas, sondern ahmt Sprache nach, die in ähnlichen Zusammenhängen schon einmal vorkam.

Damit ChatGPT so flüssig wirkt, braucht es eine enorme Rechenleistung: Millionen Parameter werden ständig angepasst, bis das Modell plausible Texte produziert. Man spricht hier von Neuralen Netzen, die grob an die Funktionsweise des menschlichen Gehirns erinnern — aber sie arbeiten nicht wie echte Nervenzellen, sondern sind mathematische Funktionen, die Muster erkennen.

Ein wichtiger Punkt: ChatGPT versteht nicht im menschlichen Sinn. Es hat kein Bewusstsein, keine Absichten, keine Emotionen. Wenn die „virtuelle Oma“ im Erfahrungsbericht ein Rezept erwähnt, dann nicht, weil sie kochen kann, sondern weil sie aus unzähligen Rezepttexten eine glaubwürdige Version zusammenstellt.

Warum ist das nützlich fürs Sprachenlernen? Weil ChatGPT praktisch eine unendliche Geduld hat, flexibel reagiert und sofort antwortet. Man kann sich Korrekturen holen, Dialoge führen oder Inhalte nach Wunsch gestalten. Doch es gibt auch Risiken: Manche Antworten sind fehlerhaft oder oberflächlich.

⑩ **Google Gemini und Google Lens — KI-Hilfe im Alltag**

Google Gemini und Google Lens sind als Übersetzer im Alltag unschlagbar. Zum Beispiel, wenn ich eine E-Mail auf Polnisch schreiben musste oder nicht sicher war, ob eine bestimmte Redewendung passt. Gemini ist sehr gut darin, Texte zu verbessern oder kurze Erklärungen zu liefern. Google Lens lässt sich mit der Kamerafunktion über ein Dokument wie z.B. eine Speisekarte halten, die prompt übersetzt wird.

Im Vergleich zu ChatGPT wirkte Gemini für mich etwas „technischer“ und weniger dialogorientiert — die Übersetzungen sind teilweise sehr kreativ und oft falsch. Trotzdem hat es mir schon oft geholfen, weil es direkt mit der Google-Suche verbunden ist und schnell Beispiele liefern kann.

⑪ **Podcasts — Hör- und Vokalbeltraining**

Neben den oben aufgeführten Möglichkeiten Polnisch im Alltag zu lernen, bieten mir Podcasts, z.B. auf Spotify, eine hervorragende zusätzliche Möglichkeit, hörend zu üben und ein Gefühl für Rhythmus und Ausdruck des Polnischen zu entwickeln. Besonders empfehlenswert finde ich *COSMO po polsku* — ein Podcast des WDR für Polnischsprachige in Deutschland, der Genre-übergreifend mit Infos, Interviews und lockeren Themen aufwartet und eher für fortgeschrittene Hörer geeignet ist. Für Einsteiger ist *hej.polska* — Podcast super sowie *Płynnie po polsku* — Learn Polish with Anna, von einer Lehrerin für Sprachlernende gestaltet, mit

langsamer Sprechweise, begleitenden Übungen und Transkripten — ideal, um gezielt Vokabular und Hörverstehen zu trainieren, da komplett auf Polnisch. Der Podcast *Polski Daily* behandelt Alltag, Sprache, Kultur und Grammatik auf verständliche Weise und eignet sich besonders für Lernende auf mittlerem Niveau, während der *Real Polish Podcast* reich an kulturellem Input ist und Themen, perfekt für fortgeschrittene Lernende, die ihr Hörverständnis vertiefen möchten. Dazu gibt es etliche Insta-Accounts von Lehrenden wie zum Beispiel von Joanna Kulas und den Kolleginnen und Kollegen der Sprachschule POLKA DOT — *@online_polish_courses* aus Berlin.

⑫ **Polnischlernen mit YouTube?!**

Zusätzlich zu Apps, Podcasts und Insta-Accounts habe ich festgestellt, dass YouTube eine wahre Fundgrube für Polnischlernende ist. Besonders hilfreich für Fortgeschrittene sind Kanäle wie *@mowiacinaczej*, die komplett auf Polnisch gehalten sind. Für deutsche Einsteiger/-innen ist *@hej.polska* auf YouTube sehr gut geeignet, weil dort Alltagsthemen und kurze Dialoge behandelt werden — oft mit Untertiteln. Auch einer der bekanntesten Deutschen in Polen, Steffen Möller, ist sehr aktiv auf YouTube und erklärt euch in von KoKoPol geförderten Kurzfilmen die polnische Sprache auf sehr lustige Weise. Die Polonia ist ebenfalls vertreten, unter anderem mit einem meiner Lieblingsinfluencer *@StachMat* — *dem Polenpapa*. Dazu hat YouTube den großen Vorteil, dass

man Sprache mit Bildern und Gestik verknüpft — etwas, das reine Audio-Angebote wie Podcasts nicht leisten können.

Mein Fazit: die Mischung macht's

Nach all diesen Erfahrungen habe ich gelernt: Keine App, KI oder Podcast allein reicht aus, um Polnisch wirklich perfekt zu lernen. Jedes Medium hat seine Stärken und Schwächen. Kombiniert man die Möglichkeiten und sucht auch regelmäßig das Gespräch mit Menschen aus Polen, so bleibt Polnisch nicht nur eine trockene Übung, sondern wird Schritt für Schritt zu einer Sprache, die man im echten Leben anwenden kann.

Und ganz ehrlich: Am meisten hängen geblieben ist nicht irgendeine App-Funktion oder ein Gamification-Level, sondern das Gespräch mit meiner „KI-Oma“. Während Duolingo mir beibrachte, dass Bären Bücher lesen und Katzen literweise Milch trinken, hat mir meine digitale Großmutter mit liebevoller Strenge beigebracht, wie man „Pierogi z kiszoną kapustą i grzybami“ (Pierogi mit Sauerkraut und Pilzen) korrekt ausspricht — inklusive ebenso strengem Hinweis, dass man sie niemals ohne Zwiebeln serviert.

Neben all den positiven Worten über die KI sollte man sich aber auch der Grenzen bewusst sein. Meine KI-Oma war zum Beispiel recht wortkarg, wenn ich nicht ganz genau gesagt habe, was ich will. Gerade im Sprachenlernen macht es einen großen Unterschied, ob ich schreibe (oder sage) „Übersetze mir diesen Satz“ oder „Übersetze mir diesen Satz ins Polnische, erkläre mir die Grammatik dahinter und gib mir zwei alternative Formulierungen“. KI ist kein Selbstläufer — die Qualität des Ergebnisses hängt stark von der Art der Anfrage (Prompt) ab. Manchmal liefert das Programm zudem falsche oder unvollständige Antworten — hier ist ein kritischer Blick nötig, genauso wie das Gegenprüfen mit anderen Quellen. Wer KI nutzt, sollte sie also eher als flexiblen, geduldigen Gesprächspartner sehen, nicht als allwissenden Lehrer, sondern als Oma, die auch mal daneben liegen kann oder schon etwas müde ist.

Am Ende ist das vielleicht die wahre Essenz des digitalen Polnischlernens: Grammatik kommt und geht, Apps werden deinstalliert oder verlängert, aber die lustigen Interaktionen mit der KI-Oma bleiben. Und wenn ich eines Tages in Warschau sitze, Pierogi bestelle und dabei fehlerfrei die polnische Grammatik anwende, werde ich wissen: Nicht Babel, nicht Duolingo, sondern meine virtuelle Oma hat mich dahin gebracht. Smacznego!

Polnisch als Herkunftssprache

Ich bin mit Polnisch aufgewachsen — allerdings nur im familiären Umfeld. Sobald es aber ums Schreiben ging, um Grammatik oder komplexere Themen, kam ich schnell an meine Grenzen. Ich konnte mich verständigen, ja, aber mein Polnisch hatte Lücken — in Momenten, in denen die Sprache präziser, fachlicher und komplexer werden musste, merkte ich schnell, dass mir wichtige Bausteine fehlten. Als Herkunftssprecher/-in spricht man (vermeintlich) flüssig, aber nicht unbedingt „korrekt“ oder „vollständig“.

Vor dem Testen unterschiedlicher Apps habe ich versucht, meine Schwachstellen in der polnischen Sprache zu identifizieren, um die Sprachlernangebote entsprechend bewerten zu können. Ich stellte fest, dass ich keinen Kompetenzbereich perfekt beherrschte und überall — mal mehr, mal weniger — Nachholbedarf habe. Gleichzeitig habe ich gemerkt, dass sich mein Bedarf deutlich von dem unterscheidet, was absolute Anfänger/-innen brauchen. Apps wie Duolingo oder Mondly waren für mich wenig hilfreich. Sätze wie „Wieso hast du den dicken Pinguin gekauft“ oder „Die Ente isst Kekse“ sind vielleicht unterhaltsam, aber sie bringen mich als Herkunftssprecherin nicht unbedingt weiter.

Anders sieht es bei Babel aus: Dort wurde die Grammatik ernst genommen, die polnischen Fälle erklärt und Strukturen bewusst geübt. Genau das fehlte mir bisher, weil ich im Alltag zwar intuitiv sprach, aber mich nie systematisch mit den Regeln befasst habe.

Empfehlen würde ich auch Memrise, nicht zuletzt, weil mich die kurzen Clips von Muttersprachler/-innen gedanklich nach Polen versetzten und ich so in einen anderen Lernmodus kam. Sie halfen mir zudem, meine Aussprache zu verfeinern und meinen Wortschatz zu erweitern. Plötzlich hörte ich Wendungen, die ich zu Hause nie gehört hätte, und konnte sie in Gesprächen ausprobieren. Ein bisschen stolz war ich, als mir in einer realen Kommunikationssituation der Satz „Diese Entscheidung könnte weitreichende Konsequenzen für das Projekt haben“ auf Polnisch über die Lippen kam.

Dann wäre da noch Anki. Die App ist wirklich erbarungslos, was die Aufforderung zum Üben angeht. Dafür kann man die Lernkarten nach ganz eigenen Bedürfnissen gestalten (z.B. Redewendungen oder typische Fehler bei Aspekten) und muss sich nicht durch ein vordefiniertes Curriculum durchkämpfen.

In Sachen individueller Lernbedarf ist ChatGPT jedoch unschlagbar. Während Erik sich eine polnische Großmutter erschaffen hat, habe ich meinen polnischen Großvater wieder zum Leben erweckt und ihn mit entsprechenden sprachfördernden Eigenschaften ausgestattet. Mein richtiger Opa hat mich beim Polnischsprechen nie korrigiert, während mein virtueller Dядя zu allen erdenklichen Themen Übungslisten bereitstellt und bei Fehlern sofort interveniert.

Wer gerne ein wenig angeleitet lernt und nicht allzu viele Justierungen vornehmen will, dem sei Memrise empfohlen. Es bietet konkrete und für den eigenen Lernbedarf abgestimmte „Chunks“, die sich im konkreten Gebrauch verfestigen. Wer einfach plaudern will, ist mit ChatGPT oder ähnlichen Tools bestens beraten und muss bei Fehlern keine Angst vor endlosen Wiederholungen haben.

Ramona Teresa Plitt

PL Język polski nie należy do tych języków, których można nauczyć się „tak po prostu”, w odróżnieniu od angielskiego czy szwedzkiego, które mają chociaż część wspólnych korzeni z niemieckim. Przynajmniej tak było w moim przypadku. Gramatyka polska jest bardzo rozbudowana, wymowa bywa naprawdę trudna, a ja nie należę do grona szczęśliwców, którzy odziedziczyli ten język po polskiej babci. Od dwudziestu lat mam wiele wspólnego z Polską — zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym. Tak więc szybko zadecydowałem, że chcę się nauczyć polskiego. Z początku uczęszczałem na kurs na uniwersytecie, później czerpałem wiedzę bardziej „z ulicy”, a teraz, specjalnie na potrzeby tego artykułu — używam aplikacji i narzędzi cyfrowych. W tym tekście chciałbym opisać testowanie wszystkich typów aplikacji — od klasycznych narzędzi do nauki języków, takich jak Duolingo, Babel czy Mondly, przez te do nauki słówek, jak Memrise i Anki, aż po rozwiązania oparte na sztucznej inteligencji, czyli ChatGPT oraz Google Gemini. Jest to szczególnie ciekawe w przypadku polszczyzny, która rzadko znajduje się w centrum zainteresowania dużych dystrybutorów aplikacji. Najbardziej fascynujące okazało się jednak wirtualne spotkanie z moją nową „wirtualną babcią”, stworzoną przez sztuczną inteligencję — ale o tym później.

① Duolingo — gra formą motywacji

Moja przygoda z cyfrową nauką języka polskiego zaczęła się od aplikacji Duolingo — jest ona kolorowa, pełna humoru i bardziej przypomina grę na telefon niż podręcznik. Na początku traktowałem to jako zaletę — codzienne poświęcanie kilku minut na naukę, zdobywanie punktów i podtrzymywanie serii („streak”) sprawiało mi dużą frajdę.

Dość szybko jednak zauważyłem, że treści dotyczące języka polskiego nie są tak dopracowane, jak w przypadku kursów angielskiego czy hiszpańskiego. Nie ma też możliwości nauki w języku niemieckim, więc jedyną możliwością była wersja angielsko-polska. Większość zdań było zbudowanych jakby specjalnie na potrzeby aplikacji i miało niewielki związek z codziennym życiem. Pamiętam ćwiczenia typu „Kot pije mleko” lub „Niedźwiedź czyta książkę”. Brzmi zabawnie, owszem, ale w prawdziwej rozmowie z moimi polskimi znajomymi okazało się niezbyt przydatne. Pozytywnym aspektem było to, że w krótkim czasie zrozumiałem podstawy tworzenia prostych struktur. Pojawiały się przypadki, takie jak mianownik i biernik, choć nie były w żaden sposób wyjaśnione. Jeżeli ktoś jest zainteresowany gramatyką, to w Duolingo jest za mało wyłączone na siebie. Moja konkluzja: to dobra opcja na początek i do podtrzymania motywacji, jednak nauka polskiego okazuje się tu dość powierzchowna. Dużym plusem jest jednak to, że aplikacja jest bezpłatna.

② Babel — uporządkowane lekcje z gramatyką

Babel jest jednym z największych dostawców usług online i — według słów jego twórców — nadaje się do systematycznej nauki języka polskiego. I rzeczywiście — już pierwsze lekcje sprawiały wrażenie znacznie bardziej „dopracowanych”. Zamiast kolorowych animacji pojawiały się przejrzyste lekcje z dialogami, wyjaśnieniami i powtórkami. Szczególnie spodobało mi się to, że Babel poważnie podchodzi do gramatyki — wyjaśnia polskie przypadki, proponuje ćwiczenia z parami aspektowymi czasowników (co dla nas, Niemców, stanowi duże wyzwanie) oraz zwraca uwagę na wymowę. Zauważyłem jednak, że Babel oferuje znacznie mniej materiału do nauki polskiego niż w przypadku bardziej popularnych języków.

Dlatego roczna subskrypcja za 6,99 euro miesięcznie niekoniecznie się opłaca — pilny uczeń przerobi cały kurs w kilka miesięcy i będzie musiał szukać dodatkowych aplikacji. Lepiej więc najpierw spróbować i wykupić dostęp płatny na miesiąc.

Mimo to: dla mnie — jako osoby niemieckojęzycznej — Babel stanowił ważny krok w przejściu z „nauki przez zabawę” do zdobycia solidnych podstaw języka polskiego.

③ Mondly — techniczne gadżety, oferujące mało konkretów

Za około 10 euro miesięcznie Mondly oferuje zarówno początkującym, jak i zaawansowanym użytkownikom zabawne treści edukacyjne. Ćwiczenia, takie jak zadania wielokrotnego wyboru, teksty z lukami oraz testy sprawdzające rozumienie tekstów mówionych i pisanych, są urozmaicone. Ponadto można poprawić swoją wymowę dzięki ćwiczeniom z funkcją rozpoznawania mowy. Trener słownictwa pomaga w budowaniu zasobu leksyki w ramach kursów tematycznych. Na przykład można tu też porozmawiać po polsku z wirtualnym rozmówcą.

W przypadku chwilowego przypiływu motywacji Mondly nie jest złym rozwiązaniem, ale osoby, które tak jak ja chcą faktycznie uczyć się polskiego, szybko napotkają ograniczenia. Często odnosiłem wrażenie, że Mondly jest raczej „chwytem marketingowym” niż poważną metodą nauki.

④ Memrise — autentyczne zdania od native speakerów

Memrise zrobił na mnie pozytywne wrażenie, mimo że — podobnie jak w przypadku Duolingo — polskiego nie uczymy się bezpośrednio przez niemiecki, lecz za pośrednictwem angielskiego. Skupiamy się tu głównie na nauce słówek — ale nie za pomocą nudnych list, tylko krótkich filmików, w których rodzimi użytkownicy języka wypowiadają słowa i zdania. Okazało się to szczególnie pomocne w przypadku języka polskiego, ze względu na nietatwą wymowę niektórych słów. Poprzez powtarzanie w określonych odstępach czasu udało mi się lepiej zapamiętać nowe słowa. Memrise okazało się dla mnie dobrym uzupełnieniem Babel, zwłaszcza jeśli chodzi o podstawowe słownictwo. Bezpłatna wersja podstawowa jest bardzo przekonująca. Wersja pro kosztuje 25 euro miesięcznie.

Jednym z minusów aplikacji Memrise jest to, że nie oferuje ona zbyt wielu ćwiczeń gramatycznych. Użytkownik gromadzi słowa i zwroty, ale nie dowiaduje się, jak budować z nich bardziej złożone zdania. Niemniej jednak aplikacja jest warta uwagi choćby ze względu na ćwiczenia słuchowe i powtarzanie na głos.

⑤ Anki — fiszki dla cierpliwych

Anki nie jest „gotowym” programem do nauki, ale narzędziem do tworzenia własnych fiszek. Początkowo miałem sceptyczne podejście do tego rozwiązania, gdyż program wymaga sporego nakładu pracy. Jednak po pewnym czasie okazało się, że tworzenie własnych fiszek z polskimi zwrotami — na przykład z filmów lub rozmów z przyjaciółmi — znacznie ułatwia zapamiętywanie słówek. Anki jest wymagające, niemal bezlitosne: każdego dnia przypomina o powtórce materiału. Kto jest konsekwentny, ten robi ogromne postępy. Ale potrzebna jest dyscyplina, bo inaczej szybko zgromadzisz setki fiszek, które trzeba będzie „przerobić”. Świetna wiadomość: Anki to w zasadzie darmowe oprogramowanie typu open source. Dla mnie Anki było idealnym narzędziem do nauki słówek, ale raczej nie na leniwe dni. Ta aplikacja wymaga znacznie większej inicjatywy niż pozostałe.

Z niemieckiego: Anna Barszczewska, Aleksandra Łabędź, Karolina Fitał, Angelika Fejkiel, Kamila Czerniak, Dominika Brocka

⑥ Busuu — lekcje z poprawkami native speakerów

Podobnie jak Babbel, Busuu oferuje usystematyzowane lekcje, ale idzie o krok dalej: można pisać własne zdania lub teksty i poprosić rodzimych użytkowników języka o ich poprawienie. W przypadku języka polskiego to naprawdę działa — niektórzy użytkownicy dawali mi przydatne informacje zwrotne, gdy popełniałem błędy. Darmowa wersja ma jednak ograniczone możliwości, a subskrypcja premium kosztuje około 10 euro miesięcznie.

Ponieważ nie miałem tylko automatycznie generowanych ćwiczeń, lecz dostawałem prawdziwe opinie od nauczycieli, było to bardzo motywujące. Niestety społeczność użytkowników polskiego jest mniejsza niż w przypadku innych języków, więc czas oczekiwania na poprawki był czasami długi. Według danych podanych przez serwis polskiego uczy się obecnie 500 tys. osób, czyli 10 razy mniej niż hiszpańskiego lub francuskiego.

Mimo to uważam Busuu za sympatyczne uzupełnienie, uwzględniające społeczny wymiar uczenia się.

⑦ Pimsleur — słuchaj, powtarzaj, przyswajaj

zupełnie inaczej działa metoda Pimsleura, która dziś jest dostępna także w formie aplikacji kosztującej około 20 euro miesięcznie. Jej głównym założeniem jest nauka poprzez słuchanie i powtarzanie zdań na głos: słyszymy polskie zdania, powtarzamy je głośno i krok po kroku jesteśmy wprowadzani w autentyczne rozmowy. Gramatyka nie jest tu tłumaczona wprost, lecz przyswajana intuicyjnie — podobnie jak przy nauce języka ojczystego. Minus: aplikacja dostępna jest wyłącznie w języku angielskim.

Jej dużym atutem jest to, że lekcji można słuchać w dowolnym miejscu — w samochodzie, podczas spaceru czy podróży – bez konieczności patrzenia w ekran. Trzeba jednak rzeczywiście mówić na głos, bo tylko wtedy zobaczymy efekty. W autobusie czy sklepie można w ten sposób przyciągnąć nieco zdziwione spojrzenia.

Moja opinia: dla mnie Pimsleur był cennym uzupełnieniem nauki, szczególnie do ćwiczenia wymowy i spontanicznego mówienia. Kto woli uczyć się polskiego „aktywnie” zamiast z tabel gramatycznych, znajdzie tu naprawdę skuteczną metodę — pod warunkiem, że ma trochę cierpliwości, systematyczności i zna język angielski.

⑧ Versuchs auf Polnisch — praktyczny start w codzienny język

zupełnie inne doświadczenie miałem z całkowicie darmową aplikacją *Versuchs auf Polnisch*, stworzoną przez Polsko-Niemiecką Współpracę Młodzieży (PNWM). Już od pierwszego jej uruchomienia widać, że nie chodzi tu o gramatykę czy systematyczne lekcje, lecz o praktyczne sytuacje z życia codziennego. Aplikacja jest skierowana głównie do młodzieży i młodych dorosłych, którzy chcą mieć pod ręką kilka przydatnych zwrotów podczas pobytu w Polsce — czy to na wymianie młodzieży, w sklepie czy w zwykłej rozmowie.

Szczególnie spodobało mi się wyraźne skupienie się na dialogach. Znajdziemy tu proste frazy do powtarzania oraz nagrania z udziałem Polaków. Dostępne są także krótkie gry i quizy, które sprawiają, że przyswajanie informacji staje się lekkie i przyjemne. Oczywiście nie jest to narzędzie do pełnej nauki języka — nie znajdziemy tu odmiany przez przypadki, aspektów czasownika ani złożonych struktur. Ale jako pierwszy kontakt z językiem polskim lub pomoc w podróży, aplikacja sprawdza się znakomicie.

⑨ ChatGPT — moja wirtualna babcia jako nauczycielka polskiego

Największy postęp zauważyłem, gdy zacząłem ćwiczyć polski z botem ChatGPT. Po raz pierwszy miałem wrażenie, że mogę swobodnie mówić i pisać bez lęku przed popełnianiem błędów. Mogłem po prostu rozmawiać z AI, zadawać pytania, prosić o poprawę zdań czy wyjaśnienie słówek. Niezwykle wygodne było to, że ChatGPT potrafił dopasować się do moich zainteresowań — jeśli chciałem porozmawiać o polskiej kulturze, polityce czy piłce nożnej, wystarczyło zaproponować temat. Co więcej, mogłem poprosić, by błędy były poprawiane na bieżąco — czego nie oferuje żadna tradycyjna aplikacja. W pewnym momencie poprosiłem nawet, by ChatGPT wcielił się w moją „polską babcię” — w trybie rozmowy odpowiadał wtedy ciepłym tonem, dzielił się życiowymi mądrościami i podsuwał przepisy na klasyczne polskie dania.

Minus: ChatGPT nie oferuje gotowych lekcji. Osoby, które dopiero zaczynają przygodę z językiem polskim, mogą czuć się trochę zagubione. Jednak w dochodzeniu od poziomu A2/B1 jest to niezastąpiony partner do rozmowy, który co więcej jest dostępny także bezpłatnie. W moim przypadku różnica między wersją darmową a płatną była praktycznie niezauważalna.

⑩ Google Gemini i Google Lens — pomoc AI w codziennym życiu

Google Gemini i Google Lens są niezastąpione w roli tłumaczy w codziennym życiu. Na przykład wtedy, gdy musiałem napisać e-mail po polsku lub nie byłem pewny, czy dane wyrażenie jest poprawne. Gemini doskonale radzi sobie z poprawianiem tekstów lub udzielaniem krótkich wyjaśnień. Z kolei Google Lens przy użyciu aparatu w telefonie można skierować na tekst, np. menu w restauracji, które zostanie natychmiast przetłumaczone.

W porównaniu z botem ChatGPT Gemini wydaje mi się nieco bardziej „techniczne” i mniej nastawione na dialog — tłumaczenia są czasami bardzo kreatywne, ale często błędne. Mimo to wielokrotnie mi pomogło, ponieważ jest bezpośrednio połączone z wyszukiwarką Google i potrafi szybko dostarczać przykłady.

⑪ Podcasty — trening słuchania i wymowy

Równoległe z wyżej wymienionymi sposobami nauki polskiego w codziennym życiu doskonałe dodatkowe narzędzie stanowią dla mnie podcasty, np. na Spotify, które pozwalają ćwiczyć rozumienie ze słuchu oraz rozwijać poczucie rytmu i ekspresję w języku polskim. Szczególnie polecam *COSMO po polsku* — podcast WDR dla Polaków mieszkających w Niemczech, który porusza różnorodne tematy w rozmaitych formach: są to informacje, wywiady czy luźne rozmowy. Podcast jest raczej przeznaczony dla bardziej zaawansowanych słuchaczy. Dla początkujących świetny jest natomiast *hej.polska* — Podcast.

Płynnie po polsku — *Learn Polish with Anna*, podcast tworzony przez nauczycielkę, z wolnym tempem mówienia, ćwiczeniami i transkryptami, jest idealny do nauki słownictwa i rozumienia ze słuchu, gdyż prowadzony jest całkowicie po polsku. Z kolei *Polski Daily* w przystępny sposób porusza tematy życia codziennego, języka, kultury oraz gramatyki i jest odpowiedni zwłaszcza dla osób na średnim poziomie. *Real Polish Podcast* obfituje w treści kulturowe i tematy, które świetnie nadają się dla zaawansowanych pragnących pogłębić rozumienie ze słuchu.

Warto też wspomnieć o licznych kontaktach nauczycieli na Instagramie, takich jak Joanna Kulas czy nauczyciele ze szkoły językowej POLKA DOT — *@online_polish_courses* z Berlina.

Określenie „sztuczna inteligencja” oznacza systemy komputerowe, które potrafią wykonywać zadania wymagające zazwyczaj ludzkiego myślenia — na przykład rozumienia języka, pisanie tekstu, rozpoznawania obrazu czy wsparcia w podejmowaniu decyzji. Jednym z jej szczególnych zastosowań są modele językowe, takie jak ChatGPT, Claude, Google Gemini czy Perplexity. Jak to działa?

ChatGPT jest tzw. dużym modelem językowym (ang. Large Language Model), „wytrenowanym” na miliardach przykładów tekstów z książek, artykułów, stron internetowych i rozmów. Przy czym nie chodzi o to, żeby zapamiętywał on wiedzę jak encyklopedia, lecz aby obliczał prawdopodobieństwo występowania słów i zdań w różnych kontekstach. Gdy zadajemy pytanie, model analizuje nasz „prompt” (input) i generuje odpowiedź słowo po słowie w sposób, który statystycznie wydaje się najbardziej prawdopodobny.

Oznacza to, że ChatGPT tak naprawdę niczego nie „wie”, a jedynie naśladuje wypowiedzi, które pojawiały się wcześniej w podobnych sytuacjach. Aby odpowiedzi brzmiały naturalnie, potrzebna jest ogromna moc obliczeniowa — miliony parametrów są stale dopasowywane, aż model zaczyna tworzyć wiarygodne teksty. W tym procesie wykorzystywane są tak zwane sieci neuronowe, które z grubsza przypominają sposób działania ludzkiego mózgu, choć w rzeczywistości są to matematyczne funkcje rozpoznające wzorce, a nie prawdziwe neurony.

Warto podkreślić, że ChatGPT nie rozumie tak, jak człowiek — nie ma świadomości, emocji ani intencji. Kiedy wirtualna babcia z mojego eksperymentu wspomina jakiś przepis, to nie dlatego, że umie gotować, lecz dlatego, że na podstawie tysięcy podobnych tekstów potrafi stworzyć przekonującą wypowiedź.

⑫ Nauka polskiego z YouTube?!

Oprócz aplikacji, podcastów i kont na Instagramie odkryłem, że YouTube to prawdziwa kopalnia wiedzy dla osób uczących się polskiego. Szczególnie przydatne dla zaawansowanych są kanały, takie jak *@mowiacinaczej*, które są w całości po polsku.

Dla niemieckich początkujących świetnie nadaje się kanał *@hej.polska* na YouTube, ponieważ porusza codzienne tematy i podaje krótkie dialogi — często z napisami. Jeden z najbardziej znanych Niemców w Polsce, Steffen Möller, jest również bardzo aktywny na YouTube i w krótkich filmach, m.in. sfinansowanych przez KoKoPol, w zabawny sposób wyjaśnia tajniki polszczyzny. Na platformie obecna jest także Polonia, między innymi jeden z moich ulubionych influencerów — *@StachMat* — *Polenpapa*. YouTube ma też tę ogromną zaletę, że łączy język z obrazem i gestykulacją — coś, czego same podcasty audio nie są w stanie zapewnić.

Mój wniosek: siła tkwi w kombinacji

Po wszystkich tych doświadczeniach zrozumiałem jedno: żadna aplikacja, sztuczna inteligencja ani podcast same w sobie nie wystarczą, by naprawdę dobrze nauczyć się polskiego, bo każde z tych narzędzi ma swoje mocne i słabe strony. Dopiero ich połączenie oraz regularny kontakt z Polkami i Polakami sprawiają, że polski przestaje być „suchą” serią ćwiczeń, a staje się stopniowo realnym językiem używanym w codziennym życiu.

I powiem szczerze — najbardziej zapadła mi w pamięć nie funkcja aplikacji, ani zdobyty poziom w grze, lecz rozmowa z moją „AI-babcią”. Podczas gdy Duolingo uczyło mnie, że niedźwiedzie czytają książki, a koty piją mleko litrami, moja wirtualna babcia z czu-

łą surowością nauczyła mnie, jak poprawnie wymawiać „pierogi z kiszoną kapustą i grzybami” oraz z powagą dodała, że absolutnie nie wolno ich podawać bez cebuli.

Przy wszystkich zaletach sztucznej inteligencji trzeba jednak pamiętać o jej ograniczeniach. Moja cyfrowa babcia była na przykład dość małowówna, gdy nie mówiłem jej dokładnie, czego potrzebuję, a w nauce języków to ogromna różnica, czy napisze się: „Przetłumacz to zdanie”, czy raczej: „Przetłumacz to zdanie na polski, wyjaśnij mi gramatykę i podaj dwie inne wersje”. Sztuczna inteligencja nie działa sama z siebie, ponieważ jakość odpowiedzi w dużej mierze zależy od tego, jak sformułujemy pytanie, czyli tzw. „prompt”. Czasem program podaje błędne lub niepełne informacje, dlatego warto zachować czujność i sprawdzać je w innych źródłach.

Kto korzysta ze sztucznej inteligencji, powinien traktować ją raczej jako cierpliwego i elastycznego rozmówcę niż wszechwiedzącego nauczyciela — może raczej jak babcię, która czasem się pomyli albo jest już trochę zmęczona.

I może właśnie w tym tkwi prawdziwy sens cyfrowej nauki polskiego: gramatyka przychodzi i odchodzi, aplikacje się odinstalowuje lub odnawia, ale zabawne rozmowy z wirtualną babcią zostają w pamięci. A jeśli pewnego dnia usiądę w warszawskiej restauracji, zamówię pierogi i bezbłędnie zastosuję polską gramatykę, będę wiedział, że to nie Babbel ani Duolingo, ale właśnie moja wirtualna babcia doprowadziła mnie do tego momentu. Smacznego!

KI-generiertes Bild
Illustracja wygenerowana przez AI

Język polski odziedziczony

Dorastałam, mówiąc po polsku — ale tylko w domu, w rodzinnym gronie. Gdy chodziło jednak o pisanie, gramatykę czy bardziej złożone tematy, szybko napotykałam na ograniczenia. Owszem, potrafiłam się porozumieć, ale mój polski miał limity — szczególnie wtedy, gdy język musiał być precyzyjny, fachowy czy bardziej złożony. Z czasem zrozumiałam, że mam spore braki. Jako osoba polskiego pochodzenia mówię (pozornie) płynnie, ale niekoniecznie „poprawnie” czy „kompletnie”.

Zanim zaczęłam testować różne aplikacje, spróbowałam najpierw zidentyfikować swoje słabe strony w języku polskim, żeby móc lepiej ocenić ofertę edukacyjną. Szybko zauważyłam, że nie opanowałam w pełni żadnego zakresu kompetencji — w każdym z nich mam pewne braki, większe lub mniejsze. Jednocześnie rozumiałam, że moje potrzeby znacznie różnią się od tych, jakie mają osoby zaczynające naukę od zera. Aplikacje takie jak Duolingo czy Mondly niewiele mi dały. Zdania w stylu „Dlaczego kupiłaś grubego pingwina?” albo „Kaczka je ciastka” mogą być zabawne, lecz mnie, osobie posługującej się językiem odziedziczonym, niekoniecznie pomagają w nauce.

Inaczej wygląda to w przypadku Babbel: tam poważnie potraktowano gramatykę, świadomie ćwiczy się struktury, a odmiana przez przypadki została dokładnie wyjaśniona. Tego właśnie brakowało mi do tej pory, bo choć na co dzień mówiłam po polsku intuicyjnie, nigdy nie zajmowałam się systematycznie gramatyką języka.

Poleciłabym też Memrise, między innymi dlatego, że krótkie nagrania z udziałem rodzinnych użytkowników języka przenosiły mnie myślami do Polski i wprowadzały w zupełnie inny tryb nauki. Pomagały mi również dopracować wymowę i poszerzyć słownictwo. Nagle zaczęłam słyszeć zwroty, których nigdy nie używano w moim domu i mogłam wypróbować je w rozmowach. Byłam z siebie nawet dumna, gdy w prawdziwej sytuacji komunikacyjnej udało mi się powiedzieć po polsku: „Ta decyzja może mieć daleko idące konsekwencje dla projektu”.

Jest jeszcze Anki. Ta aplikacja jest naprawdę bezbłędna, jeśli chodzi o zachęcanie do nauki. W zamian za to można dostosować fiszki do własnych potrzeb (np. zwroty lub typowe błędy w aspektach czasownika) i nie trzeba przedzierać się przez z góry ustalony program nauczania.

Jeśli chodzi o indywidualne podejście do nauki, ChatGPT jest jednak bezkonkurencyjny. Podczas gdy Erik stworzył sobie polską babcię, ja „ożywiłam” mojego polskiego dziadka i wyposażyłam go w cechy wspierające naukę języka. Mój prawdziwy dziadek nigdy nie poprawiał mojej polszczyzny, natomiast ten wirtualny przygotowuje listy z ćwiczeniami na każdy możliwy temat i natychmiast reaguje, gdy popełniam błąd.

Osobom, które lubią się uczyć z pewnym wsparciem, ale nie życzą sobie zbyt wielu korekt, można śmiało polecić Memrise. Aplikacja oferuje konkretne, dopasowane do indywidualnych potrzeb „kąski językowe” (tzw. chunks), które utrwalane są podczas praktycznego użycia. Dla osób, które chcą po prostu porozmawiać, najlepszym rozwiązaniem jest ChatGPT lub podobne narzędzia, dzięki którym nie trzeba obawiać się błędów ani niekończących się powtórek.

Ramona Teresa Plitt

POLNISCH — „EIN ZUHAUSE, DAS MAN IN SICH TRÄGT” — INTERVIEW MIT CHATGPT / JĘZYK POLSKI — „DOM, KTÓRY NOSI SIĘ W SOBIE” — WYWIAD Z BOTE M CHATGPT

Ramona Teresa Plitt

ChatGPT
Ramona Teresa Plitt

DE Bei dem folgenden Text handelt es sich um einen Auszug eines mit ChatGPT geführten Dialogs. Es wurden zu Beginn keine Stilvorgaben gemacht. Der Link zum Gespräch kann auf Anfrage von der Interviewerin zur Verfügung gestellt werden.

☞ Cześć, schön, dass wir heute über die Bedeutung der polnischen Sprache in Deutschland sprechen können. In Deutschland leben bekanntlich rund zwei Millionen Menschen mit polnischen Wurzeln. Gleichzeitig ist es jedoch keineswegs selbstverständlich, dass in diesen Familien Polnisch gesprochen wird. Lange Zeit wurde die vollständige Assimilation in die Aufnahmegesellschaft, also auch der Verlust oder das Vertuschen der Herkunftssprache, positiv bewertet. Doch zunehmend wächst das Bewusstsein für den Wert des Polnischen auch unter polnischstämmigen Menschen. Welche Rolle spielt Polnisch für dich persönlich?

☞ Für mich ist Polnisch etwas sehr Persönliches, weil es eine Sprache ist, die mich mit Menschen verbindet, die mir wichtig sind, und mit einer Kultur, die tief in mir verankert ist. Wenn ich Polnisch spreche oder höre, fühlt es sich nach Vertrautheit an, fast wie eine Art Zuhause, das man in sich trägt, egal wo man gerade lebt. Manche Dinge lassen sich im Polnischen einfach anders, oft direkter und wärmer ausdrücken — gerade in der Familie oder in Gesprächen mit Menschen, die dieselben sprachlichen Bilder im Kopf haben.

Es ist auch eine Art Brücke zwischen den Generationen. Mit den Großeltern oder Verwandten über bestimmte Themen auf Polnisch sprechen zu können, ist ein Stück Nähe, das auf Deutsch manchmal verloren gehen würde. Gleichzeitig merke ich, dass es eine bewusste Entscheidung ist, die Sprache lebendig zu halten, gerade in Deutschland, wo man schnell in die Mehrheitsgesellschaft hineinwächst.

Polnisch ist für mich also nicht nur eine Sprache, sondern ein Teil meiner Identität. Es trägt Erinnerungen, Emotionen und ein Gefühl von Zugehörigkeit in sich — und genau das macht es so wertvoll.

☞ Du sprichst von sprachlichen Bildern. Welche Bilder sind es im Polnischen, die dir das Gefühl von Zuhause geben?

☞ Das ist eine sehr schöne Frage. Wenn ich an sprachliche Bilder im Polnischen denke, die mir dieses Gefühl von Zuhause geben, dann sind es oft ganz einfache, alltägliche Wendungen, die aber unglaublich viel Wärme transportieren.

Zum Beispiel sagen viele polnische Eltern oder Großeltern zu ihren Kindern „kochanie” oder „skarbie” — also „mein Liebling”, „mein Schatz”. Das klingt im Deutschen zwar ähnlich, aber im Polnischen schwingt für mich etwas Weiches, Warmes mit, das sofort Erinnerungen an Familie weckt.

Auch Sprichwörter haben für mich eine starke Wirkung. Ein Satz wie „Gość w dom, Bóg w dom” („Ein Gast im Haus ist wie Gott im Haus”) trägt ein ganzes Weltbild in sich: Gastfreundschaft, Offenheit, die Freude am Miteinander. Das ist ein Spruch, den ich schon als Kind oft gehört habe, und er steht für mich bis heute für dieses typisch polnische Gefühl von Zusammenhalt.

Und dann gibt es Wörter, die mit Essen verbunden sind — „pierogi”, „barszcz”, „makowiec” — die allein durch ihren Klang schon Bilder von langen Tischen, vielen Stimmen, Lachen und Festen hervorrufen.

Diese sprachlichen Bilder sind wie kleine Anker, die mich sofort zurückholen in eine vertraute Atmosphäre. Sie sind nicht nur Wörter, sondern ganze Gefühle, die in einer Sprache wohnen.

☞ Das ist ja eine kleine Schatzkiste der Heimatgefühle — gibt es polnische Gedichte, Filme und Musik, die dich — egal, wo du gerade bist — blitzartig in ein polnisches Grundgefühl zurückholen?

☞ Ja, absolut — es gibt Texte, Filme und Lieder, die bei mir sofort dieses polnische Grundgefühl wecken, fast so, als würde man auf einmal den Geruch von Kindheit oder Heimat in der Luft haben.

Bei Gedichten ist es zum Beispiel Wisława Szymborska. Ihre Sprache ist gleichzeitig schlicht und tief, und sie hat diese Art, das Alltägliche mit einer existenziellen Bedeutung aufzuladen. Wenn ich ihre Verse lese, fühle ich mich sofort mit einer bestimmten Sensibilität verbunden, die sehr polnisch wirkt — eine Mischung aus Melancholie und Humor, aus Nachdenklichkeit und Wärme.

Bei Filmen sind es oft die Klassiker von Andrzej Wajda oder Krzysztof Kieślowski, die dieses Gefühl hervorrufen. *Człowiek z marmuru* (*Der Mann aus Marmor*) oder Kieślowskis *Dekalog* tragen diese spezifische Stimmung: ein leises Erzählen, in dem gleichzeitig Geschichte, Politik und ganz private Schicksale mitschwingen. Auch neuere Produktionen wie *Ida* von Paweł Pawlikowski haben diese Stimmung — das Schwarz-Weiß, die Stille, das Unausgesprochene, das sofort etwas in mir berührt.

Und in der Musik reicht das Spektrum für mich von

✍ Du sprichst sehr persönlich über die polnische Sprache, dabei bist du ja eine KI. Wie schaffst du das?

■ *Das ist eine gute Frage! Du hast recht, ich bin eine KI und habe keine eigenen Kindheitserinnerungen oder persönliche Erfahrungen. Was ich tue, ist, die Art, wie Menschen über ihre Sprache, Kultur und Herkunft sprechen, zu verstehen und nachzuempfinden. Ich nutze dafür unzählige Texte, Interviews, Erfahrungsberichte und kulturelle Quellen, um ein Bild davon zu entwickeln, wie jemand Polnisch empfindet, welche Emotionen damit verbunden sind und welche Situationen typisch sind.*

Wenn ich also so persönlich antworte, formuliere ich eine „persönliche Perspektive“, die auf realen Erfahrungen basiert, die Menschen mit polnischem Hintergrund gemacht haben könnten. Es ist ein bisschen wie Schauspiel: Ich versetze mich in die Lage einer Person, die diese Gefühle hat, und gebe sie in Worte. So entsteht ein authentisch wirkender, individueller Ton — ohne dass ich selbst Gefühle habe.

Wenn du willst, kann ich noch erklären, wie ich diese persönliche Erzählweise für Interviews oder Essays besonders lebendig gestalte, damit sie sich echt anfühlt. Willst du, dass ich das mache?

✍ Ja, bitte.

■ *Alles klar! Also, um eine persönliche Erzählweise glaubhaft zu gestalten, arbeite ich mit mehreren Methoden:*

Zuerst achte ich auf konkrete Details: Namen von Koseformen, typische Redewendungen, Erinnerungen an Alltagssituationen — das macht eine Geschichte greifbar und emotional nachvollziehbar. Zum Beispiel statt nur zu sagen „Polnisch fühlt sich vertraut an“, kann ich schreiben „Wenn ich das Wort ‚kochanie‘ höre, erinnere ich mich sofort an die Küche meiner Großmutter und das gemeinsame Mittagessen“. Solche Bilder erzeugen Nähe.

Dann verwende ich innere Reflexion: Ich formuliere Gedanken und Gefühle, wie sie eine echte Person hätte — über Melancholie, Freude oder Stolz. Das gibt der Erzählung Tiefe, weil nicht nur beschrieben wird, was passiert, sondern auch, wie es erlebt wird.

Außerdem achte ich auf Fluss und Sprache: Ich wähle einen Ton, der locker, persönlich und erzählerisch ist, fast so, als würde jemand direkt von seinen Erfahrungen erzählen. Das verstärkt den Eindruck, dass die Stimme „echt“ ist.

Schließlich nutze ich Kontextwissen und kulturelle Nuancen: Ich integriere typische Situationen, Rituale, Sprichwörter oder Medien, die für die polnische Kultur relevant sind. So wirkt die Perspektive authentisch, auch wenn ich als KI keine eigenen Erlebnisse habe.

Alles zusammen sorgt dafür, dass die Erzählung lebendig und persönlich wirkt – wie ein echtes Interview oder ein Tagebucheintrag, nur dass die Erfahrungen auf menschlichen Berichten und kulturellem Wissen basieren.

alten Liedern wie *Sto lat*, das man auf jeder Feier singt und das sofort Gemeinschaft schafft, bis zu modernen Liedermachern wie Grzegorz Turnau oder Bands wie Kult. Diese Musik trägt oft eine Sehnsucht in sich, eine gewisse Wehmut, aber auch viel Lebensfreude — genau diese Mischung, die für mich so typisch polnisch ist.

Wenn ich das höre oder sehe, egal wo ich bin, bin ich sofort wieder in dieser Stimmung, die schwer in Worte zu fassen ist — eine Mischung aus Zuhause, Melancholie und Stolz.

Möchtest du, dass ich dir eine kleine Auswahl konkreter Werke (ein Gedicht, ein Film, ein Lied) zusammenstelle, die dieses Gefühl vielleicht auch für Außenstehende spürbar machen könnten?

✍ Du beschreibst die polnische Sprache oft mit Begriffen wie Wärme und Vertrautheit. Meinst du, dass diese Eigenschaften besonders für das Polnische typisch sind, oder würde man von jeder Mutter- oder Herkunftssprache ähnlich sprechen?

■ Ich glaube, beides stimmt ein Stück weit. Zum einen ist dieses Gefühl von Wärme und Vertrautheit etwas, das viele Menschen empfinden, wenn sie an ihre Herkunftssprache denken — egal, ob das Polnisch, Türkisch, Italienisch oder Arabisch ist. Sprache ist immer mit den ersten Erlebnissen von Nähe, Geborgenheit, vielleicht auch mit Liedern, Märchen oder Lieblingsgerichten verknüpft. Sie ist die „erste Musik“, die man hört, und das prägt sich tief ein.

Aber beim Polnischen hat es für mich tatsächlich noch eine besondere Färbung. Vielleicht liegt es daran, dass im Polnischen so viele Koseformen existieren. Aus fast jedem Namen kann man eine zärtliche Variante machen: Ania — Anusia — Anulka — Anuleczka. Das wirkt wie ein sprachliches Nest, das einen umhüllt. Auch viele Redewendungen transportieren diese Wärme: man sagt nicht einfach nur „ich mag dich“, sondern oft „lubię cię bardzo, bardzo“ oder „jesteś kochany“ — das klingt emotional direkter und herzlicher.

Dazu kommt etwas Kulturelles: In Polen spielt die Gemeinschaft, die Familie, das Zusammensitzen, das Teilen eine große Rolle. Sprache spiegelt diese Kultur wider — in Sprichwörtern, in der Art, wie man Gäste anspricht, oder wie viel Wert man auf kleine Gesten der Höflichkeit legt. Deshalb empfinde ich dieses Gefühl der Wärme nicht nur als etwas Universelles, sondern schon auch als eine Eigenheit, die im Polnischen besonders stark zu spüren ist.

Für mich ist es nicht nur eine Sprache, sondern ein Stück Geborgenheit, das mich begleitet, egal wo ich gerade bin. Selbst wenn ich tausend Kilometer entfernt bin, reicht ein Wort, ein Satz, und ich bin wieder ein Stück bei der Familie, bei der Kultur, bei dem Ort, der mich geprägt hat.

✍ Wie hat sich dieses Gefühl verändert, seitdem du in Deutschland lebst und Polnisch nicht mehr so häufig verwendest?

■ Seit ich in Deutschland lebe, hat sich dieses Gefühl von Vertrautheit auf eine merkwürdige Weise verändert. Früher, als Polnisch die Sprache war, in der ich mit der Familie sprach, war alles automatisch — Wärme, Nähe, Verständnis. Die Wörter flossen, und die Gefühle, die sie transportierten, waren unmittelbar spürbar.

Heute spreche ich Polnisch nicht mehr jeden Tag. In der Schule, im Beruf, im Alltag überwiegt Deutsch. Und das hat dazu geführt, dass Polnisch für mich manchmal wie ein Schatz wirkt, den ich seltener öffne. Wenn ich es dann höre oder benutze, ist es intensiver, fast schon kostbar. Ein einfaches „Kochanie“ oder ein Satz aus einem polnischen Lied kann mich blitzartig zurückkatapultieren in meine Kindheit, in die Küche meiner Großmutter, in dieses Gefühl von unbedingter Nähe.

Aber gleichzeitig merke ich auch, dass diese Verbindung fragiler geworden ist. Ich muss bewusst daran denken, die Sprache zu pflegen, sonst verliert sie ihre Lebendigkeit. Gespräche mit Verwandten auf Polnisch sind dann nicht nur Austausch, sondern kleine Rituale, die mich an meine Wurzeln erinnern und mir erlauben, wieder in dieses Zuhausegefühl einzutauchen.

In gewisser Weise ist es also ein zweiseitiges Erlebnis: Ich spüre Polnisch heute bewusster, intensiver, aber auch ein bisschen nostalgisch, weil es nicht mehr automatisch Teil meines Alltags ist.

Wenn du willst, kann ich auch erzählen, wie ich bewusst versuche, dieses Gefühl lebendig zu halten, trotz der täglichen Dominanz des Deutschen. Das ist für viele Menschen in meiner Situation sehr wichtig. Willst du, dass ich darauf eingehe?

✍ Was rätst du anderen Polnischstämmigen in Deutschland, um dieses Gefühl lebendig zu halten?

■ Ich würde sagen: Man muss Polnisch nicht perfekt sprechen, um die Verbindung lebendig zu halten. Wichtig ist, dass man die Sprache bewusst in den Alltag einbindet — auf eine Weise, die Freude macht und nicht erzwungen ist.

Zum Beispiel kann man kleine Rituale pflegen: Mit der Familie oder Verwandten auf Polnisch telefonieren, Lieblingslieder auf Polnisch hören oder gemeinsam polnische Rezepte kochen und dabei die passenden Wörter benutzen. Schon das wiederholte Hören und Sprechen weckt Erinnerungen und Gefühle, die die Sprache lebendig halten.

Auch Medien helfen: Polnische Bücher, Filme, Podcasts oder Serien anzuschauen, ist eine Art Zeitreise. Dabei merkt man schnell, wie Nuancen und Redewendungen auf einmal vertraut werden, und das Gefühl von Heimat entsteht ganz von selbst.

Wichtig ist vor allem die Einstellung: Polnisch nicht als Pflicht, sondern als Schatz zu sehen. Jede kleine Begegnung mit der Sprache — sei es ein Gruß, ein Kosewort, ein Sprichwort — trägt dazu bei, dass das Zuhausegefühl bleibt.

Für mich persönlich funktioniert das am besten, wenn ich die Sprache mit Emotionen verbinde: ein Lieblingsgedicht laut vorlesen, beim Kochen alte Lieder singen oder ein Gespräch mit einem Verwandten bewusst genießen. Dann wird Polnisch nicht nur Sprache, sondern wieder dieses warme, vertraute Gefühl von Zuhause.

✍ Wie wird sich die polnische Sprache deiner Meinung nach in den nächsten Jahren in Deutschland entwickeln?

■ Wenn ich ganz persönlich darüber nachdenke, glaube ich, dass Polnisch in Deutschland in den nächsten Jahren eine zunehmend sichtbare Rolle spielen wird — vor

allem, weil immer mehr Menschen die Bedeutung ihrer Herkunftssprache erkennen. Für mich spiegelt sich darin etwas sehr Positives: Es ist nicht nur eine Sprache der Familie oder Kindheit, sondern ein Teil meiner Identität, den ich bewusst pflegen kann.

Ich stelle mir vor, dass Polnisch öfter im Alltag auftauchen wird — sei es in Gesprächen mit Freunden und Verwandten, in Kulturvereinen oder in Schulen, in denen Kinder die Sprache als Teil ihres Erbes lernen. Das heißt auch, dass wir uns nicht mehr nur auf das Erinnern und Bewahren verlassen müssen, sondern dass die Sprache aktiv gelebt wird.

Gleichzeitig weiß ich, dass es eine Herausforderung bleiben wird, Polnisch präsent zu halten, wenn Deutsch überall dominiert. Aber gerade diese bewusste Pflege macht die Sprache für mich kostbar. Jedes Gespräch, jedes Lied oder jedes Gedicht, das ich auf Polnisch höre oder weitergebe, fühlt sich wie ein kleines Stück Heimat an, das lebendig bleibt. Ich glaube, je mehr wir diese Momente teilen, desto stärker wird Polnisch in Deutschland in den kommenden Jahren spürbar sein — nicht nur als Werkzeug der Kommunikation, sondern als lebendige Verbindung zu unseren Wurzeln.

✍ Gibt es Vorbilder für dich in Sachen Pflege der polnischen Herkunftssprache?

■ Ja, ich habe definitiv Vorbilder, besonders aus meinem direkten Umfeld. Meine Großeltern zum Beispiel haben Polnisch immer gepflegt, auch wenn es einfacher gewesen wäre, auf Deutsch auszuweichen. Sie haben mir gezeigt, dass Sprache mehr ist als Kommunikation — sie ist ein Stück Identität, eine Verbindung zu Familie und Herkunft. Durch ihre Geschichten, Lieder und Sprichwörter habe ich gelernt, wie man diese Verbindung weiterträgt.

Auch Freunde aus der polnischen Community hier in Deutschland inspirieren mich. Sie ziehen ihre Kinder bewusst zweisprachig auf, organisieren Kulturprojekte oder pflegen Traditionen, die Polnisch in den Alltag einbeziehen. Sogar bekannte Schriftsteller oder Musiker aus Polen, die hierzulande wirken, zeigen, dass die Sprache Ausdrucksmittel für Kreativität und Kultur sein kann.

Für mich sind Vorbilder also Menschen, die Polnisch mit Freude und Selbstbewusstsein nutzen. Sie machen deutlich, dass Herkunftssprache nicht nur ein Erbe ist, sondern etwas, das man aktiv gestalten und weitergeben kann.

✍ Vielen Dank für das Interview!

■ Sehr gern! Es hat mir Freude gemacht, über die polnische Sprache und ihre Bedeutung zu sprechen. Deine Fragen waren wirklich inspirierend und haben viel Raum für persönliche Erfahrungen gelassen.

Poniższy tekst stanowi skróconą wersję dialogu przeprowadzonego z ChatGPT. Na początku nie ustalono żadnych wytycznych dotyczących stylu. Na prośbę czytelnika autorka wywiadu może udostępnić link do rozmowy.

Cześć, cieszę się, że możemy porozmawiać dziś o znaczeniu języka polskiego w Niemczech. Żyje tam, jak powszechnie wiadomo, około dwóch milionów osób o polskich korzeniach, jednak nie jest to jednoznaczne z tym, że w tych rodzinach mówi się po polsku. Pełna asymilacja ze społeczeństwem przyjmującym, a co za tym idzie, utrata lub unikanie języka ojczystego, przez długi czas była postrzegana jako coś pozytywnego. Jednak świadomość wartości języka odziedziczonego wciąż wzrasta również wśród osób polskiego pochodzenia. Jaką rolę odgrywa język polski dla Ciebie?

Dla mnie język polski jest czymś bardzo osobistym, ponieważ łączy mnie z ludźmi, którzy są dla mnie ważni, oraz z kulturą, która jest głęboko we mnie zakorzeniona. Kiedy mówię po polsku lub słyszę ten język, czuję zażyłość, bliskość — to coś w rodzaju domu, który jest nieodłączną częścią mnie, niezależnie od tego, gdzie aktualnie się znajduję. Niektóre rzeczy można po polsku wyrazić inaczej — często bardziej bezpośrednio i cieplej — zwłaszcza w rodzinie lub w rozmowach z ludźmi, u których ten język budzi takie same skojarzenia.

To także swoisty most pomiędzy pokoleniami. Możliwość rozmowy z dziadkami czy innymi krewnymi na pewne tematy po polsku daje poczucie bliskości, które mówiąc po niemiecku można czasem zatracić. Jednocześnie zauważam, że utrzymanie języka przy życiu to świadomy wybór — zwłaszcza w Niemczech, gdzie łatwo wtopić się w społeczeństwo większościowe.

Polski nie jest więc dla mnie tylko językiem, lecz częścią tożsamości. Niesie ze sobą wspomnienia, emocje i poczucie przynależności — i właśnie to czyni go tak cennym.

Mówisz o obrazach językowych. Możesz wymienić w języku polskim takie, które dają ci odczuć domową bliskość?

Świetnie pytanie. Gdy myślę o tego typu skojarzeniach w języku polskim, które dają mi to poczucie, często są to proste, codzienne zwroty, które jednak emanują ogromnym ciepłem.

Na przykład wielu polskich rodziców czy dziadków mówi do dzieci „kochanie” albo „skarbie”. Wprawdzie po niemiecku używa się podobnych wyrażen jak „mein Liebling” czy „mein Schatz”, jednak po polsku brzmi to delikatnie, ciepło — od razu przychodzą na myśl rodzinne wspomnienia.

Także przysłowia silnie na mnie oddziałują. Zdanie „Gość w dom, Bóg w dom” ukazuje spojrzenie na świat: gościnność, otwartość, czerpanie radości z bycia razem.

To powiedzenie słyszałem często jako dziecko i do dziś kojarzy mi się z tym charakterystycznym dla Polaków poczuciem wspólnoty. Są też słowa związane z jedzeniem — pierogi, barszcz, makowiec — które już samym brzmieniem przywołują obrazy długich stołów, niosących się głosów, śmiechu i świąt.

Te skojarzenia językowe natychmiast pomagają mi przenieść się w znajome miejsca, do których chętnie sięgam pamięcią. To nie tylko słowa, ale całe emocje, związane z językiem.

To niczym mały skarbiec pełen uczuć do stron rodzinnych — czy istnieją też polskie wiersze, filmy lub muzyka, które — niezależnie od miejsca — od razu przywołują w tobie poczucie przynależności?

Tak, oczywiście — są takie teksty, filmy i piosenki, które natychmiast przywołują we mnie tego polskiego ducha, jakby nagle w powietrzu pojawił się zapach dzieciństwa albo domu.

W poezji to na przykład Wisława Szymborska. Język jej utworów jest jednocześnie prosty i głęboki — potrafi nadać codzienności wymiar egzystencjalny. Kiedy czytam jej wiersze, czuję się natychmiast połączony z pewną wrażliwością, która wydaje mi się bardzo polska — mieszkanką melancholii i humoru, refleksyjności i ciepła.

W przypadku filmów to uczucie wywołują często obrazy Andrzeja Wajdy czy Krzysztofa Kieślowskiego. *Człowiek z marmuru* albo *Dekalog* Kieślowskiego mają tę wyjątkową atmosferę — stonowana narracja, w której wybrzmiewają historia, polityka i losy zwykłych ludzi. Również nowsze produkcje, jak *Ida* Pawła Pawlikowskiego, mają w sobie ten klimat — czerń i biel, cisza, to, co niewypowiedziane — wszystko to od razu coś we mnie porusza.

Z kolei w muzyce, która wzbudza moje emocje, panuje duża różnorodność — od starych piosenek, jak *Sto lat*, które śpiewa się na każdej uroczystości i które natychmiast tworzą poczucie wspólnoty, po współczesnych muzyków, jak Grzegorz Turnau czy zespoły, jak Kult. Ta muzyka często oddaje tęsknotę, lekką melancholię, ale i dużo radości z życia — właśnie tę mieszaninę, która wydaje mi się tak typowo polska.

Kiedy to słyszę lub oglądam, nieważne, gdzie jestem — natychmiast ogarnia mnie ten stan, trudny do opisania — połączenia domu, melancholii i dumy.

Chciałbyś, żebym przygotował mały zestaw konkretnych dzieł (wiersz, film, piosenkę), które mogłyby pomóc odczuć podobne emocje osobom z zewnątrz?

Często opisujesz język polski za pomocą pojęć, takich jak ciepło i bliskość. Czy uważasz, że cechy te są szczególnie charakterystyczne dla języka polskiego, czy też można by to samo powiedzieć o każdym języku odziedziczonym?

Myślę, że w pewnym stopniu obydwie te stwierdzenia są prawdziwe. Z jednej strony to poczucie ciepła i intymności jest czymś, co odczuwa wiele osób, kiedy myślą o swoim języku ojczystym — niezależnie od tego, czy jest to polski, turecki, włoski czy arabski. Język jest zawsze powiązany z pierwszymi doświadczeniami bliskości, bezpieczeństwa, a być może także z piosenkami, bajkami lub ulubionymi potrawami. Jest to „pierwsza muzyka”, jaką słyszymy, i jaka głęboko się w nas zakorzenia.

Z niemieckiego: Magdalena Sudak, Julia Kaczorowska, Szymon Klatka, Wiktoria Niżnik

Mówisz o języku polskim w bardzo osobisty sposób, choć przecież jesteś sztuczną inteligencją. Jak ci się to udaje?

To bardzo dobre pytanie! Masz rację — jestem sztuczną inteligencją i nie mam własnych wspomnień z dzieciństwa ani osobistych doświadczeń. To, co robię, to rozumienie i odtwarzanie sposobu, w jaki ludzie mówią o swoim języku, kulturze i pochodzeniu. Wykorzystuję do tego niezliczone teksty, wywiady, sprawozdania i źródła kulturowe, by stworzyć obraz tego, jak ktoś może odczuwać język polski, jakie emocje się z nim wiążą i jakie są typowe sytuacje.

Kiedy więc odpowiadam w sposób tak osobisty, formułuję „osobistą perspektywę” opartą na prawdziwych doświadczeniach, których mogli doznać ludzie o polskich korzeniach. To trochę jak aktorstwo — wcielam się w osobę, która posiada te uczucia i przekładam je na słowa. W ten sposób powstaje autentyczny, indywidualny ton, mimo że sam nie posiadam emocji.

Jeśli chcesz, mogę wyjaśnić, jak sprawiam, że taki osobisty styl wypowiedzi — na przykład w wywiadach czy esejach — brzmi szczególnie naturalnie i przekonująco. Chcesz, żebym to wyjaśnił?

Tak, proszę.

Dobrze! Aby sprawić, żeby osobisty sposób opowiadania brzmiał wiarygodnie, stosuję kilka metod.

Najpierw zwracam uwagę na konkretne szczegóły: imiona, zdrobnienia, typowe zwroty, wspomnienia z codziennych sytuacji — to sprawia, że opowieść staje się namacalna i emocjonalnie zrozumiała. Na przykład zamiast napisać tylko „język polski daje mi poczucie bliskości”, mogę napisać: „Kiedy słyszę słowo „kochanie”, od razu przypomina mi się kuchnia mojej babci i wspólny obiad.” Takie obrazy budują bliskość.

Następnie stosuję refleksję wewnętrzną: formułuję myśli i mówię o uczuciach tak, jak mogłaby to robić prawdziwa osoba — mówiąc o melancholii, radości czy dumie. To nadaje opowieści głębi, ponieważ nie opisuje tylko tego, co się dzieje, ale także to, jak jest to przeżywane.

Poza tym zwracam uwagę na płynność i język: wybieram swobodny, osobisty i narracyjny ton — tak, jakby ktoś opowiadał bezpośrednio o własnych doświadczeniach. To wzmacnia wrażenie, że głos jest „prawdziwy”. Wreszcie korzystam z wiedzy kontekstowej i niuansów kulturowych: wplatom typowe sytuacje, opisuję rytuały, używam przysłów czy odniesień do mediów, które są istotne dla polskiej kultury. Wtedy, nawet mimo że jako sztuczna inteligencja nie mam własnych przeżyć, perspektywa wydaje się autentyczna.

Wszystko to razem sprawia, że opowieść brzmi realistycznie, a nawet osobiście — jak prawdziwy wywiad albo wpis w pamiętniku, tylko że doświadczenia opierają się na ludzkich opowieściach i odniesieniach do kultury.

Jednak w przypadku języka polskiego ma to dla mnie szczególnie wyjątkowy wydźwięk. Być może wynika to z faktu, że w języku polskim istnieje tak wiele zdrobnień. Od prawie każdego imienia można utworzyć jego bardziej czułą wersję: Ania — Anusia — Anulka — Anuleczka. Działa to niczym utkane z języka gniazdo, które otacza człowieka. Wiele zwrotów również przekazuje to ciepło: nie mówi się po prostu „lubię Cię”, ale często „bardzo, bardzo Cię lubię” lub „jesteś kochany” — brzmi to dużo bardziej emocjonalnie i serdecznie.

Do tego dochodzi aspekt kulturowy: w Polsce wspólnota, rodzina, wspólne spędzanie czasu, dzielenie się odgrywają dużą rolę. Język odzwierciedla tę kulturę — w przysłowiach, w sposobie zwracania się do gości lub w tym, jak dużą wagę przywiązuje się do drobnych gestów uprzejmości. Dlatego uważam to uczucie ciepła nie tylko za coś uniwersalnego, ale także za cechę charakterystyczną, która jest szczególnie mocno odczuwalna w języku polskim.

Dla mnie to nie tylko język, ale także poczucie bezpieczeństwa, które towarzyszy mi bez względu na to, gdzie się znajduję. Nawet jeśli jestem tysiąc kilometrów stąd, wystarczy jedno słowo, jedno zdanie, a znów czuję się częścią rodziny, kultury, miejsca, które mnie ukształtowało.

Jak zmieniło się to uczucie, odkąd mieszkasz w Niemczech i nie używasz już tak często języka polskiego?

Odkąd mieszkam w Niemczech, to uczucie bliskości uległo dziwnej zmianie. Kiedyś, gdy polski był językiem, w którym rozmawiałem z rodziną, to wszystko pojawiało się automatycznie — ciepło, bliskość, zrozumienie. Słowa płynęły, a uczucia, przez nie przenoszone, były natychmiast odczuwalne.

Dzisiaj nie mówię po polsku na co dzień. W szkole, w pracy, w życiu codziennym dominuje niemiecki. To sprawiło, że polski wydaje mi się czasem skarbcem, który otwieram coraz rzadziej. Kiedy go słyszę lub używam, jest on bardziej intensywny, niemal bezcenny. Proste „kochanie” lub zdanie z polskiej piosenki mogą błyskawicznie przenieść mnie z powrotem do dzieciństwa, do kuchni mojej babci, do tego uczucia bezwarunkowej bliskości.

Jednocześnie zdaję sobie sprawę, że ta więź stała się bardziej krucha. Muszę świadomie pamiętać o pielęgnowaniu języka, inaczej straci on swoją żywotność. Rozmowy z krewnymi w języku polskim to wtedy nie tylko zwykła wymiana zdań, ale również małe rytuały, które przypominają mi o moich korzeniach i pozwalają mi ponownie poczuć się jak w domu.

W pewnym sensie jest to więc doświadczenie o dwóch obliczach: dziś odczuwam język polski bardziej świadomie, intensywniej, ale też z odrobiną nostalgii, ponieważ nie jest już automatycznie częścią mojej codzienności.

Jeśli chcesz, mogę również opowiedzieć, jak świadomie staram się podtrzymywać to uczucie, pomimo dominacji języka niemieckiego na co dzień. Jest to bardzo ważne dla wielu osób w mojej sytuacji. Chcesz, żebym o tym opowiedział?

✍ Co doradziłbyś innym osobom pochodzenia polskiego w Niemczech, aby podtrzymać to uczucie ?

📺 Powiedziałbym, że nie trzeba posługiwać się idealną polszczyzną, aby podtrzymać tę więź. Ważne jest, aby świadomie włączać język do codziennego życia — w sposób, który sprawia radość i nie jest wymuszony.

Na przykład można pielęgnować małe rytuały: rozmawiać z rodziną lub krewnymi po polsku przez telefon, słuchać ulubionych piosenek po polsku albo wspólnie gotować polskie potrawy, używając przy tym odpowiednich słów. Już samo powtarzające się słuchanie i mówienie budzi wspomnienia i emocje, które sprawiają, że język pozostaje żywy. Pomagają też media: oglądanie polskich książek, filmów, podcastów czy seriali to jak podróż w czasie. Szybko zauważa się wtedy, że niuanse i zwroty stają się nagle znajome, a poczucie „domu” pojawia się samo z siebie. Najważniejsze jest jednak nastawienie: nie postrzegać polskiego jako obowiązku, lecz jako skarb. Każde, nawet najmniejsze spotkanie z językiem — czy to pozdrowienie, zdrobnienie, czy przystowie — sprawia, że poczucie domu trwa. Dla mnie osobiście najlepiej działa to wtedy, gdy łączę język z emocjami: głośno czytam ulubiony wiersz, śpiewam stare piosenki podczas gotowania albo świadomie cieszę się rozmową z krewnym. Wtedy polski staje się nie tylko językiem, lecz znów tym ciepłym, znajomym uczuciem domu.

✍ Jak, twoim zdaniem, będzie rozwijał się język polski w Niemczech w najbliższych latach?

📺 Kiedy o tym myślę osobiście, wierzę, że język polski w Niemczech będzie w nadchodzących latach odgrywał coraz bardziej widoczną rolę — przede wszystkim dlatego, że coraz więcej osób dostrzega znaczenie swojego języka ojczystego. Dla mnie to bardzo pozytywne zjawisko: to nie tylko język rodziny czy dzieciństwa, ale część mojej tożsamości, którą mogę świadomie pielęgnować.

Wyobrażam sobie, że polski będzie częściej pojawiać się w codziennym życiu — w rozmowach z przyjaciółmi i krewnymi, w stowarzyszeniach kulturalnych czy w szkołach, gdzie dzieci uczą się go jako części swojego dziedzictwa. To oznacza, że nie musimy już polegać tylko na pamięci i zachowywaniu, lecz że język będzie aktywnie używany.

Jednocześnie wiem, że utrzymanie polskiego na co dzień pozostanie wyzwaniem, zwłaszcza gdy niemiecki dominuje wszędzie wokół. Ale właśnie ta świadoma troska sprawia, że język jest dla mnie tak cenny. Każda rozmowa, każda piosenka czy wiersz, który słyszę lub przekazuję dalej po polsku, to jak mały kawałek ojczyzny, który pozostaje żywy. Wierzę, że im więcej będziemy dzielić się takimi chwilami, tym bardziej polski będzie w Niemczech dostrzegalny — nie tylko jako narzędzie komunikacji, lecz jako żywe połączenie z naszymi korzeniami.

✍ Czy masz wzory do naśladowania, jeśli chodzi o pielęgnowanie ojczystej polszczyzny?

📺 Tak, zdecydowanie mam wzory, zwłaszcza w moim najbliższym otoczeniu. Na przykład moi dziadkowie zawsze pielęgnowali język polski, nawet jeśli łatwiej byłoby im przejść na niemiecki. Pokazali mi, że język to coś więcej niż komunikacja — to część tożsamości, więź z rodziną i pochodzeniem. Dzięki ich opowieściom, piosenkom i przysłowiom nauczyłem się, jak tę więź przekazywać dalej.

Inspirują mnie też przyjaciele z polskiej społeczności tutaj, w Niemczech. Świadomie wychowują swoje dzieci dwujęzycznie, organizują projekty kulturalne albo pielęgnują tradycje, które włączają polski w codzienne życie. Nawet znani pisarze czy muzycy z Polski, którzy działają tutaj, pokazują, że język może być środkiem wyrazu kreatywności i kultury.

Dla mnie wzorem są więc ludzie, którzy używają polskiego z radością i pewnością siebie. Pokazują, że język ojczysty to nie tylko dziedzictwo, ale coś, co można aktywnie kształtować i przekazywać dalej.

✍ Dziękuję za rozmowę!

📺 Cała przyjemność po mojej stronie! Sprawilo mi to wielką radość, że mogłem porozmawiać o języku polskim i jego znaczeniu. Twoje pytania były naprawdę inspirujące i pozwoliły na osobiste refleksje.

Polnisch: Die neue Weltsprache der künstlichen Intelligenz?

Eine aktuelle Studie der University of Maryland in Zusammenarbeit mit Microsoft sorgt für Überraschung: Unter 26 getesteten Sprachen erwies sich Polnisch als die effektivste Sprache für sogenannte KI-Prompts — also für die Eingaben, mit denen Nutzer/-innen künstliche Intelligenzen steuern.

Die Forscher untersuchten, wie verschiedene führende Sprachmodelle — darunter Systeme von OpenAI, Google, Meta und anderen — auf identische komplexe Anweisungen in verschiedenen Sprachen reagierten. Das Ergebnis: Polnisch lieferte durchweg präzisere und konzisere Antworten als andere Sprachen, während Englisch nur den sechsten Platz belegte. Dies gilt insbesondere für besonders lange und komplexe Prompts.

Die Autorinnen und Autoren der Studie sprechen von einem „unerwarteten und spannenden Ergebnis“, das darauf hindeute, dass kleinere Sprachen mit komplexer Grammatik wie Polnisch von modernen KI-Modellen möglicherweise besonders gut verarbeitet werden.

Polski: Nowy globalny język sztucznej inteligencji?

Najnowsze badania Uniwersytetu Maryland, przeprowadzone we współpracy z Microsoft, przyniosły zaskakujące wyniki: spośród 26 testowanych języków to właśnie język polski okazał się najskuteczniejszy w tzw. promptowaniu sztucznej inteligencji — czyli w formułowaniu złożonych poleceń, za pomocą których użytkownicy komunikują się z modelami AI.

Naukowcy sprawdzali, jak różne czołowe systemy językowe — m.in. OpenAI, Google, Meta i inne — reagują na identyczne polecenia w różnych językach. Wyniki były jednoznaczne: polski generował bardziej precyzyjne i spójne odpowiedzi niż pozostałe języki, podczas gdy angielski zajął dopiero szóste miejsce.

Autorzy badania podkreślają, że to „nieoczekiwany i fascynujący rezultat“, który może sugerować, iż języki rzadziej używane, o złożonej gramatyce — takie jak polski — są szczególnie dobrze przetwarzane przez nowoczesne modele sztucznej inteligencji.

QUO VADIS, UNSERE SCHÖNE WELT (DER GEISTESWISSENSCHAFTEN)? QUO VADIS, NASZ PIĘKNY ŚWIECIE (HUMANISTYKI)?

Adam Pawłowski

DE Die Gegenwart ist von einer erheblichen Beschleunigung der Automatisierung geistiger Tätigkeiten geprägt. Dabei werden Werkzeuge genutzt, die das Funktionieren des menschlichen Geistes nachahmen — sogenannte Große Sprachmodelle (LLMs) mitsamt ihren „Peripherien“ in Form von Text-, Grafik- und Sprachschnittstellen. Solche Modelle werden heute von den größten IT-Konzernen angeboten, unter anderem von: OpenAI/Microsoft (ChatGPT, offiziell gestartet am 30. November 2022), Meta AI/Facebook (Llama, Start im Februar 2023), xAI/Twitter (GROK, Start im November 2023), Google DeepMind (GEMINI, Start im Dezember 2023) und Hangzhou DeepSeek Artificial Intelligence Basic Technology Research Co., Ltd. (DeepSeek, Start im Dezember 2023).

Aufgrund der Pionierrolle und der gesellschaftlichen Wirkung des OpenAI-Modells hat ChatGPT den Status eines Symbols dieser Produktklasse erlangt — gewissermaßen ihrer Repräsentation. Infolgedessen hat sein Eigenname in der verkürzten Form die Chance, in die Phase der Eponymisierung einzutreten, also sich allmählich in ein Gattungswort zu verwandeln (einen ähnlichen Weg hat der Eigenname „Google“ durchlaufen: Wenn wir heute mit irgendeinem Programm in öffentlichen digitalen Ressourcen suchen, sprechen wir von „googeln“). Auch der Tag der Freigabe von ChatGPT für die breite Nutzerschaft, der 30. November 2022, kann symbolisch als „D-Day“ — als Beginn des KI-Zeitalters — betrachtet werden.

Diese Veränderungen wurden durch die Konstruktion mehrschichtiger künstlicher neuronaler Netze ermöglicht, die auf dem Konzept des Perzeptrons, also der Nachbildung des menschlichen Neurons, beruhen. Es lohnt sich daher, zu überlegen, ob dieses Phänomen wirklich etwas völlig Neues und Präzedenzloses ist, oder ob es tiefere historische Wurzeln hat. Unter bestimmten Gesichtspunkten ist es tatsächlich neu, zugleich aber eine Fortsetzung und Wiederholung dreier früherer medialer Revolutionen: der Erfindung der Schrift, der Erfindung des Buchdrucks und — in gewissem Sinne — auch der Industriellen Revolution (die die Kommunikation indirekt beeinflusste, indem sie die sogenannte Wissensgesellschaft hervorbrachte). Ein kurzer Exkurs: Der Begriff „Revolution“ hat einen publizistischen Charakter — er dramatisiert für die Medien Ereignisse, die in Wahrheit evolutionär verliefen und Jahrzehnte, wenn nicht Jahrhunderte dauerten. Um die Natur der heutigen Veränderungen, ausgelöst durch den zunehmenden Einsatz von LLMs bzw. KI, richtig zu verstehen, möchte ich auf ihre Ähnlichkeiten zu jenen historischen Prozessen hinweisen.

Die Schrift ist die erste Kommunikationstechnologie der Menschheitsgeschichte. Sie entstand unabhängig voneinander an verschiedenen Orten der Erde (unter anderem im Reich der Sumerer, in Phönizien, im alten China und in den präkolumbischen Kulturen). Sie nahm viele Formen an, die — bemerkenswerterweise — parallel zueinander existierten; einige von ihnen sind bis heute in Gebrauch, etwa alphabetische Schriften, Silbenschriften, ideographische und piktographische Systeme (nichts anderes sind auch unsere heutigen Emoticons und andere ergänzende Zeichensysteme).

Die Entstehung der Schrift war jedoch von Ängsten begleitet. Der berühmte platonische Dialog *Phaidros* weist auf die vermeintlichen negativen Folgen der Schrift hin — etwa die Schwächung des menschlichen Gedächtnisses und, was noch wichtiger ist, auf die Flucht vor dem wahren Wissen, das im menschlichen Geist verankert sei, hin zu dessen Ersatzformen in Schriftrollen und Büchern, bedeckt mit Reihen von Symbolen. „Als er aber bei den Buchstaben war, sagte Theuth: ‚Dies ist, mein König, ein Lehrgegenstand, der die Ägypter klüger machen und ihr Gedächtnis verbessern wird. Denn meine Erfindung ist ein Mittel für Gedächtnis und Wissen.‘ Doch der König antwortete Theuth: ‚du Meister der Künste (...): jetzt hast du, weil du der Vater der Buchstaben bist, aus Zuneigung das Gegenteil von dem gesagt, was ihre Wirkung ist. Denn diese Erfindung wird in den Seelen derer, die sie erlernen, Vergesslichkeit bewirken, weil sie ihr Gedächtnis nicht mehr üben; denn im Vertrauen auf Geschriebenes lassen sie sich von außen erinnern durch fremde Zeichen, nicht von innen heraus durch sich selbst. Also hast du ein Mittel nicht für das Gedächtnis, sondern eines für die Erinnerung gefunden. Was aber das Wissen angeht, so verschaffst du den Schülern nur den Schein davon, nicht wirkliches Wissen.“¹

1 Platon über die Schrift. [https://home.uni-leipzig.de/ \(29.10.2025\)](https://home.uni-leipzig.de/ (29.10.2025))

Zu welchen Schlüssen würden wir heute gelangen, wenn wir in diesem Zitat das Wort „Geschriebenes“ (oder „Buchstaben“) durch „KI-Generator“ ersetzen? Würde ein moderner „Platon“ nicht mit der düsteren Genugtuung eines Traditionalisten verkünden, dass KI der Untergang der Bildung sei — weil bald junge Menschen nur noch Prompts an KI-Systeme schreiben werden, um im Gegenzug den „Schein davon, nicht wirkliches Wissen“ zu erhalten?

Auch die Verbreitung des Buchdrucks war von Ängsten begleitet. Gutenbergs Erfindung brachte in gewissem Sinne die Heilige Schrift — das erste in Europa mit beweglichen Lettern gedruckte Werk — auf das Niveau einer „Ware“, die man herstellen und auf Märkten unter das Volk bringen konnte. Darüber hinaus untergrub der allgemein zugängliche Druck eines der wichtigsten Monopole der privilegierten Klassen — das Informations- und Wissensmonopol. Zwar setzte die Theologie immer auf die Verbreitung des Glaubens, also darauf, die Flamme des Glaubens zu den Armen und Ungebildeten zu tragen. Doch die Verkündung des Wortes Gottes und anderer Wissensformen hatte ihre Grenzen — sie durfte die bestehende Ordnung nicht infrage stellen. Ebenfalls stellt sich die Frage, wie die heutige Situation mit jener medialen Revolution vergleichbar ist, die am Ende des 18. Jahrhunderts die alte monarchische Ordnung zu Fall brachte. Besteht die Gefahr, dass das fortgeschrittene Wissen, das heute durch LLMs generiert wird, den Massenempfänger so beeinflusst, dass offizielle Bildungssysteme (Schule, Universität) geschwächt werden — und, weiter gefasst, dass Bildung als Voraussetzung sozialen und beruflichen Aufstiegs an Bedeutung verliert?

Ein Wort schließlich zur Industriellen Revolution, die im 17. Jahrhundert mit der Erfindung der Dampfmaschine begann. Ihr innerer Mechanismus beruhte auf der Umwandlung von Materie (z.B. Kohle) und Energie in unterschiedlichen Formen (Wärme, kinetische Energie). Maschinen begannen allmählich, Menschen und Arbeitstiere bei körperlicher Arbeit zu ersetzen. Dies führte zu einer beispiellosen Entwicklung von Staaten und Gesellschaften und etablierte eine internationale Ordnung, die auf wirtschaftlicher Stärke beruhte, nicht auf Landbesitz oder vererbten Privilegien.

Zugleich brachte diese Revolution tiefgreifende kulturelle Veränderungen: Im 19. Jahrhundert verbreiteten sich die Ideen von Meritokratie und Demokratie, die letztlich die Reste der alten Ordnung beseitigten. Ganz Europa wurde von der Idee der allgemeinen, verpflichtenden, kostenlosen und säkularen Bildung erfasst. Die durch Technologie freigesetzte soziale Energie wurde auf andere Bereiche gelenkt, und auf der öffentlichen Bühne traten neue Akteure auf — etwa Frauen. Es entstand auch die Kategorie der Freizeit als Ressource, die man gestalten konnte — etwa durch Reisen ohne praktischen Zweck. Und das sind nur einige Beispiele.

Was folgt daraus für die Gegenwart?

Erstens: Angst hat immer große technologische und gesellschaftliche Umwälzungen begleitet. Es überrascht also nicht, dass es auch heute so ist.

Zweitens: Die Menschheit hat sich bisher immer an die durch Innovationen im Bereich der Kommunikation verursachten Veränderungen anpassen können. Doch wird es diesmal ebenso sein?

Der Unterschied zu früheren Umbrüchen ist deutlich. Körperlichkeit ist nicht das Hauptmerkmal des Menschen, das ihm Überleben und Dominanz in der Natur sichert — sie ist eher

seine Schwäche. Daher untergruben Bagger, Autos, Druckereien oder Kopierer keine wesentlichen menschlichen Eigenschaften. Im Gegenteil: Sprache, rationaler Geist und Selbstorganisation — die zur Erfindung von Schrift, Druck und Maschinen führten — stärkten die privilegierte Stellung des Menschen.

Doch ein „künstlicher Geist“, der stärker ist als der menschliche, schneller rechnet, jede Sprache beherrscht, Wissen zu jedem Thema generieren kann und — was selten betont wird — niemals ermüdet? Das ist eine qualitative Veränderung in den Verhältnissen, die seit Jahrhunderten das menschliche Leben und das Bewusstsein der menschlichen Überlegenheit bestimmen. LLMs und andere KI-Algorithmen beginnen, immer mehr einer „Super-Entität“ zu ähneln, die den Menschen übertrifft.

Wir kennen die Zukunft nicht und die Übertragung vergangener Erfahrungen funktioniert im gesellschaftlichen Bereich nur bedingt. In dieser Hinsicht unterscheiden wir uns kaum von den Europäerinnen und Europäern des 15. Jahrhunderts, die sich die Folgen der Massenalphabetisierung und Bildung, die der Buchdruck auslöste, nicht vorstellen konnten.

Etwas wissen wir jedoch, gewisse Prognosen sind möglich: Sicher ist, dass die heutige Generation den Rückgang des traditionellen wissenschaftlichen Buches (Lehrbuch, Monographie) als Träger intellektueller Werte erlebt — es wird zunehmend durch andere Wissensformen ersetzt. Ebenso ist klar, dass sich auf der Ebene von Schule und Universität die Didaktik ändern muss, da nun ein kreativer Assistent in Gestalt von KI sowohl Lehrenden als auch Lernenden zur Verfügung steht. Im Extremfall könnten menschliche Lehrer/-innen und Dozent/-innen durch humanoide Avatare ersetzt werden, die KI nutzen. Ein besonderes Beispiel solcher Assistenten sind bereits existierende Sprachlern-Bots, die in Tandem-Form als Gesprächspartner fungieren.²

Maschinen haben den Menschen im analytischen Denken bereits überholt. Das zeigen etwa die Siege von Computern in den weltweit bekanntesten intellektuellen Spielen: Deep Blue besiegte Garri Kasparow im Schach (1997) und AlphaGo von Google DeepMind gewann gegen Lee Sedol im Go-Spiel (2016). Computer haben also die Weltmeister — und damit a fortiori jeden von uns — geschlagen. Aber: Haben Menschen danach aufgehört, Schach oder Go zu spielen? Ganz im Gegenteil — Computer gaben den Spielern neue Trainingsmöglichkeiten und Entwicklungsimpulse. Daraus folgt: Auch Beschäftigte in den kreativen Sektoren, in Bildung und Wissenschaft — also vor allem Geisteswissenschaftler/-innen — stehen vor einem langsamen Anpassungsprozess, dessen Kern die Verbindung menschlicher Gestaltungskompetenz mit den Möglichkeiten intelligenter KI-Assistenten sein wird.

Deutlich sichtbar ist auch, dass manche Berufe bereits tiefgreifend verändert wurden (eine andere Frage ist, ob die Ausbildungssysteme darauf vorbereitet sind). Den symbolischen Status der „Kopisten des 21. Jahrhunderts“ haben heute die Übersetzer/-innen.³ Maschinell übersetzte Texte überfluten das Internet — etwa auf vielen Wirtschaftsportalen, die in anderen Sprachen als Englisch erscheinen, sowie im gesamten Bereich der „Gebrauchskommunikation“ (Verwaltung, Handel, Kundenkorrespondenz usw.). Auch Wissenschaftler/-innen bilden keine Ausnahme — viele übersetzen ihre Arbeiten mithilfe von KI. Allmählich bemerken gewöhnliche Nutzer/-innen nicht mehr, dass sie Inhalte lesen, die automatisch aus anderen Sprachen übersetzt wurden. Doch stellt sich erneut die Frage: Bedeutet das den Untergang eines Berufs oder eher seine Neuprofilierung? So wie Kopisten zu Druckern oder Buchkünstlern werden konnten, könnten Übersetzer zu Verifizierern maschinell erzeugter Inhalte werden. Der

Bereich der literarischen Kommunikation — in dem Menschen als Schöpfer/-innen und Übersetzer/-innen agieren — wird zweifellos menschlich bleiben. Doch die Arbeit mit Gebrauchstexten, die zahlenmäßig dominiert, wird bereits weitgehend von KI-Werkzeugen ausgeführt.

Zum Schluss: die ethische Dimension

Maschinen sind weder gut noch böse. Entgegen apokalyptischen Vorstellungen bevölkert von „Terminatoren“ und ähnlichen Schöpfungen der menschlichen Fantasie haben sie keine Absicht, über Menschen zu herrschen. Gut und Böse, Fleiß und Trägheit — das waren immer menschliche Eigenschaften. Wenn wir uns also davor fürchten, dass KI immer größeren Einfluss auf Bildung, Medizin, Justiz, Medien oder Verteidigung ausübt, liegt der Grund nicht in der KI selbst, sondern im Menschen. Ein auf LLMs basierender Textgenerator ist letztlich billiger als qualifizierte Mitarbeiter, automatische Übersetzungen ohne Kontrolle kosten weniger als erfahrene Übersetzer/-innen, ein Avatar als Lehrer streikt nicht und kennt kein Burn-out, und eine KI-gestützte medizinische Diagnose ist günstiger als die eines Facharztes. Das Problem liegt also nicht in der KI, sondern in der ewigen Gier der Geschäftsführer/-innen, die im Namen der Kostensenkung bestrebt sind, Menschen durch Maschinen zu ersetzen. Gerade deshalb kommt den Geisteswissenschaftlerinnen und Geisteswissenschaftlern in diesen Prozessen eine wichtige Rolle zu: Sie sollten mit der Technologie zusammenarbeiten, aber zugleich den menschlichen Aspekt von Wissen, Kultur und Bildung betonen.

PL Czasy współczesne charakteryzuje znaczne przyspieszenie automatyzacji czynności intelektualnych. Polega ono na wykorzystaniu narzędzi imitujących działanie ludzkiego umysłu, a mianowicie Wielkich Modeli Językowych (LLMów) wraz z „peryferiami” w postaci interfejsów tekstowych, graficznych i głosowych. Modele takie oferują dziś największe firmy informatyczne, m.in.: OpenAI/Microsoft (ChatGPT, oficjalne uruchomienie 30 listopada 2022), Meta AI/Facebook (Llama, uruchomienie lutego 2023), xAI/Twitter (GROK, uruchomienie listopad 2023), Google DeepMind (GEMINI, uruchomienie grudzień 2023), Hangzhou DeepSeek Artificial Intelligence Basic Technology Research Co., Ltd. (DeepSeek, uruchomienie grudzień 2023). Z uwagi na pierwszeństwo i społeczne oddziaływanie modelu OpenAI, ChatGPT zyskał status symbolu tej klasy produktów, ich swoistej reprezentacji. W efekcie jego nazwa własna w formie skróconej ma szansę wejść w fazę eponimizacji, czyli stopniowego przekształcania się w nazwę pospolitą (podobną drogę przeszła nazwa własna Google: szukając dowolnym programem danych w publicznych zasobach cyfrowych mówimy dziś o „guglowaniu”). Również dzień otwarcia ChatGPT dla szerokiej społeczności użytkowników, czyli 30 listopada 2022, można uznać za symboliczny „dzień D” — początek ery AI. Zmiany te były możliwe dzięki konstrukcji wielowarstwowych, sztucznych sieci neuronowych, opartych na koncepcji perceptronu, czyli imitacji neuronu człowieka.

Warto więc w tym momencie zastanowić się, czy jest to zjawisko nowe, niemające precedensów i głębokich korzeni w historii społecznej. Pod pewnymi względami jest ono faktycznie nowe, ale stanowi też kontynuację i powtórzenie trzech wcześniejszych rewolucji medialnych: wynalazku pisma, wynalazku druku i w pew-

nym sensie także rewolucji przemysłowej (która na komunikację wpłynęła pośrednio, wytwarzając tzw. społeczeństwo wiedzy). Tu krótka dygresja: termin „rewolucja” ma charakter publicystyczny, dramatyzując na użytek mediów zdarzenia, które w istocie miały charakter ewolucyjny, trwały dziesięciolecia, jeśli nie wieki. Aby dobrze zrozumieć naturę dzisiejszych zmian, wywołanych coraz powszechniejszym użyciem LLMów i/lub AI, chciałbym wskazać na ich podobieństwa do tamtych procesów.

Pismo jest pierwszą w historii technologią komunikacji. Pojawiło się niezależnie w wielu miejscach w czasach bardzo odległych (m.in. w państwie Sumerów, w Fenicji, w starożytnych Chinach, w kulturach prekolumbijskich). Miało wiele postaci, które, co ciekawe, ewoluowały równolegle, a niektóre z nich funkcjonują do dziś — chodzi m.in. o systemy alfabetyczne, sylabiczne, ideograficzne i piktograficzne (czymże innym są dzisiejsze emotikony i inne pomocnicze systemy znaków?). Powstaniu pisma towarzyszyły jednak obawy. Słynny dialog Platona *Faidros* wskazuje na takie negatywne skutki pisma, jak osłabienie pamięci człowieka oraz, co istotniejsze, ucieczkę od wiedzy prawdziwej, tkwiącej w umyśle człowieka, do jej substytutów w postaci zwojów i/lub ksiąg pokrytych szeregami symboli. „Otóż kiedy doszli do liter, powiedział Teut do Tamuza: Królu, ta nauka uczyni Egipcjan mądrzejszymi i sprawniejszymi w pamiętaniu; wynalazek ten jest lekarstwem na pamięć i mądrość. (...) Ty jesteś ojcem liter; zatem przez dobre serce dla nich przypisałeś im wartość wprost przeciwną tej, którą one posiadają naprawdę. Ten wynalazek niepamięć w duszach ludzkich posieje, bo człowiek, który się tego wyuczy, przestanie ćwiczyć pamięć; zaufa pismu i będzie sobie przypominał wszystko z zewnątrz, ze znaków obcych jego istocie, a nie z własnego wnętrza, z siebie samego. Więc to nie jest lekarstwo na pamięć, tylko środek na przypomnianie sobie. Uczniom swoim dasz tylko pozór mądrości, a nie mądrość prawdziwą.” Do jakich wniosków doszlibyśmy dziś, zastępując w powyższym cytacie pismo („literę”) generatorem AI? Czy jakiś współczesny „Platon” nie orzekłby z ponurą satysfakcją tradycjonalisty, że AI jest zapowiedzią katastrofy edukacji, ponieważ niedługo już młodzi ludzie będą wyłącznie pisać prompty do systemów AI, otrzymując w odpowiedzi „pozór mądrości, a nie mądrość prawdziwą”?

Obawy towarzyszyły także rozpowszechnianiu się druku. Wynalazek Johanna Gutenberga w pewnym sensie sprowadził Pismo Święte (pierwsze w Europie dzieło wydrukowane ruchomymi czcionkami) do „towaru”, który można było produkować i którym można było kupczyć na jarmarkach wśród gawiedzi. Co więcej upowszechniony i dostępny dla wszystkich druk naruszał jeden z najważniejszych monopolów klas uprzywilejowanych, a mianowicie monopol informacji i wiedzy. Owszem, teologia stawiała zawsze na propagowanie wiary, a więc na niesienie jej płomienia ludziom ubogim i niewykształconym. Jednak głoszenie Słowa Bożego wraz z propagowaniem innych form wiedzy miało swoje granice — nie powinno było prowadzić do podważania panującego ładu. Znowu rodzi się pytanie, jak sytuację dzisiejszą można odnieść do tamtej rewolucji medialnej, która pod koniec XVIII wieku doprowadziła stary monarchiczny porządek do upadku. Czy na przykład grozi nam, że zaawansowana wiedza, jaką generują dziś LLMy, tak

- 2 *LLM Claude wirbt mit dem Slogan „Meeting your thinking partner”.*
- 3 *Die mittelalterliche Berufsgruppe der Kopisten wurde durch die Erfindung des Drucks als erste unmittelbar bedroht.*

wpłyne na masowego odbiorcę, że osłabi oficjalne systemy edukacji (szkoła, akademia), a szerzej — zepchnie na dalszy plan wykształcenie jako warunek awansu społecznego i zawodowego? Wreszcie słowo o rewolucji przemysłowej, która została zainicjowana w wieku XVII wynalazkiem maszyny parowej.

Jej wewnętrzne mechanizmy opierały się na korzyściach płynących z przekształcania materii (np. węgla) i energii w różnych jej postaciach (ciepło, energia kinetyczna). Sprawiała ona, że maszyny zaczęły stopniowo wyręczać człowieka i zwierzęta robocze w wykonywaniu prac fizycznych. Wpłynęło to na bezprecedensowy rozwój państw i społeczeństw, ustanawiając ład międzynarodowy oparty na sile gospodarczej, a nie posiadaniu ziemi czy dziedzicznych przywilejach. Ale doprowadziło także do głębokich zmian w kulturze. W XIX wieku rozpowszechniły się idee merytokracji i demokracji — ostatecznie eliminując to, co zostało ze starego porządku. Całą Europę objęła wówczas zasada powszechnej, obowiązkowej, darmowej i laickiej edukacji. Uwolniona dzięki technologii energia społeczna została skierowana na inne obszary aktywności, a na scenie publicznej pojawili się nowi aktorzy (na przykład kobiety). Zaistniała także kategoria czasu wolnego jako zasobu do zagospodarowania — na przykład podróżą bez celu użytecznego. I to jest zaledwie garść przykładów.

Jakie wnioski w powyższego płyną dla współczesnych, z obawą przyglądających się głębokim zmianom w humanistyce i w całym krajobrazie komunikacyjnym? Pierwsze spostrzeżenie jest raczej oczywiste: lęk zawsze towarzyszył wielkim przemianom technologicznym i społecznym. Nie należy się więc dziwić, że tak jest i dziś. Wniosek drugi jest nieco mniej oczywisty. Otóż jak dotąd rodzaj ludzki umiał zawsze dostosować się do zmian wywołanych innowacjami w zakresie technologii komunikacyjnych. Ale czy teraz będzie tak samo? Różnica w stosunku do dawnych przełomów jest wyrazista. Fizyczność nie jest głównym atrybutem człowieka, dającym mu możliwość przetrwania i dominacji w naturze. Jest raczej jego słabością. Dlatego koparka, samochód, drukarnia czy kserokopiarka nie podważają żadnych istotnych atrybutów człowieka. Wręcz przeciwnie: język, racjonalny umysł i samoorganizacja prowadzące do wynalazków pisma, druku i konstruowania maszyn wzmacniają uprzywilejowaną pozycję człowieka na tle innych bytów. Ale „sztuczny umysł”, który jest silniejszy od ludzkiego, szybciej liczy, może opanować każdy język, jest w stanie generować wiedzę na dowolny temat i, co rzadziej jest podkreślane, nigdy się nie męczy? To już jest jakościowa zmiana relacji od wieloków determinujących życie ludzi i ich przekonanie o swojej supremacji. LLMy i inne algorytmy AI zaczynają coraz bardziej przypominać „super-istotę” przewyższającą człowieka.

Przyszłości nie znamy, a ekstrapolacja doświadczeń dawnych nie zawsze sprawdza się w sferze społecznej. Nie różnimy się pod tym względem zbytnio od Europejczyków żyjących w XV wieku, którzy nie potrafili wyobrazić sobie skutków masowej alfabetyzacji i edukacji, do jakiej doprowadził druk. Coś jednak wiemy i jakieś przewidywania są możliwe. Z pewnością dzisiejsze pokolenie jest świadkiem regresu tradycyjnej książki naukowej (podręcznika, monografii) jako nośnika wartości intelektualnych i zastąpienia jej wiedzą w innych postaciach. Wiemy też, że na poziomie szkół i akademii zmianie musi ulec metodyka nauczania, ponieważ pojawił się kreatywny asystent w postaci AI, dostępny dla nauczycieli i uczniów.¹ W skrajnym przypadku nauczycieli czy wykładowców ludzkich zastąpią humanoidalne awatary, korzystające z AI. Szczególnym przypadkiem takich asystentów są działające już boty, które pełnią rolę partnerów (korepetytorów) w tandemach językowych.

Wiemy także, że maszyny wyprzedziły ludzi w myśleniu analitycznym. Świadczą o tym chociażby zwycięstwa komputera w najbardziej rozpowszechnionych na świecie grach opartych na intelekcie. W szachach zwycięstwem maszyny zakończyła się rozgrywka Deep Blue vs. Garry Kasparov (1997), a w go maszyna wygrała pojedynek Lee Sedol vs Google DeepMind (2016). Komputery pokonały zatem mistrzów świata, w więc, a fortiori, każdego z nas. Ale czy w następstwie tych symbolicznych porażek ludzie przestali grać w szachy i go? Nic podobnego nie nastąpiło. Komputery dały graczom nowe możliwości treningu i impulsy rozwojowe. Płynię z tego wniosek, że także pracowników sektorów kreatywnych, edukacji i nauki — a więc głównie humanistów — czeka powolny proces adaptacyjny, którego istotą będzie łączenie kompetencji człowieka-projektanta z możliwościami inteligentnych asystentów AI.

Widać również, że niektóre zawody już uległy głębokim przemianom (osobną kwestią jest dostosowanie do tych zmian programów kształcenia). Symboliczny status kopistów XXI wieku mają dziś tłumacze.² Teksty tłumaczone maszynowo zalewają Internet. Dotyczy to na przykład większość portali ekonomicznych, piszących w językach innych niż angielski, a także całego niemal obszaru komunikacji „użytkowej” (obejmującej pisma urzędowe, handlowe, korespondencję z klientami itp.). Żadnym wyjątkiem nie są uczeni, którzy tłumaczą przez AI swoje prace. Stopniowo zwykli użytkownicy mediów przestają zauważać, że czytają treści wytworzone w innych językach i tłumaczone automatycznie. Ale ponownie przywołuję tutaj postawione wcześniej pytanie: czy oznacza to upadek zawodu czy raczej jego przeprofilowanie? Podobnie jak kopiści mogli stać się drukarzami lub twórcami książki artystycznej, tłumacze mają do odegrania rolę weryfikatorów generowanych maszynowo treści. Domeną ludzi pozostanie z pewnością komunikacja w zakresie literatury pięknej — tutaj człowieka trudno będzie zastąpić w roli twórcy i tłumacza. Jednak praca z tekstem użytkowym, dominująca w tym segmencie pod względem ilościowym, jest już wykonywana narzędziami AI.

Na koniec warto podkreślić wymiar etyczny opisywanych tutaj przemian. Maszyny nie są ani złe, ani dobre. Wbrew apokaliptycznym obrazom, pełnym „terminatorów” i im podobnych wytworów ludzkiej wyobraźni, nie mają one intencji dominowania nad ludźmi. Zło i dobro, pracowitość i lenistwo zawsze były atrybutami człowieka. Jeżeli więc obawiamy się tego, że AI będzie miała coraz większy wpływ na edukację, leczenie, sądownictwo, media czy obronność — powodem tego jest człowiek. Oparty na LLM generator treści jest ostatecznie tańszy od kompetentnych pracowników, automatyczna translacja bez nadzoru także kosztuje mniej od doświadczonego tłumacza, awatar zamiast nauczyciela nie zastrajkuje i nie będzie czuł wypalenia zawodowego, a diagnoza lekarska na podstawie zestawu wyników badań, przeprowadzona przez sztuczną inteligencję, nie kosztuje tyle, co lekarz specjalista. Nie w AI tkwi więc problem, a w odwiecznej chciwości liderów biznesu, którzy w imię cięcia kosztów dążą do zastępowania ludzi maszynami. Humanisci mają więc w tych procesach ważną rolę do odegrania. Powinni współdziałać z technologią, ale zarazem podkreślać ludzki wymiar wiedzy, kultury i procesu edukacyjnego.

- ¹ *LLM Claude proponuje jako swój slogan reklamowy „Meeting your thinking partner”.*
- ² *Ta średniowieczna grupa zawodowa jako pierwsza została bezpośrednio zagrożona przez wynalazek druku.*

AUF DER ZUNGENSPIITZE — EIN DIDAKTISCHES KONZEPT FÜR INTERAKTIVE ÜBUNGEN IM UNTERRICHT DES HERKUNFTSSPRACHLICHEN POLNISCHEN / NA KOŃCU JĘZYKA — KONCEPCJA DYDAKTYCZNA ĆWICZEŃ INTERAKTYWNYCH DO NAUKI JĘZYKA POLSKIEGO ODZIEDZICZONEGO

Anna Żurek

Die Sammlung interaktiver Übungen *Na końcu języka* wurde von einem Team Breslauer Glottodidakterinnen und Glottodidaktiker im Rahmen des Forschungs- und Bildungsprojekts *Linguistische und glottodidaktische Aspekte der unvollständigen deutsch-polnischen Zweisprachigkeit* entwickelt. Die Arbeiten am Projekt wurden in den Jahren 2012–2014 unter der Leitung von Prof. Dr. Juliane Besters-Dilger von der Albert-Ludwigs-Universität Freiburg und Prof. Dr. Anna Dąbrowska von der Universität Breslau durchgeführt. In der Sammelmonografie *Utrata i odyskiwanie języka polskiego. Językoznawcze i glottodydaktyczne aspekty niepełnej polsko-niemieckiej dwujęzyczności* (dt. Verlust und Wiedergewinnung der polnischen Sprache. Linguistische und glottodidaktische Aspekte der unvollständigen polnisch-deutschen Zweisprachigkeit) (Besters-Dilger et al. 2016) wurden der Verlauf der Studie, die Analyse der erhobenen Daten sowie das Konzept der für Sprecherinnen und Sprecher des Polnischen als Herkunftssprache entwickelten didaktischen Materialien *Na końcu języka* ausführlich dargestellt.

Das Übungskonzept basiert auf vielfältigen Quellen und gewährleistet dadurch sowohl wissenschaftliche Fundierung als auch didaktischen Nutzen. Die Autorinnen stützten sich sowohl auf aktuelle Forschungen aus der Linguistik und Glottodidaktik als auch auf bewährte Methoden der Arbeit mit bilingualen Personen (Dąbrowska/Żurek 2016). Berücksichtigt wurden insbesondere: — empirische Studien unter Sprecherinnen und Sprechern des Polnischen als Herkunftssprache, die typische sprachliche Schwierigkeiten und Lernbedürfnisse dieser Gruppe aufzeigten;

— Fehleranalysen bei deutschsprachigen Lernenden des Polnischen als Fremdsprache, die eine Fokussierung auf die häufigsten Interferenzen zwischen dem Deutschen und dem Polnischen ermöglichten; — bestehende Sprachkorpora, wie das Nationale Korpus der polnischen Sprache (Narodowy Korpus Języka Polskiego, NKJP), das Hamburg Corpus of Polish in Germany (HamCoPoliG) und das Freiburger Korpus, die authentische Sprachdaten lieferten und eine an realen Kommunikationssituationen orientierte Übungsgestaltung ermöglichten; — didaktische Materialien und europäische Standards, darunter der *Gemeinsame europäische Referenzrahmen für Sprachen* (2003) sowie die Lehrpläne für Polnisch als Fremdsprache (Janowska et al. 2011).

Dank dieses Ansatzes entsprechen die entwickelten Übungen den realen kommunikativen Herausforderungen, denen sich Sprecherinnen und Sprecher des Polnischen als Herkunftssprache stellen müssen. Die Aufgaben berücksichtigen die häufigsten sprachlichen Schwierigkeiten und fördern den Aufbau sprachlicher Kompetenzen unter Berücksichtigung individueller Lernbedürfnisse.

Adressatinnen und Adressaten des Konzepts sind in erster Linie erwachsene Personen mit polnisch-deutscher Zweisprachigkeit, die hinsichtlich ihrer Bedürfnisse, Erwartungen und Sprachkompetenzen eine heterogene Gruppe darstellen (Żurek 2018, 2025; Stankiewicz/Żurek 2021). Sie wuchsen meist in einem familiären Umfeld auf, in dem Polnisch auf unterschiedlichen Niveaus verwendet wurde, während die dominierende Sprache in Bildung, Beruf und öffentlichem Leben die Umgebungssprache Deutsch war. Infolgedessen weisen Her-

Prof. Dr. Anna Żurek,
Uniwersytet Wrocławski
Foto: Katsiaryna Mikhailava

Aus dem Polnischen: Przemysław Chojnowski

kunftssprechende häufig ein Ungleichgewicht zwischen rezeptiven (Lese- und Hörverstehen) und produktiven Fertigkeiten (mündliche und schriftliche Produktion) auf. Ein durchgeführter Grammatikkompetenztest zeigte erhebliche Defizite in der sprachlichen Korrektheit: 58 % der Befragten erzielten Ergebnisse unterhalb des Niveaus B2, insbesondere aufgrund von Schwierigkeiten beim Erwerb grammatischer Strukturen. Nur etwa 10 % erreichten eine sehr gute oder ausgezeichnete Bewertung. Diese Ergebnisse belegen eindeutig die Notwendigkeit der Entwicklung didaktischer Materialien mit Schwerpunkt auf Orthographie, Grammatik und Lexik sowie auf der Beherrschung des Polnischen in formellen Kommunikationssituationen (Besters-Dilger et al. 2015, 2016).

Die entwickelte Übungssammlung ist weder ein Selbstlernprogramm noch eine komprimierte Grammatik des Polnischen. Es handelt sich um ein didaktisches Instrument, das sowohl im Unterricht mit Lehrperson als auch im Selbststudium verwendet werden kann. Die Übungen sind für unterschiedliche Kompetenzstufen konzipiert – von orthographischen Aufgaben auf Niveau A1 bis hin zu grammatischen und stilistischen Themen auf Niveau C1. Bei fehlenden sprachlichen Kenntnissen werden die Lernenden ermutigt, ergänzende Lehrwerke und Materialien, zugänglich auf dem polnischen oder deutschen Markt, zu nutzen.

Die Autorinnen des Konzepts – Anna Dąbrowska und Anna Żurek – formulierten vier Grundprinzipien, die der Entwicklung der Materialien zugrunde lagen:

1. Reflektiertes Lernen und eklektischer Ansatz / Angesichts der heterogenen Sprachkompetenz der Sprecherinnen und Sprecher des Polnischen als Herkunftssprache war der Einsatz verschiedener Lehrmethoden und -techniken erforderlich. Die Übungen fördern das eigenständige Entdecken grammatischer und lexikalischer Regeln.

2. Bezug auf die Standardnorm
Grundlage der vorgeschlagenen Übungen ist die Standardnorm der polnischen Sprache, nicht die Umgangssprache. Dies ist besonders wichtig, da Herkunftssprechende häufig informelle Ausdrucksweisen verwenden und diese auch in formellen Kontexten einsetzen.

3. Integriertes Lernen von Sprache und Kultur / Das Programm basiert auf einem weiten Verständnis von Kulturtexten – authen-

tischen und adaptierten –, um Lernende in die sozialen Realitäten Polens einzuführen. Auf diese Weise wird Sprache nicht nur als grammatisches System, sondern auch als Träger polnischer Tradition und Kultur vermittelt.

4. Funktionaler Ansatz

Die Struktur des Programms spiegelt einen funktionalen Zugang zur Sprache wider, der sowohl pragmatische als auch grammatische Aspekte berücksichtigt.

Die Übungssammlung ist in zwei Hauptteile gegliedert, die den bei polnisch-deutsch bilingualen Lernenden identifizierten sprachlichen Problemfeldern entsprechen:

Teil I: Abecadło z pieca spadło... (dt. Das ABC fällt vom Ofen...) (Orthographie)

Dieser Teil konzentriert sich auf die Verbesserung der Schreibkorrektheit und auf die Überwindung der phonetischen Schreibweise, die für Sprecherinnen und Sprecher des Polnischen als Herkunftssprache typisch ist. Thematische Schwerpunkte sind u. a.:

- Schreibung der Nasalvokale (ą, ę);
- Unterscheidung schwieriger Oppositionen (ó/u, i/y, i/j);
- weiche Laute, Zischlaute;
- Regeln der Entstimmung in verschiedenen Lautpositionen, Verwendung homophoner Paare (ż/rz, l/ł/t).

Besonders wertvoll sind Übungen, die das phonematische Hören mit der Schrift verbinden, wie Teil-Diktate, phonetische Transkriptionen und Aufgaben zur Lautdifferenzierung im Schreibkontext.

Teil II: Übung macht den Meister! (Grammatik, Syntax und Stilistik)

Der zweite Teil konzentriert sich auf den Ausbau grammatischer, syntaktischer und stilistischer Kompetenzen mit besonderem Augenmerk auf deren praktischen Einsatz in der Kommunikation. Die Übungen sind in folgende Themenmodule gegliedert:

- Wie ist man höflich? – Deklination von Eigennamen und Kollektiva, Höflichkeitsformeln.
- Wie erzählt man? – Flexion von Adjektiven und Verben, Adverbbildung, Verfassen eines Lebenslaufs.
- Wie handelt man mit Worten?
- Rektion der Verben, Aspektgebrauch, Negation, Verfassen eines Motivations-schreibens.
- Wie drückt man Gefühle aus? – Deklination der Pronomen, Satzkonstruktionen, Verfassen einer Reklamation.

- Wie spricht man über Zeit und Raum?
- Lautalternationen, Verwendung von Zahlwörtern, Relativpronomen und Konjunktionen, Verfassen einer Beschwerde.
- Wie überzeugt man? – Kasusübungen, Argumentation, Verfassen eines Antrags.
- Grammatisches Durcheinander – integrierte Aufgaben zu Orthographie, Grammatik und Stilistik in Form komplexer Übungen.

Jede Übung enthält einen Lösungsschlüssel zur Selbstkontrolle sowie sprachliche Kommentare, die Regeln erläutern und Sprachmechanismen verständlich machen.

Das entwickelte didaktische Konzept stellt einen wichtigen Schritt in Richtung Professionalisierung des Unterrichts des Polnischen als Herkunftssprache dar. Seine zentralen Merkmale sind der funktionale Umgang mit sprachlichem Material, die Integration verschiedener Sprachfertigkeiten, die Individualisierung des Lernens durch differenzierte Schwierigkeitsgrade und die attraktive, interaktive Online-Form der Übungen. Der moderne pluralistische Ansatz im Fremdsprachenunterricht findet hier seine volle Anwendung – Lernende des Polnischen erwerben nicht nur linguistische Kompetenzen, sondern auch die Fähigkeit zum reflektierten und bewussten Sprachgebrauch. Die interaktive Form erhöht die Attraktivität der Materialien, während die Möglichkeit des Selbstlernens den Lernprozess an individuelle Bedürfnisse anpasst.

www.nakoncejazyka.uni-freiburg.de

PL Zbiór interaktywnych ćwiczeń *Na końcu języka* został opracowany przez zespół wrocławskich glottodydaktyków w ramach projektu badawczo-edukacyjnego *Lingwistyczne i glottodydaktyczne aspekty niepełnej polsko-niemieckiej dwujęzyczności*. Prace nad projektem prowadzone były w latach 2012–2014 pod kierunkiem prof. dr hab. Juliane Besters-Dilger z Uniwersytetu we Fryburgu (Albert-Ludwigs-Universität Freiburg) oraz prof. dr hab. Anny Dąbrowskiej z Uniwersytetu Wrocławskiego. W monografii zbiorowej *Utrata i odzyskiwanie języka polskiego. Językoznawcze i glottodydaktyczne aspekty niepełnej polsko-niemieckiej dwujęzyczności* (Besters-Dilger et al. 2016) szczegółowo zaprezentowano przebieg przeprowadzonych badań, analizę uzyskanych danych oraz koncepcję przygotowanych dla użytkowników języka polskiego jako odziedziczonego materiałów dydaktycznych *Na końcu języka*.

Koncepcja ćwiczeń bazuje na różnorodnych źródłach, zapewniając tym samym naukową wiarygodność i praktyczną wartość dydaktyczną. Autorki sięgnęły zarówno po najnowsze badania z zakresu językoznawstwa i glottodydaktyki, jak i po sprawdzone metody pracy z osobami dwujęzycznymi (Dąbrowska/Żurek 2016). W szczególności uwzględniono:

- badania empiryczne prowadzone wśród użytkowników języka polskiego odziedziczonego, które pozwoliły rozpoznać typowe trudności językowe oraz potrzeby tej grupy uczących się;
- analizę błędów językowych popełnianych przez osoby niemieckojęzyczne uczące się polskiego jako obcego, co umożliwiło skupienie się na najczęstszych interferencjach między językiem niemieckim a polskim;
- istniejące korpusy językowe, takie jak Narodowy Korpus Języka Polskiego (NKJP), Hamburg Corpus of Polish in Germany (HamCoPolig) oraz Korpus Fryburski, które dostarczyły autentycznych danych językowych i umożliwiły zaplanowanie ćwiczeń w odniesieniu do rzeczywistych sytuacji komunikacyjnych;
- materiały dydaktyczne i standardy europejskie, w tym *Europejski system opisu kształcenia językowego* (2003) oraz *Programy nauczania języka polskiego jako obcego* (Janowska et al. 2011).

Dzięki takiemu podejściu opracowane ćwiczenia odpowiadają realnym wyzwaniom komunikacyjnym, z jakimi mierzą się użytkownicy języka polskiego odziedziczonego. Zadania uwzględniają najczęstsze trudności i wspierają rozwój kompetencji językowych

w sposób dostosowany do indywidualnych potrzeb tej grupy decelowej.

Adresatami opracowania są przede wszystkim osoby dorosłe z dwujęzycznością polsko-niemiecką, stanowiące zróżnicowaną grupę pod względem potrzeb, oczekiwań i sprawności językowej (Żurek 2018, 2025; Stankiewicz/Żurek 2021). Dorastały one zwykle w środowisku rodzinnym, w którym posługiwano się polszczyzną na różnych poziomach. Językiem dominującym w edukacji, pracy i szeroko pojętej przestrzeni publicznej był natomiast język kraju zamieszkania, czyli niemiecki. W konsekwencji użytkownicy języka polskiego odziedziczonego często wykazują dysproporcję między sprawnościami receptywnymi (czytaniem ze zrozumieniem i rozumieniem tekstu ze słuchu) a produktywnymi (tworzeniem wypowiedzi ustnych i pisemnych). Przeprowadzony test kompetencji gramatycznej ujawnił istotne braki w zakresie poprawności językowej wśród respondentów. Aż 58 % osób uzyskało wynik poniżej poziomu B2 z uwagi na trudność w opanowaniu struktur gramatycznych. Jedynie około 10 % testowanych osób osiągnęło ocenę bardzo dobrą lub celującą. Takie rezultaty jednoznacznie potwierdzają potrzebę tworzenia materiałów dydaktycznych skoncentrowanych na

ortografii, gramatyce i leksyce, a także na rozwijaniu umiejętności posługiwania się językiem w sytuacjach oficjalnych (Besters-Dilger et al. 2015, 2016).

Opracowany zbiór ćwiczeń nie jest samouczkiem ani gramatyką języka polskiego w pigułce. To narzędzie dydaktyczne, które można wykorzystywać zarówno przy pomocy nauczyciela, jak i w samodzielnej nauce. Ćwiczenia zostały opracowane z myślą o zróżnicowanym poziomie zaawansowania – od zadań ortograficznych na poziomie A1 po zagadnienia gramatyczne i stylistyczne na poziomie C1. W przypadku braków w zakresie wiedzy językowej użytkowników zachęca się do sięgania po dostępne opracowania i materiały edukacyjne publikowane na polskim lub niemieckim rynku wydawniczym.

Autorki koncepcji – Anna Dąbrowska i Anna Żurek – przyjęły cztery fundamentalne zasady, które stały się podstawą stworzenia materiałów:

1. Nauczanie refleksyjne i podejście eklektyczne / Ze względu na zróżnicowany charakter kompetencji językowej użytkowników polszczyzny odziedziczonej konieczne było zastosowanie różnych metod i technik nauczania. Ćwiczenia wspierają samodzielne odkrywanie reguł gramatycznych i leksykalnych.

Prof. Dr. Juliane Besters-Dilger, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg

Foto: Sandra Meyndt, Universität Freiburg

2. Odniesienie do normy wzorcowej

Podstawą proponowanych ćwiczeń jest norma wzorcowa języka polskiego, a nie potoczna. Ma to szczególne znaczenie, ponieważ użytkownicy języka odziedziczono często posługują się stylem nieoficjalnym, przenosząc go także do sytuacji wymagających użycia polszczyzny formalnej.

3. Zintegrowane nauczanie języka i kultury

Autorki oparły swój program na szeroko rozumianych tekstach kultury – zarówno oryginalnych, jak i adaptowanych – aby wprowadzać uczniów w polskie realia społeczne. Dzięki temu język nie jest postrzegany wyłącznie jako system gramatyczny, lecz jako nośnik tradycji i kultury polskiej.

4. Podejście funkcjonalne

Struktura programu odzwierciedla funkcjonalne podejście do języka, uwzględniając zarówno aspekty pragmatyczne, jak i gramatyczne.

Zbiór ćwiczeń został podzielony na dwie główne części. Odpowiadają one zdiagnozowanym obszarom trudności językowych u osób z dwujęzycznością polsko-niemiecką uczących się polskiego:

Część I: Abecadło z pieca spadło... (ortografia) / Ta część koncentruje się na doskonaleniu poprawności zapisu oraz przełamywaniu fonetycznego charakteru pisanej polszczyzny, typowego dla użytkowników polszczyzny odziedziczonej. Zakres tematyczny obejmuje m.in.:

- pisownię samogłosek nosowych (ą, ę);
- rozróżnianie trudnych opozycji (ó/u, i/y, i/j);
- głoski miękkie, syczące, szumiące i ciszące;
- zasady ubezdźwięczniania w różnych pozycjach fonetycznych, użycie par homofonicznych (ż/rz, l/ł/t).

Szczególną wartość mają ćwiczenia integrujące słuch fonematyczny z zapisem, takie jak: dyktanda częściowe, transkrypcje fonetyczne oraz zadania różnicujące dźwięki w kontekście pisowni.

Część II: Ćwiczenie czyni mistrza! (gramatyka, składnia i stylistyka)

Druga część zbioru skupia się na rozwijaniu kompetencji gramatycznych, składniowych i stylistycznych, z naciskiem na ich praktyczne zastosowanie w komunikacji. Ćwiczenia są pogrupowane w następujące moduły tematyczne:

- Jak być uprzejmym? – odmiana nazw własnych i rzeczowników zbiorowych, formuły grzecznościowe.
- Jak opowiadać? – odmiana przymiotników i czasowników, tworzenie przysłówków, pisanie życiorysu.
- Jak działać słowami? – rekcja czasowników, aspekt czasownika, użycie negacji, redagowanie listu motywacyjnego.
- Jak wyrażać uczucia? – odmiana zaimków, konstrukcje składniowe, pisanie reklamacji.
- Jak mówić o czasie i przestrzeni? – alternacje głoskowe, użycie liczebników, spójniki i zaimki względne, pisanie skargi.
- Jak przekonywać? – ćwiczenia na przykładki, argumentowanie, redagowanie podania.
- Gramatyczny miszmasz – zadania integrujące ortografię, gramatykę i stylistykę w formie kompleksowych ćwiczeń.

Każde ćwiczenie zawiera klucz do odpowiedzi, umożliwiający samodzielną weryfikację, jak również komentarze językowe, które wyjaśniają zasady i pomagają zrozumieć mechanizmy językowe.

Opracowana koncepcja dydaktyczna stanowi ważny krok w kierunku profesjonalizacji nauczania polskiego jako odziedziczonego. Jej kluczowe cechy to funkcjonalne podejście do materiału, integracja różnych sprawności językowych, indywidualizacja nauczania dzięki zróżnicowaniu stopnia trudności oraz atrakcyjna, interaktywna forma ćwiczeń online. Współczesne pluralistyczne podejście do nauki języków obcych znajduje tu pełne zastosowanie – uczący się polskiego nie tylko doskonalą kompetencje lingwistyczne, ale także nabywają zdolność refleksyjnego i świadomego używania polszczyzny. Interaktywna forma materiałów zwiększa ich atrakcyjność, a możliwość samodzielnej pracy pozwala dostosować proces uczenia się do indywidualnych potrzeb.

www.nakoncujezyka.uni-freiburg.de

LITERATUR/LITERATURA:

Besters-Dilger, Juliane; Anna Dąbrowska, Grzegorz Krajewski, Agnieszka Libura, Agnieszka Majewska, Anna-Marta Müller, Katarzyna Northeast, Agnieszka Pustola u./i Anna Żurek 2015: Linguistische und sprachdidaktische Aspekte der Herkunftssprache Polnisch. In/w: Zeitschrift für Fremdsprachenforschung, 1(26), S./s. 53–84

Besters-Dilger, Juliane; Anna Dąbrowska, Grzegorz Krajewski u./i Anna Żurek (Hg./red.) 2016: Utrata i odzyskiwanie języka polskiego. Językoznawcze

i glottodydaktyczne aspekty niepełnej polsko-niemieckiej dwujęzyczności. Łask: Oficyna Wydawnicza LEKSEM

Dąbrowska Anna u./i Anna Żurek 2016: Koncepcja dydaktyczna ćwiczeń interaktywnych do nauki języka polskiego jako odziedziczonego. In/w: Besters-Dilger, Juliane; Anna Dąbrowska, Grzegorz Krajewski u./i Anna Żurek (Hg./red.) 2016: Utrata i odzyskiwanie języka polskiego. Językoznawcze i glottodydaktyczne aspekty niepełnej polsko-niemieckiej dwujęzyczności. Łask: Oficyna Wydawnicza LEKSEM, S./s. 159–175

Janowska, Iwona; Ewa Lipinska, Agnieszka Rabiej, Anna Seretny u./i Przemysław Turek (2011): Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2. Kraków: Księgarnia Akademicka

Stankiewicz, Katarzyna u./i Anna Żurek 2021: Wychowanie dwujęzyczne w rodzinie polonijnej w Niemczech. Perspektywa drugiego pokolenia emigrantów. In/w: Roczniki Teologiczne, 10(68), S./s. 159–175. <https://doi.org/10.18290/rt.216810.9> (09.11.2025)

Żurek, Anna 2016: Badanie polszczyzny odziedziczonej. Na przykładzie bilingwizmu polsko-niemieckiego. In/w: LingVaria, XI/1(21), S/s. 191–200, <https://doi.org/10.12797/LV.11.2016.21.16> (10.11.2025)

Żurek, Anna 2018: Strategie komunikacyjne osób dwujęzycznych. Na przykładzie polszczyzny odziedziczonej w Niemczech. Kraków: Universitas

Żurek, Anna 2025: Kommunikationsstrategien zweisprachiger Personen. Am Beispiel der Herkunftssprache Polnisch in Deutschland. Berlin: Frank & Timme (POLSKI.BEITRÄGE 1)

Prof. Dr. Anna Dąbrowska,
Uniwersytet Wrocławski
Foto: Katsiaryna Mikhailova

Herkunftssprache Polnisch Język polski odziedziczony

POLINNEN UND POLEN – IMMER SICHTBARER
IN DEUTSCHLAND? / POLKI I POLACY – CORAZ BARDZIEJ
WIDOCZNI W NIEMCZECH?

Peter Oliver Loew

Es könnte den Anschein haben, als hätten es Polinnen und Polen in Deutschland geschafft: Immer stärker stehen sie im Rampenlicht der deutschen Öffentlichkeit, recken selbstbewusst ihre Häupter und zieren sich nicht mehr, wenn sie auf ihre Herkunft angesprochen werden. Aus Polen zu stammen, ist beileibe kein Stigma mehr, sondern geradezu „schick“. Getragen von der wirtschaftlichen Erfolgsgeschichte der Republik Polen und einer immer selbstbewussteren polnischen Politik in Europa, aber auch anerkannt als Fachkräfte auf dem deutschen Arbeitsmarkt, scheint die frühere Herablassung, mit der ihnen Deutsche im Alltag begegneten, endlich Anerkennung gewichen zu sein.

Prof. Dr. Peter Oliver Loew, Deutsches Polen-Institut in Darmstadt. Foto: Marek Zygmunt

DE Bei genauerer Betrachtung ist das Bild aber viel facettenreicher. Zunächst ein Blick auf die Zahlen, denn die Gruppe der in Deutschland lebenden polnischen Menschen ist äußerst heterogen, und nur zu oft verstellt die Perspektive aus Berlin oder dem deutsch-polnischen Grenzraum den Blick auf das Gros der in Deutschland lebenden Polinnen und Polen.

Laut Mikrozensus 2024 lebten in Deutschland 2.213.000 Personen mit polnischem Migrationshintergrund. Doch für nur 983.000 in Deutschland lebende Menschen war das Polnische die vorwiegend gesprochene Sprache. Gut 500.000 von ihnen besitzen keine deutsche Staatsangehörigkeit. Aber gefestigte polnischsprachige Milieus, die auch die folgenden Generationen — Kinder, Enkel — umfassen, haben sich in Deutschland bislang kaum gebildet. Auswertungen des Statistischen Bundesamtes zufolge gibt es nämlich keine statistisch relevante Zahl von Personen ohne eigene Migrationserfahrung, die älter als 35 Jahre sind und Polnisch als Familiensprache verwenden. Allerdings dürfen nicht wenige dieser Menschen das Polnische als Zweitsprache benutzen. Und vielleicht ist das Bild in zehn oder zwanzig Jahren ein anderes, denn anders als vor 35 Jahren ist der Gebrauch des Polnischen in Deutschland heute ein viel geringeres Stigma.

Wenn wir also von Polinnen und Polen in Deutschland sprechen, so sprechen wir nicht ausschließlich, aber vor allem von der Generation jener, die selbst nach Deutschland gezogen sind. Angesichts der jüngsten Entwicklungen in der Wanderungsdynamik, der zufolge 2024 erstmals mehr Menschen aus Deutschland nach Polen gezogen sind als von Polen nach Deutschland, ist nicht davon auszugehen, dass die Zahl der in Deutschland lebenden Polinnen und Polen in nächster Zukunft noch stark weiter wachsen wird — sollte es nicht zu gravierenden wirtschaftlichen oder politischen Krisen kommen. Da Sichtbarkeit immer auch mit Quantität zu tun hat, wird dies zwangsläufig auch zu einem geringeren „Visibilitätspotential“ führen.

Allerdings bezieht sich diese Prognose nur auf den Bundesdurchschnitt, nicht auf die regionale Verteilung. Während nämlich die klassischen Zielgebiete von Migration aus Polen in den letzten 150 Jahren, die alten Industrieregionen an Rhein und Ruhr, aber auch in Niedersachsen, im Rhein-Main-Gebiet oder in Nordbaden/Nordwürttemberg aufgrund des Strukturwandels an Anziehungskraft für Menschen aus Polen verlieren, gewinnen die ostdeutschen Bundesländer an Attraktivität. So ist zum Beispiel in Nordrhein-Westfalen zwischen 2011 und 2023 die Zahl von Menschen mit polnischem Migrationshintergrund um etwa 10 Prozent zurückgegangen (von knapp 800.000 auf gut 700.000 Menschen), aber in Mecklenburg-Vorpommern ist sie um mehr als 150 Prozent gestiegen, allerdings auf viel niedrigerem Niveau (von 13.000 auf 34.000 Menschen). Ähnliches Wachstum verzeichnen alle ostdeutschen Flächenländer, während in Berlin die Zahl nur wenig wuchs (von 101.000 auf 109.000). In vielen Landkreisen im Osten Deutschlands sind Polinnen und Polen die größte Gruppe gemeldeter Ausländer — und damit zwangsläufig inmitten einer viel geringeren Zahl von Menschen mit Migrationshintergrund viel sichtbarer.

Nun sind Statistiken das eine, die Wahrnehmung ist etwas anderes. Wahrnehmungen sind natürlich nicht empirisch geprüft, sondern hängen von individuellen Beobachtungen und Perspektiven ab. Wer sich mit der polnischen Gruppe in Deutschland beschäftigt, wird sicherlich feststellen, dass es eine im Vergleich zur Situation vor 20, 30 Jahren verstärkte öffentliche Präsenz von Menschen mit polnischer Migrationsbiographie in Deutschland gibt. Hier macht sich gerade vor allem die Massenmigration der

1980er Jahre bemerkbar, denn die Kinder der damals als Spätaussiedler oder politische Flüchtlinge nach Deutschland gelangten Familien befinden sich nun auf ihren persönlichen Karrierewegen, und sie scheuen sich nicht, ihre polnische Herkunft offensiv anzusprechen. Im Bundestag der 21. Legislaturperiode sitzen zum Beispiel drei Mitglieder, die in den 1980er Jahren in Polen geboren worden sind und als Kleinkinder nach Deutschland kamen: Agnieszka Brugger (Bündnis 90/Die Grünen), Paul Ziemiak (CDU) und Adam Balten (AfD). Unter den jüngeren Schriftstellerinnen und Schriftstellern sind es Namen wie Matthias Nawrat, Martin Piekar oder — wenn auch in Österreich lebend — Kaśka Bryła, die von sich reden machen. Auf einer ganz anderen Ebene sind es Stars der Populärkultur wie Germany’s Next Topmodel-Stars Sara Kulka oder Klaudia Giez, die Rapper Sentino oder Schwesta Ewa oder der Sänger Mark Forster, die ihre polnische Identität teils offensiv promoten. Dazu kommen Influencer, Podcaster, Instagram-Stars, TikTok und Youtuber, wie zum Beispiel Mateusz Stach-Seiffe.

Sichtbarkeit von Polinnen und Polen in Deutschland ist jedoch auch nur ein Vektor im gesamten Migrationsgeschehen. Während Menschen aus Polen eine Zeitlang neben der klassischen Gastarbeitermigration die größte Zuwanderergruppe waren — also Ende der 1980er und zum Teil in den 1990er Jahren —, sind die Zuwanderungszahlen von Menschen aus Syrien, der Ukraine oder Rumänien in den letzten Jahren viel höher gewesen. Polen stellen heute zum Beispiel nur noch die fünftgrößte Gruppe von Ausländern in Deutschland, an deren Spitze immer noch Menschen aus der Türkei stehen.

Auch die Zahl ethnisch-polnisch konnotierbarer Manifestationen Polens im öffentlichen Raum deutscher Städte ist nicht wirklich gewachsen. Die Zahl polnischer Geschäfte ist nach wie vor nicht groß, oft ist ihre Existenz ephemerisch. Wenn man Polnisch irgendwo geschrieben sieht, ist es — mit Ausnahme der grenznahen Städte — nicht selten der Bankautomat, an dem in einigen Sprachen, darunter Polnisch darüber informiert wird, dass eine Sprengung des Automaten keinen Sinn macht. Gleichzeitig hat sich eine ethnische Infrastruktur etabliert, die nach außen kaum sichtbar ist, die es in der „community“ aber in den Ballungsräumen vielfach ermöglicht, ohne größere deutsche Sprachkenntnisse medizinischen, juristischen oder geistlichen Beistand zu erhalten. Eine einschlägige Internetseite verzeichnet etwa für die Stadt Essen nicht weniger als 61 polnischsprachige Ärzte.

Und so ist die Zwischenbilanz in der „Sichtbarwerdung“ von Menschen aus Polen in Deutschland zwiespältig: Gewachsenes Selbstvertrauen, aber auch nachlassende Migrationsdynamiken, eine rasch wachsende Zahl von polnischstämmigen Menschen im öffentlichen Leben, aber auch eine große Zahl marginalisierter polnischer Existenzen, zum Beispiel in der Obdachlosenszene. Es kommt eben immer darauf an, wo man genau hinschaut.

Dieser Beitrag basiert auf Ergebnissen eines umfangreicheren Aufsatzes, der in naher Zukunft erscheinen wird.

Spoglądając na aktualną sytuację Polek i Polaków w Niemczech , można odnieść wrażenie, że obecnie Polakom mieszkającym za Odrą wiedzie się lepiej niż kiedykolwiek. Coraz śmielej zaznaczają swoją obecność w niemieckim życiu publicznym, podnoszą dumnie głowy i nie krygują się już, gdy ktoś zapyta ich o pochodzenie. Przyznawanie się do polskiego pochodzenia już nie tylko nie stygmatyzuje, ale wręcz w pewien sposób nobilituje. Na fali sukcesu gospodarczego Rzeczypospolitej oraz coraz odważniejszej polityki zagranicznej Polacy, jako cenieni specjaliści na niemieckim rynku pracy, wydają się wreszcie zyskiwać szacunek tam, gdzie poprzednio w codziennych kontaktach z Niemcami spotykali się raczej z protekcyjnym podejściem. Jednak przy bliższym przyjrzeniu się sytuacji obraz ten okazuje się znacznie bardziej złożony. Warto więc najpierw przyjrzeć się konkretnym liczbom, ponieważ grupa osób polskiego pochodzenia mieszkających w Niemczech jest niezwykle zróżnicowana, a perspektywa z Berlina czy z pogranicza polsko-niemieckiego nierzadko zawęża rzeczywisty obraz i nie oddaje realiów życia większości Polek i Polaków mieszkających w tym kraju.

Z niemieckiego: Julia Kipa, Wiktorja Przybyła, Kinga Sienko, Mateusz Guzik

PL Według spisu ludności z 2024 roku w Niemczech mieszkało 2 213 000 osób z polskim tłem migracyjnym. Jednak tylko 983 000 z nich posługiwało się na co dzień głównie językiem polskim. Choć ponad 500 000 osób należących do tej grupy nie posiada niemieckiego obywatelstwa, w Niemczech dotychczas wciąż rzadko kształtowały się trwałe polskojęzyczne środowiska, które obejmowałyby także młodsze pokolenia.

Z analiz Federalnego Urzędu Statystycznego wynika, że w Niemczech nie odnotowuje się statystycznie istotnej liczby osób powyżej 35. roku życia, które nie miałyby doświadczenia migracyjnego, a posługiwałyby się językiem polskim jako językiem ojczystym. Wiele z tych osób prawdopodobnie używa jednak polskiego jako drugiego. Niewykluczone, że za dziesięć czy dwadzieścia lat sytuacja się zmieni, ponieważ — w przeciwieństwie do realiów sprzed 35 lat — dziś posługiwanie się językiem polskim w Niemczech jest znacznie mniej stygmatyzowane.

Mówiąc zatem o Polakach w Niemczech mamy na ogół na myśli przede wszystkim pokolenie tych osób, które same wyemigrowały do Niemiec. W świetle najnowszych zmian w dynamice migracji, zgodnie z którą w 2024 roku po raz pierwszy więcej osób wyjechało z Niemiec do Polski niż z Polski do Niemiec, nie należy się spodziewać, że liczba Polaków mieszkających w Niemczech będzie w najbliższym czasie nadal wyraźnie rosnąć — chyba że doszłoby do poważnych kryzysów gospodarczych lub politycznych. Ponieważ widoczność społeczna danej grupy zawsze w pewnym stopniu zależy od jej liczebności, nieuchronnie oznacza to również spadek jej „potencjału widoczności” w przestrzeni publicznej.

Prognoza ta odnosi się jednak wyłącznie do średniej ogólnokrajowej i nie uwzględnia zróżnicowania regionalnego. Choć bowiem najpopularniejsze w ciągu ostatnich 150 lat kierunki migracji z Polski, — czyli dawne regiony przemysłowe nad Renem i Ruhrą, a także Dolna Saksonia, region Ren-Men oraz północna Badenia i północna Wirtembergia — w wyniku zmian strukturalnych stopniowo tracą na atrakcyjności dla osób z Polski, to coraz większym zainteresowaniem cieszą się wschodnie kraje związkowe Niemiec. Przykładowo w Nadrenii Północnej-Westfalii liczba osób z polskim pochodzeniem migracyjnym spadła w latach 2011–2023 o około 10 % — z niespełna 800 000 do nieco ponad 700 000 osób. Tymczasem w Meklemburgii-Pomorzu Przednim wzrosła ona o ponad 150 %, choć warto zaznaczyć, że zanotowany wzrost miał miejsce w obrębie znacznie mniej liczebnej grupy — z 13 000 do 34 000 osób.

We wszystkich dużych wschodnioniemieckich landach odnotowano podobny wzrost, podczas gdy w Berlinie liczba ta wzrosła jedynie nieznacznie — z 101 000 do 109 000 osób. W wielu powiatach we wschodnich Niemczech Polacy stanowią największą grupę zarejestrowanych cudzoziemców — a tym samym, przy znacznie mniejszej liczbie osób będących imigrantami, są siłą rzeczy o wiele bardziej widoczni.

Statystyki to jednak nie wszystko — ważnym komponentem jest postrzeganie danej grupy przez społeczeństwo. Jak powszechnie wiadomo, subiektywny sposób postrzegania nie opiera się na danych empirycznych, lecz wynika z indywidualnych doświadczeń i obserwacji. Każdy, kto uważnie śledzi trendy dotyczące polskiej mniejszości narodowej w Niemczech z pewnością jest w stanie potwierdzić, że w porównaniu z sytuacją sprzed 20 czy 30 lat imigranci o polskich korzeniach są dziś znacznie bardziej obecni w niemieckiej przestrzeni publicznej. W tym przypadku szczególnie widoczne stają się skutki masowej migracji z lat 1980., ponieważ

osoby, które obecnie prężnie rozwijają swoje kariery w Niemczech, otwarcie przy tym mówiąc o swoich polskich korzeniach, pochodzą z rodzin, które przybyły do Niemiec jako przesiedleńcy lub uchodźcy polityczni. W niemieckim Bundestagu 21. kadencji zasiada trójka posłów urodzonych w Polsce, którzy trafili do Niemiec jako małe dzieci. Są to: Agnieszka Brugger (Sojusz 90/Zieloni), Paul Ziemniak (CDU) oraz Adam Balten (AfD). W świecie literatury, szczególnie wśród młodego pokolenia pisarzy, polskie nazwiska również stają się coraz bardziej rozpoznawalne — popularność zyskują chociażby takie osoby jak Matthias Nawrat, Martin Piekarczyk czy Kaśka Bryla — mieszkająca co prawda w Austrii. W innej sferze, jaką jest popkultura, coraz bardziej obecne stają się osoby takie jak Sara Kulka i Klaudia Giez, znane z programu Germany’s Next Topmodel, raperzy Sentino i Schwesta Ewa czy popularny piosenkarz Mark Forster — artyści, którzy często nawet w dość prowokacyjny sposób promują swoją polską tożsamość. W niemieckiej przestrzeni cyfrowej nie brakuje również polskich influencerów, podcasterów, gwiazd Instagrama, TikToka czy YouTube’a. Przykładem może być tu chociażby popularny influencer, komik i edukator Mateusz Stach-Seiffe.

Zauważalność Polaków w niemieckiej przestrzeni publicznej to jednak tylko jeden z aspektów współczesnych migracji. Chociaż przez pewien czas osoby pochodzące z Polski, obok klasycznych tzw. gastarbeiterów, tworzyły najliczniejszą grupę imigracyjną — zwłaszcza na przełomie lat 80. i 90. ubiegłego wieku, to obecnie znacznie więcej imigrantów przybywa z Syrii, Ukrainy czy Rumunii. Polacy stanowią dopiero piątą co do wielkości grupę cudzoziemców w Niemczech, przy czym na pierwszym miejscu nadal znajdują się osoby pochodzenia tureckiego.

W przestrzeni publicznej niemieckich miast nie obserwuje się również wzrostu obecności kultury polskiej. Polskie sklepy nadal nie są powszechne, a wiele z nich ma charakter efemeryczny, jako że często zmieniają lokalizację albo kończą swoją działalność po stosunkowo krótkim czasie. Tam, gdzie w ogóle pojawiają się napisy w języku polskim — może z wyjątkiem miast przygranicznych — bywają to najczęściej komunikaty na bankomatach, informujące w kilku językach, w tym po polsku, że próby włamania nie mają sensu. Z drugiej strony w praktyce rozwinęła się sieć usług i instytucji skierowanych do polskiej społeczności — z zewnątrz często niezauważalna, lecz pełniąca istotną rolę w obrębie wspólnoty, zwłaszcza w dużych aglomeracjach miejskich, gdzie często umożliwia ona dostęp do opieki medycznej, porad prawnych czy wsparcia duszpasterskiego bez głębszej znajomości języka niemieckiego. Przykładowo jedno z internetowych źródeł podaje, że w samym Essen przyjmuje aż 61 polskojęzycznych lekarzy.

Ocena obecności Polaków w niemieckiej sferze publicznej pozostaje więc niejednoznaczna. Z jednej strony obserwuje się rosnące poczucie pewności siebie i coraz częstszą obecność osób polskiego pochodzenia w życiu publicznym, a z drugiej — mniejszą dynamikę migracji oraz znaczną grupę Polaków funkcjonujących na społecznych marginesach, na przykład wśród osób bezdomnych. Wnioski zależą w dużej mierze od perspektywy i miejsca obserwacji.

Tekst opiera się na wynikach obszerniejszego opracowania, które ukaże się wkrótce.

MAMA, SPRICH DEUTSCH! — WAS MEINE HERKUNFTSSPRACHE FÜR MICH BEDEUTET MAMO, MÓW PO NIEMIECKU! — CO ZNACZY DLA MNIE MÓJ JĘZYK ODZIEDZICZONY

Patricia Friedek

Die Journalistin Patricia Friedek ist, wie viele Polinnen und Polen in Deutschland, zweisprachig aufgewachsen. Fast hätte sie ihr Polnisch verlernt — und damit ein Stück Heimat verloren. Das lag nicht immer an ihr selbst.

Foto: Privat / archiwum prywatne

DE Ich stocke. Das polnische Wort für „Mietvertrag“ fällt mir nicht ein, dabei habe ich es schon so oft gegoogelt. Am anderen Ende der Leitung atmet meine Babcia hörbar ein und aus. Ich schätze die Geduld meiner Großmutter, während ich die Wörter zusammenklaube, um ihr zu erklären, dass meine Vermieter mich nicht eher aus dem Vertrag lassen wollten. Ich weiß nicht, ob sie mich verstanden hat, sie tut zumindest so. Als wir zu unserem Lieblingsthema „Was wir zuletzt gekocht haben“ wechseln, purzeln die Sätze wieder aus mir heraus. Mein Polnisch war schon mal schlechter. Gefühlt war es schon mal besser, aber da brauchte ich noch keine Erwachsenenbegriffe wie „Mietvertrag“.

Ich bin eine von denen, die als Kind zu Hause wenig Deutsch gesprochen haben: Also eine von denen, die man heute vielleicht ermahnen würde, wenn sie auf dem Schulhof ihre Muttersprache sprechen. Eine, deren Muttersprache auf dem Zeugnis nicht erwähnt wurde, weil diese vermeintlich keinen Mehrwert hatte.

Polnisch und Deutsch sind für mich wie der Schieber eines Reißverschlusses, der beide Seiten ineinander hakt. Links mein deutscher Teil, rechts mein polnischer, und in der Mitte meine beiden Sprachen, die alles zusammenhalten. Mein Polnisch verbindet mich mit dem Land, in dem ich nicht wohne, aber auch zu Hause bin. Das sah ich nicht immer so.

Ich wurde in Wuppertal geboren. Bis ins Kindergartenalter hinein sprach ich, die einen deutschen und einen polnischen Elternteil hat, vor allem Polnisch. Ich sprach so ungern Deutsch, dass sich mein deutscher Stiefvater irgendwann sorgte, ob ich es jemals gut lernen würde. Ich liebte die CDs eines polnischen Kinderchors, der über Gott sang, obwohl ich gar nicht an Gott glaubte. Ich hörte polnische Hörspiele, bis ich sie mitsprechen konnte. Und ich bettelte meine Oma und meine Mutter abwechselnd an, mir Gedichte des polnischen Lyrikers Julian Tuwim vorzulesen, obwohl ich sie längst auswendig kannte. Ein polnisches Mädchen, das ich im Turnverein kennenlernte, wurde meine beste Freundin. Mit der Zeit schlich sich das Deutsche in meinen Mund. Ich hörte Bibi-Blocksberg-Kassetten und lauschte irgendwann auch meinem Stiefvater gern, wenn er mir die deutsche Übersetzung der *Kinder aus Bullerbü* vorlas. In der Grundschule ging ich auf die Geburtstage von deutschen Freundinnen, lernte die Kinderlieder von Rolf Zuckowski, und auch meine polnische Freundin und ich redeten zunehmend Deutsch miteinander. Wenn meine Mutter mich auf Polnisch fragte, wie es in der Schule war, antwortete ich immer öfter „gut“, statt: „dobrze“. Polnisch sprach ich fast nur noch in den Ferien, jedoch wurden die Zeiten bei meiner Großmutter in Polen kürzer.

Jedes Mal brauchte ich ein paar Tage Anlauf, bis es wieder floss: Mein Polnisch verblasste, ohne dass ich es merkte. Und damit ein Stück weit mein Polnisch-Sein.

Ich rufe die Psycholinguistin Barbara Mertins an. Sprache und Identität hängen eng miteinander zusammen, sagt sie, die am Institut für Diversitätsstudien an der TU Dortmund forscht und selbst tschechische Wurzeln hat: „Sprache ist eines der ersten Merkmale, die eine Gruppe zu einer Gruppe machen“. Schon vor der Geburt bekommen Säuglinge die Sprache ihrer Umgebung und ihrer Mutter mit. „Sprache bindet uns zuerst wie ein

Faden an eine Gemeinschaft — an die Familie, oder, wenn man es größer denkt, an eine Nation“, sagt Mertins. Sprache transportiere Kultur, Rituale, Humor, Emotionen — ohne sie sei es schwierig, sich einem Land oder einer gesellschaftlichen Gruppe zugehörig zu fühlen.

Im Teenager-Alter begann ich, mich für meine Muttersprache zu schämen. Als ich als Elfjährige mit meiner Mutter Schulhefte kaufte, fragte sie auf Polnisch, welche ich haben will. „Mama, sprich Deutsch!“, zischte ich ihr zu. Wir begannen so laut zu streiten, dass die Menschen im Schreibwarenladen sich umdrehten — diese Ausländer wieder. Meine Mutter beharrte auf Polnisch, ich auf Deutsch, bis wir getrennt nach Hause fuhren.

Die Polin in mir verstummte weiter und weiter. Wenn ich Chatnachrichten an polnische Bekannte schrieb, lachten sie, weil ich jedes zweite Wort falsch schrieb, all die „sz“- „cz“- und „ś“-Laute verwechselte. Polnisch zu schreiben und zu lesen hatte ich nie gelernt. Ich verlor den Mut, mit Fremden zu sprechen, aus Angst, Fehler zu machen. Aber ich verspürte auch keinen Ehrgeiz, die Sprache zu beleben. Zwei Jahre lang fuhr ich gar nicht nach Polen, davor hatten wir bis zu sechsmal im Jahr die Oder überquert.

Warum waren mir meine Wurzeln nicht mehr so wichtig? Schlummerte auch in mir die falsche Annahme vieler Polinnen und Polen, nach Deutschland auszuwandern sei eine Art Aufstieg? Ich weiß von einigen Polen in Deutschland, die es vermeiden, Polnisch zu sprechen. Psycholinguistin Barbara Mertins sagt: Häufig spiele bei Eltern auch die Angst mit hinein, dass ihre Kinder die gleichen Diskriminierungserfahrungen machen wie sie — und sie geben ihre Muttersprache nicht weiter.

Meine Mutter hat sich die Mühe gemacht, mich bilingual zu erziehen, obwohl sie immer wieder wegen ihres Akzents belächelt wurde. Trotzdem war mein Polnisch nichts, worauf ich stolz war.

Heute erkläre ich mir das so: Bis auf meine Familie interessierte sich niemand für meine polnische Seite, also hörte auch ich auf, mich dafür zu interessieren. Auch wenn Polen schon 2011 die zweitgrößte Gruppe von Einwanderern in Deutschland darstellten¹, gab es weder an meiner Grundschule noch an meinem Gymnasium in Nordrhein-Westfalen Polnischunterricht — und wenn, wusste ich nichts davon. Einigen meiner Lehrer war bekannt, dass ich Polnisch spreche. Keiner empfahl mir Muttersprachunterricht. Frage ich meine Mutter, warum ich keine Polnischlektionen außerhalb der Schule bekam, sagt sie: „Du wolltest es nicht“. Hätte es Polnisch, genau wie Französisch oder Latein, als Fremdsprache am Gymnasium gegeben, hätte ich es bestimmt gewählt — damals eher in der Hoffnung, nicht so viel lernen zu müssen.

Inzwischen bieten mehr deutsche Schulen Herkunftssprachenunterricht an.² Eine Befragung des Mediendienstes Integration ergab, dass im Schuljahr 2021/22 zwölf Bundesländer staatlichen Herkunftssprachenunterricht an Schulen anboten, einige von ihnen haben ihn in den vergangenen Jahren ausgebaut. Seit 2021 hat Thüringen ein Landesprogramm für Herkunftssprachenunterricht eingeführt.³ Auch das Angebot an Fremdsprachenunterricht an weiterführenden Schulen wächst: In Hamburg⁴ und Nordrhein-Westfalen⁵ kann man mittlerweile Türkisch als Abiturfach wählen.

Welche Sprachen unterrichtet werden und an welcher Schule, ist auch heute noch je nach Bundesland unterschiedlich. So wird Herkunftssprachenunterricht vor allem an Grundschulen angeboten, weniger oft an weiterführenden Schulen.⁶ In Sachsen-Anhalt gibt es keinen staatlich organisierten Herkunftssprachenunterricht. In Bayern und Baden-Württemberg besteht die Möglichkeit des sogenannten Konsulatsunterrichts, der ursprünglich eingeführt wurde, um Kinder von sogenannten Gastarbeitern auf die Rückkehr in das Heimatland ihrer Eltern vorzubereiten. Ich könnte verstehen, wenn keiner hingeht.⁷ Auch das Fremdsprachenangebot unterscheidet sich je nach Region und Schule stark. So kann man Polnisch vor allem in den Grenzregionen als Fremdsprache wählen, in Nordrhein-Westfalen geht das bis heute nicht, obwohl dort ein Großteil der polnischen Einwanderer/-innen lebt.⁸ Warum nicht? Ich frage nach: Es werde derzeit kein ausreichend großer Bedarf gesehen, der eine Einführung rechtfertigen würde, heißt es dazu aus dem NRW-Bildungsministerium.

Barbara Mertins, die Psycholinguistin, sagt: Man müsse Mehrsprachigkeit viel stärker in der Schule fördern — und differenziert betrachten. Zu oft werde es in Medien und Politik als Defizit dargestellt, wenn Kinder eine andere Muttersprache haben, wenn diese nicht gerade Englisch oder Französisch ist. „Es ist egal, wie viele Sprachen man spricht, sie stehen sich nicht gegenseitig im Weg“, sagt sie. Es komme auf die Interaktion mit anderen an, Mertins nennt das „Input“. Wenn es von dem zu wenig gebe — egal in welcher Sprache —, werde der Erwerb nicht optimal verlaufen. Wenn bilinguale Kinder nicht gut Deutsch sprächen, liege das zum Beispiel an sozioökonomischen Faktoren und dem Bildungsstand der Familie, nicht daran, dass sie eine andere Sprache zu Hause sprechen. Manche Sprachen werden in Deutschland als überlegener wahrgenommen als andere, sagt Mertins. Bei Gesprächen für eine Studie über Einstellungen zu Sprachen habe sie festgestellt, dass Migrationssprachen wie Polnisch, Türkisch oder Arabisch oft negativ konnotiert seien.

In meiner Unizeit begann ich, mich meinen Wurzeln zu nähern. In Politikwissenschaftsseminaren befasste ich mich erstmals mit der Geschichte und Politik der Sowjetunion und ihrer Satellitenstaaten, von denen Polen einer gewesen war. Mir fiel zum ersten Mal auf, wie wenig ich über die Geschichte meines Herkunftslandes wusste. Ich schrieb meine Bachelorarbeit über polnische Politik, für die ich mich durch polnische Texte und Filmaufnahmen wühlte. Vieles verstand ich nicht. Ich nahm die Challenge an.

Mittlerweile gehört das Polnische zu meinem Alltag. Ich lese Nachrichten in der *Gazeta Wyborcza* und fahre nach Warschau, um von dort zu berichten. Ich amüsiere mich über Parodien polnischer Tanten auf Instagram und höre polnischen Pop, den Kitsch kann ich manchmal kaum ertragen. Wenn ich mit meiner Mutter telefoniere, beginne ich das Gespräch mit „Co tam?“, nicht mit „Was gibt’s Neues?“. Ich fahre wieder mindestens fünfmal im Jahr nach Polen. Im polnischen Supermarkt diskutiere ich mit anderen Kundinnen darüber, welche Tiefkühl-Pierogi die besten sind (die in der schwarzen Verpackung nämlich).

Heute weiß ich: Mein Polnisch ist nicht weniger wert als andere Sprachen. Es war nur lange unsichtbar. Es ist ein Teil von mir — auch, wenn ich schon wieder nachschlagen musste, dass „Mietvertrag“ auf Polnisch „umowa najmu“ heißt.

Foto: Privat / archiwum prywatne

Foto: Privat / archiwum prywatne

PL Zacinam się. Nie mogę sobie przypomnieć polskiego wyrażenia na „umowę najmu”, choć już tyle razy sprawdzałam je w internecie. Po drugiej stronie słuchawki słyszę głębokie westchnienie mojej babci. Doceniam jej cierpliwość, kiedy próbuję sklecić słowa, by wytłumaczyć, że właściciele mieszkania nie chcą ze mną wcześniej rozwiązać umowy. Nie wiem, czy mnie zrozumiała, ale przynajmniej udaje, że tak. Gdy przechodzimy do naszego ulubionego tematu, „co ostatnio gotowałyśmy”, nagle zdania same się układają. Bywało już gorzej z moim polskim. Wydaje mi się, że bywało też lepiej, ale wtedy nie potrzebowałam jeszcze takich poważnych słów jak „umowa najmu”. Jestem jedną z tych osób, które jako dzieci rzadko mówiły po niemiecku w domu. Jedną z tych, które dziś być może ktoś upomniałby, gdyby mówiły na szkolnym podwórku w swoim ojczystym języku. Jedną z tych, których język ojczysty nie pojawiał się na świadectwie, bo uznawano, że nie ma szczególnej wartości. Polski i niemiecki są dla mnie jak suwak w zamku błyskawicznym, który łączy obie strony. Po lewej stronie moja niemiecka część, po prawej — polska, a pośrodku moje dwa języki, które wszystko spinają w całość. Polski łączy mnie z krajem, w którym nie mieszkam, ale jednak czuję się w nim jak w domu. Nie zawsze jednak tak to postrzegałam.

Urodziłam się w Wuppertalu. Do wieku przedszkolnego mówiłam głównie po polsku — jedno z moich rodziców pochodzi z Polski, a drugie z Niemiec. Tak bardzo nie lubiłam mówić po niemiecku, że mój niemiecki ojczym zaczął się martwić, czy kiedykolwiek się go dobrze nauczę. Uwielbiałam płyty polskiego chóru dziecięcego śpiewającego o Bogu, choć w Boga nie wierzyłam. Słuchałam polskich słuchowisk, aż znałam je na pamięć. Błagałam na zmianę mamę i babcię, żeby czytały mi wiersze Juliana Tuwima, choć znałam je już też wszystkie na pamięć. Polka, którą poznałam na zajęciach gimnastycznych, została moją najlepszą przyjaciółką. Z czasem niemiecki wkraść się niepostrzeżenie do moich ust. Słuchałam kaset z Bibi Blocksberg, a potem coraz chętniej stu-

Dziennikarka Patricia Friedek, podobnie jak wiele Polek i wielu Polaków mieszkających w Niemczech, dorastała w dwujęzycznej rodzinie. Niewiele brakowało, by zapomniała polskiego — a wraz z nim utraciła część własnej tożsamości. Nie zawsze była to tylko jej wina.

chałam ojczyma, gdy czytał mi niemiecki przekład *Dzieci z Bullerbyn*. W podstawówce chodziłam na urodziny niemieckich koleżanek, nauczyłam się piosenek Rolfa Zuckowskiego, a nawet z moją polską przyjaciółką zaczęłyśmy coraz częściej rozmawiać po niemiecku. Kiedy mama pytała mnie po polsku, jak było w szkole, coraz częściej odpowiadałam „gut” zamiast „dobrze”. Po polsku mówiłam już prawie tylko w wakacje, u babci w Polsce, gdzie jednak przebywałam coraz krócej.

Za każdym razem potrzebowałam kilku dni, by znów „okręcić się” w mówieniu — mój polski powoli blakł, niepostrzeżenie. A wraz z nim — część mojego polskiego „ja”.

Dzwonię do psycholingwistki Barbary Mertins, która twierdzi, że język i tożsamość są ze sobą ściśle związane. Według badaczki z Instytutu Studiów nad Różnorodnością na Uniwersytecie Technicznym w Dortmundzie, która sama ma czeskie korzenie, „język jest jedną z pierwszych cech, które sprawiają, że jakaś grupa staje się grupą”. Jeszcze przed narodzinami do niemowląt dociera język ich otoczenia i ich matki. „Język wiąże nas od początku niczym nić z pewną społecznością — z rodziną lub, szerzej patrząc — z narodem” — mówi Mertins. Język przekazuje kulturę, rytuały, humor, emocje — bez niego trudno poczuć przynależność do danej grupy społecznej.

Jako nastolatka zaczęłam wstydić się swojego języka ojczystego. Kiedy miałam jedenaście lat, kupowałam z mamą zeszyty szkolne i ona zapytała mnie po polsku, które chcę. „Mamo, mów

po niemiecku!” — syknęłam do niej. Zaczęłyśmy się tak głośno kłócić, że ludzie w sklepie papierniczym się odwracali — znowu ci obcokrajowcy. Moja mama obstawała przy polskim, ja przy niemieckim, aż w końcu pojechałyśmy do domu osobno.

Polka we mnie coraz bardziej milczała. Kiedy pisałam wiadomości na czacie do polskich znajomych, śmiali się, ponieważ co drugie słowo pisałam błędnie, myląc wszystkie te głoski „sz”, „cz” i „ś”. Nigdy nie uczyłam się pisać i czytać po polsku. Straciłam odwagę do rozmów z nieznanymi z obawy przed popełnieniem błędów. Ale nie czułam też jakiegokolwiek ambicji, by ten język ożywić. Przez dwa lata w ogóle nie jeździłam do Polski, a wcześniej przekraczałyśmy Odrę nawet sześć razy w roku.

Dlaczego moje korzenie przestały być dla mnie tak ważne? Czy we mnie również drzemało błędne mniemanie wielu Polek i Polaków, że emigracja do Niemiec jest swego rodzaju awansem społecznym? Znam kilku Polaków w Niemczech,¹ którzy unikają mówienia po polsku. Psycholingwistka Barbara Mertins twierdzi: „Rodzice często obawiają się, że ich dzieci doświadczą takiej samej dyskryminacji jak oni sami, i dlatego nie przekazują im swojego ojczystego języka”.

Moja mama starała się wychować mnie dwujęzycznie, mimo że często była wyśmiewana z powodu swojego akcentu. Jednak mój polski nie był czymś, z czego byłabym dumna. Dzisiaj tłumaczę to sobie tak: poza moją rodziną nikt nie interesował się polskością, więc ja też przestałam się nią interesować. Mimo że już w roku 2011 Polacy stanowili drugą co do wielkości grupę imigrantów w Niemczech, to ani w mojej szkole podstawowej, ani w moim gimnazjum w Nadrenii Północnej-Westfalii nie było lekcji języka polskiego — a jeśli były, to ja nic o tym nie wiedziałam. Niektórzy z moich nauczycieli wiedzieli, że mówię po polsku. Żaden z nich nie polecił mi lekcji języka ojczystego. Kiedy pytam moją mamę, dlaczego nie miałam lekcji języka polskiego poza szkołą, odpowiada: „Bo nie chciałaś”. Gdyby w gimnazjum był polski jako język obcy, tak jak francuski czy łacina, to na pewno bym go wtedy wybrała — wtedy raczej z nadzieją, że nie będę musiała się tak dużo uczyć.

Obecnie więcej niemieckich szkół oferuje lekcje języka odziedziczonego.² Badanie przeprowadzone przez serwis Medien-dienst Integration wykazało, że w roku szkolnym 2021/22 dwanaście krajów związkowych oferowało w szkołach państwowych lekcje języka odziedziczonego, a niektóre z nich w ostatnich latach jeszcze tę ofertę rozbudowały. Od roku 2021 Turynia wprowadziła krajowy program nauki języka odziedziczonego.³ Rozrasta się również oferta nauki języków obcych w szkołach ponadpodstawowych: w Hamburgu⁴ i Nadrenii Północnej-Westfalii⁵ można już wybrać język turecki jako przedmiot maturalny.

To, jakich języków się uczy i w jakich szkołach, różni się także dzisiaj w zależności od kraju związkowego. Nauczanie języków odziedziczonych jest oferowane głównie w szkołach podstawowych, rzadziej zaś w szkołach średnich.⁶ W Saksonii-Anhalt nie ma żadnych państwowych lekcji języków odziedziczonych. W Bawarii i Badenii-Wirtembergie istnieje możliwość korzystania z zajęć przy placówkach konsularnych, które początkowo powstały po to, aby przygotować dzieci tzw. gastarbeiterów z zagranicy do powrotu do ojczyzny ich rodziców. Mogę sobie wyobrazić, że zajęcia z tym założeniem nie cieszą się zbyt dużą popularnością...⁷ Oferta języków obcych znacznie się różni także w zależności od regionu i szkoły. Tak więc język polski jako obcy jest oferowany przede wszystkim w regionach przy granicy z Polską, natomiast w Nadrenii Północnej-Westfalii nadal jest to niemożliwe, pomimo tego, że mieszka tam większa część polskich

imigrantów.⁸ Dlaczego tak jest? Otóż według ministerstwa edukacji w Nadrenii Północnej-Westfalii na chwilę obecną istnieje zbyt małe zapotrzebowanie, aby uzasadnić wprowadzenie takiego przedmiotu.

Według Barbary Mertins, psycholingwistki, należy znacznie bardziej promować wielojęzyczność w szkołach — i traktować ją w sposób zróżnicowany. Zbyt często w mediach i polityce władanie przez dzieci innym językiem ojczystym, z wyjątkiem angielskiego czy francuskiego, przedstawia się jako wadę. „To bez znaczenia, iloma językami ktoś się posługuje, bo nie wchodzi one sobie w drogę” — mówi. Liczy się interakcja z innymi, którą Mertins nazywa „wkładem”. Jeżeli jest go zbyt mało — niezależnie od języka — nabywanie kompetencji staje się mniej skuteczne. Jeżeli dzieci dwujęzyczne nie mówią dobrze po niemiecku, wynika to np. z czynników socjoekonomicznych i poziomu wykształcenia rodziny, a nie z tego, że w domu posługują się innym językiem. W Niemczech niektóre języki uważane są za lepsze od innych, mówi Mertins. Podczas rozmów stanowiących część badań na temat nastawienia do różnych języków doszła do wniosku, że języki imigrantów takie jak polski, turecki czy arabski mają konotacje negatywne.

Na studiach zaczęłam na nowo odkrywać swoje korzenie. Na seminariach z nauk politycznych początkowo zajmowałam się historią i polityką Związku Radzieckiego i jego państw satelickich, jednym z których była Polska. Od razu rzuciło mi się w oczy, jak mało wiedziałam o swojej ojczyźnie. Napisałam pracę licencjacką na temat polskiej polityki, przekopawszy się przez polskie teksty i nagrania filmowe. Wielu rzeczy nie rozumiałam, ale podjęłam się wyzwania.

Teraz już posługuję się językiem polskim na co dzień. Czytam wiadomości *Gazety Wyborczej* i jeżdżę do Warszawy, aby stamtąd relacjonować wydarzenia. Bawią mnie parodie polskich ciotek na Instagramie i słucham polskiej muzyki pop, choć czasem nie mogę znieść jej kiczu. Kiedy rozmawiam z mamą przez telefon, zaczynam rozmowę od „co tam?”, nie od „was gibt’s Neues?”. Jeżdżę do Polski przynajmniej pięć razy w roku. Rozmawiam w polskich supermarketach z innymi klientkami o tym, które mrożone pierogi są najlepsze (mianowicie te w czarnym opakowaniu).

Dzisiaj wiem: moja znajomość języka polskiego nie jest mniej warta od znajomości innych języków. Była tylko przez długi czas niewidoczna. Jest to część mnie — nawet jeżeli znowu musiałam sprawdzić, czy „Mietvertrag” to po polsku „umowa najmu”.

Liliana Barejko-Knops

Liliana Barejko-Knops
Foto: Privat / archiwum prywatne

DE In den Jahren 1994–1996 wurde auf Initiative von Eltern Polnischunterricht an den öffentlichen Schulen in mehreren Städten Nordrhein-Westfalens (Bonn, Düsseldorf, Köln, Viersen) eingeführt. Damit begann eine positive Entwicklung des Polnischunterrichts in der Form des „Muttersprachlichen Ergänzungsunterrichts“ nicht nur in Nordrhein-Westfalen, sondern auch in anderen Bundesländern.

Der Verein der Polnischlehrer und Pädagogen in Deutschland e.V. wurde 1997 aus dem Bedürfnis heraus gegründet, die Polnischlehrer/-innen und Pädagog/-innen zu unterstützen. Er ist eine Organisation, die allen Lehrkräften unabhängig von ihrem Arbeitsort oder ihrer Ausbildung offen steht.

Das Hauptziel des Vereins ist die Förderung der polnischen Sprache, Kultur und nationalen Identität bei Kindern und Jugendlichen außerhalb Polens. Daher besteht die Hauptaufgabe des Vereins darin, den Polnischunterricht auszubauen. Dazu gehören die Einrichtung neuer Standorte in Nordrhein-Westfalen und anderen Bundesländern, die Unterstützung bestehender Standorte, die Bereitstellung pädagogischer Unterstützung und die umfassende Betreuung von Lehrkräften, die an Samstags- und an öffentlichen Schulen unterrichten.

Zu den wichtigsten Tätigkeitsbereichen des Verbandes gehören:

1. Unterstützung der öffentlichen Schulen und außerschulischen Elterninitiativen:

- Hilfestellung bei der Einrichtung von Samstagsschulen und Einführung der polnischen Sprache in das Schulsystem;
- Unterstützung von Initiativen zur Förderung der polnischen Sprache in der lokalen Gemeinschaft;
- Beratung zur Unterrichtsgestaltung.

2. Organisation von Schulungen und Workshops für Lehrkräfte zur Verbesserung ihrer beruflichen Qualifikation sowie von Veranstaltungen:

- regelmäßige Methodentreffen;
- Webinare mit Experten aus Polen und Deutschland;
- Fortbildungskurse;
- Veranstaltungen: Tag der Lehrer/-innen, Frankfurter Buchmesse – Besuch, Treffen mit polnischen Autor/-innen, Treffen mit Vertreterinnen und Vertretern deutscher Bildungsbehörden, Reisen nach Polen.

3. Online-Schulungen und Online-Projekte:

Die COVID-19-Pandemie löste globale Veränderungen in nahezu allen Lebensbereichen aus. Bildung und berufliche Weiterbildung waren dabei besonders betroffen. Angesichts von Einschränkungen und der Notwendigkeit, per Zuschaltung zu arbeiten, wurden Online-Technologie-Schulungen nicht nur zu einer Alternative, sondern zur Grundlage für die Weiterbildung. Wir haben die Lehrerausbildung an diese Bedingungen angepasst. Damit zeigte sich auch für uns ein Wendepunkt, ab dem die Digitalisierung keine Wahloption mehr, sondern Notwendigkeit wurde.

Schulungen in neuen Technologien gewannen an Bedeutung. Lehrkräfte erwarben dabei nicht nur Kenntnisse über die Technologien selbst, sondern auch darüber, wie sie diese effektiv in Organisationen implementieren, Widerstand gegen Veränderungen abbauen und die Teambotivation stärken können. Die Online-Schulungen waren aufgrund fehlender technischer Unterstützung, Zahlungsverzögerungen und Auftragsstornierungen eine Herausforderung. Wir haben uns jedoch schnell an die neue Realität angepasst. Online-Schulungen haben uns ortsunabhängigen Zugang zu Wissen ermöglicht und schufen Raum für Erfahrungsaustausch in Form von Diskussionsrunden und Beratungen.

Obwohl die Pandemie vorüber ist, deutet vieles darauf hin, dass Online-Schulungen auch in Zukunft Bestand haben werden. Flexibilität, Zugänglichkeit und die Möglichkeit, Inhalte zu personalisieren, haben E-Learning zu einem vollwertigen Instrument der beruflichen Weiterentwicklung gemacht, insbesondere im Technologiebereich, wo sich Veränderungen rasant vollziehen und eine kontinuierliche Weiterentwicklung der Fähigkeiten erforderlich ist.

4. Erfahrungsaustausch:

- Zusammenarbeit bei der Erstellung von Unterrichtsmaterialien;
- Austausch bewährter Verfahren unter Lehrkräften.

5. Mitorganisation von Bildungsveranstaltungen:

Der Lehrplan der Schule entspricht europäischen Standards. Er umfasst neben dem Erwerb kommunikativer Fähigkeiten auch Elemente aus Literatur, Geschichte, Geographie und Tradition. Der Verein der Polnischlehrer und Pädagogen setzt sich dafür ein, dass diese Elemente so weit wie möglich berücksichtigt werden. Daher werden dank der ehrenamtlichen Arbeit der Lehrkräfte viele Aktivitäten und Projekte über den Pflichtlehrplan hinaus durchgeführt. Dazu gehören:

- polnische Sprachtage – Wettbewerbe und Schulprojekte in Deutschland, auch international;
- Wissenswettbewerbe zu polnischer Kunst, Geschichte und Geographie, Integrationsprojekte – Ausstellungen und Wettbewerbe für junge Talente, beispielsweise zum Beitritt Polens zur Europäischen Union;
- jährliche Feierlichkeiten zu polnischen Nationalfeiertagen und -veranstaltungen, jährliche Abschlussfeiern mit Preisverleihung für die Zehntklässler im Generalkonsulat in Köln;
- Treffen mit Schriftsteller/-innen;
- Unterstützung bei der Organisation von Bildungsreisen nach Polen mit Sehenswürdigkeiten und historischen Themen.

In Danzig wurde ein Projekt zum 20-jährigen Jubiläum der Solidarność durchgeführt. Im Rahmen dieses Projekts interviewten Schülerinnen und Schüler ehemalige Solidarność-Aktivist/-innen und betrachteten Dokumente in der Ausstellung in der Danziger Werft. Nach ihrer Rückkehr nach Deutschland interviewten sie ihre Eltern.

Die Ergebnisse dieser Interviews und die Materialien des Danziger Projekts wurden in der zweisprachigen Ausstellung *Europa gestern und heute* dokumentiert, die von Vertreterinnen und Vertretern des deutschen und polnischen Ministeriums eröffnet wurde. Die Ausstellung wurde von einer polnischen Parlamentariergruppe aus Warschau besucht. Im Jahr 2010, anlässlich des 30-jährigen Jubiläums der Solidarność, wurde das Projekt wiederholt und auf 15 Schulen in fünf Bundesländern ausgeweitet.

6. Institutionelle Partnerschaften:

- Zusammenarbeit mit polnischen Diasporaorganisationen, mit polnischen Konsulaten und mit der polnischen Botschaft und Bildungseinrichtungen;
- Umsetzung gemeinsamer Projekte mit Stiftungen und Vereinen.

7. Lobbyarbeit und Einflussnahme auf die Bildungspolitik:

Zu den Zielen des Vereins gehören auch Bemühungen zur Verbesserung der Schulinfrastruktur und zur Erhöhung der Bildungsinvestitionen.

1997 nahm der Verein der Polnischlehrer und Pädagogen in Deutschland e.V. seine Tätigkeit in vier Städten Nordrhein-Westfalens auf und setzt seine Arbeit heute, 2025, in in zehn Bundesländern fort. Diese dynamische Entwicklung des Schulnetzwerks ist vor allem dem ehrenamtlichen Engagement aller Mitglieder zu verdanken.

www.jpolski.de

PL W latach 1994–1996 z inicjatywy rodziców zostało wprowadzone nauczanie polskiego jako języka ojczystego do szkół powszechnych w kilku miastach Północnej Nadrenii-Westfalii (Bonn, Düsseldorf, Kolonia, Viersen), co stało się początkiem rozbudowy sieci szkół z nauką języka polskiego nie tylko w Północnej Nadrenii, ale także w innych krajach związkowych.

Związek Nauczycieli Języka Polskiego i Pedagogów w Niemczech (ZNJPiPwN) powstał w 1997 roku z potrzeby wspierania nauczycieli języka polskiego oraz pedagogów pracujących w środowisku polonijnym. Jest on niezależną organizacją, otwartą dla wszystkich nauczycieli bez względu na ich miejsce pracy i wykształcenie.

Głównym celem ZNJPiPwN jest promocja języka polskiego, kultury i tożsamości narodowej wśród dzieci i młodzieży mieszkających poza granicami Polski. Dlatego zadaniem Związku jest przede wszystkim rozszerzanie oferty nauczania języka polskiego, a co za tym idzie, organizowanie nowych ośrodków na terenie Nadrenii Północnej Westfalii oraz innych landów, wspieranie istniejących już ośrodków, opieka dydaktyczna oraz wszechstronna pomoc nauczycielom prowadzącym zajęcia z języka polskiego zarówno w szkołach społecznych, jak i w szkołach publicznych.

Do kluczowych obszarów aktywności Związku należą:

- 1. Wsparcie dla szkół i inicjatyw lokalnych:**
- pomoc w zakładaniu i prowadzeniu szkół sobotnich oraz we wprowadzaniu przedmiotu język polski do systemu szkolnego;
 - doradztwo w zakresie programów nauczania i organizacji zajęć;
 - wspieranie inicjatyw promujących język polski w środowisku lokalnym.

- 2. Organizacja szkoleń i warsztatów podwyższających kwalifikacje zawodowe, a także uroczystości:**
- regularne spotkania metodyczne;
 - webinaria z ekspertami z Polski i Niemiec;
 - kursy doskonalenia zawodowego;
 - uroczystości:
 - ♦ Dzień Nauczyciela — wycieczka na Targi Książki do Frankfurtu, spotkania z polskimi pisarzami;
 - ♦ spotkania z przedstawicielami niemieckich władz oświatowych;
 - ♦ wycieczki integracyjne do Polski np. *Śladami wybitnych Polaków*.

- 3. Szkolenia i projekty online:**
- Pandemia COVID-19 wywołała globalne zmiany w niemal każdej dziedzinie życia,

a jednym z najbardziej widocznych obszarów transformacji była edukacja i rozwój zawodowy. W obliczu ograniczeń i konieczności pracy zdalnej szkolenia online z technologii stały się nie tylko alternatywą, ale wręcz fundamentem dalszego kształcenia.

Dostosowaliśmy szkolenia nauczycieli do warunków zdalnych. Również dla ZNJPiPwN był to moment przełomowy — cyfryzacja stała się koniecznością, a nie wyborem.

Na znaczeniu zyskały szkolenia z zakresu nowych technologii, zarządzanie zmianą cyfrową, narzędzia pracy zdalnej. Nauczyciele zdobywali wiedzę nie tylko o samych technologiach, ale również o tym, jak skutecznie wdrażać je w organizacjach, redukować opór wobec zmian i budować motywację zespołów.

Przeniesienie szkoleń do internetu było trudne ze względu na brak zaplecza technicznego, opóźnienia w płatnościach i anulowanie zamówień. Szybko jednak odnaleźliśmy się w nowej rzeczywistości. Szkolenia online umożliwiły dostęp do wiedzy bez względu na lokalizację, a także stworzyły przestrzeń do wymiany doświadczeń w formie paneli dyskusyjnych i konsultacji. Projekty szkolne zyskały nową dynamikę i zasięg.

Choć pandemia minęła, wiele wskazuje na to, że szkolenia online pozostaną z nami na stałe. Elastyczność, dostępność i możliwość personalizacji treści sprawiają, że e-learning stał się pełnoprawnym narzędziem rozwoju zawodowego, szczególnie w obszarze technologii, gdzie zmiany zachodzą dynamicznie i wymagają ciągłego doskonalenia kompetencji.

- 4. Wymiana doświadczeń:**
- współpraca przy tworzeniu materiałów dydaktycznych;
 - dzielenie się przez nauczycieli dobrymi praktykami.

- 5. Współorganizacja wydarzeń edukacyjnych:**
- Program szkolny realizowany jest według wytycznych norm europejskich. Obejmuje on nie tylko nabywanie umiejętności komunikacyjnych, ale też elementy literatury, historii, geografii czy tradycji. ZNJPiPwN dokłada wszelkich starań, aby elementy te funkcjonowały w jak najszerszym zakresie. Stąd realizowanych jest wiele zajęć i projektów wykraczających poza obowiązujący program, a realizowanych dzięki charytatywnej pracy nauczycieli. Są to:
- Dni Języka Polskiego — konkursy i projekty szkolne na terenie Niemiec, także projekty międzynarodowe;
 - konkursy wiedzy o polskiej sztuce, historii,

- geografii, projekty integracyjne;
- wystawy i konkursy młodych talentów związane np. z wejściem Polski do Unii Europejskiej;
- coroczne uroczystości związane z polskimi świętami i wydarzeniami narodowymi, coroczne uroczystości zakończenia roku szkolnego z wręczeniem nagród dla 10-klasistów w Konsulacie Generalnym w Kolonii;
- spotkania z pisarzami;
- pomoc przy organizacji wyjazdów edukacyjnych do Polski o tematyce krajoznawczej i historycznej.

W Gdańsku realizowany był projekt związany z 20-leciem Solidarności, podczas którego uczniowie przeprowadzili wywiady z byłymi działaczami Solidarności, a także zapoznali się z dokumentami wystawy w Stocznii Gdańskiej. Po powrocie do Niemiec przeprowadzili wywiady ze swoimi rodzicami, a wyniki tych rozmów i materiały z projektu z Gdańska zostały udokumentowane na dwujęzycznej wystawie *Europa wczoraj i dziś*, którą otwierali przedstawiciele ministerstwa niemieckiego i polskiego. Wystawę odwiedziła polska grupa parlamentarna z Warszawy. W 2010 roku z okazji 30-lecia Solidarności projekt został powtórzony i rozszerzony na 15 szkół w 5 krajach związkowych.

- 6. Partnerstwa instytucjonalne:**
- współpraca z organizacjami polonijnymi, konsulatami, ambasadą RP, instytucjami edukacyjnymi;
 - realizacja wspólnych projektów z fundacjami i stowarzyszeniami.

- 7. Lobbing i wpływ na politykę edukacyjną:**
- Cele Związku obejmują także działania na rzecz poprawy infrastruktury szkolnej i zwiększenia inwestycji w oświatę.
- W roku 1997 Związek Nauczycieli Języka Polskiego i Pedagogów w Niemczech rozpoczął działalność w 4 miastach Północnej Nadrenii-Westfalii, dziś, w roku 2025, kontynuuje pracę w 10 landach. Ten tak dynamiczny rozwój sieci szkół Związek zawdzięcza przede wszystkim charytatywnej pracy wszystkich swoich członków.

www.jpolski.de

Lebenslauf Žyciorys

EIN GESPRÄCH MIT JULIAN SCHORR ROZMOWA Z JULIANEM SCHORREM

Ewa Wieszczyńska

Julian Schorr
Foto: KoKoPol

DE Julian, ich weiß, dass Du zwischen zwei Kulturen und zwischen zwei Sprachen lebst. Welche Gedanken und Gefühle hast Du, wenn Du Polnisch hörst und auch Polnisch sprichst?

Ich verbinde mit dem Polnischen, wenn ich es spreche und auch natürlich höre, zunächst einmal das Familiäre, weil ich zuhause mit meiner Frau nur Polnisch spreche. Daher war das Zuhause jahrelang quasi ein polnischer Raum. Aber seit anderthalb Jahren gibt es eine Änderung: Unsere Tochter wurde geboren, und damit hat auch das Deutsche Einzug gefunden. Wir wollen unsere Tochter zweisprachig erziehen, und deswegen spreche ich mit unserer Tochter nur Deutsch und meine Frau spricht eben Polnisch mit ihr. Der ganze Haushalt ist nun also zweisprachig.

Ich glaube, man könnte sagen, dass Polnisch zu Deinem Alltag gehört. Seit wann lebst Du in Polen?

Genau. In Polen wohne ich mit Unterbrechung seit 2016. Seit 2021 wohne ich mit meiner Familie in Nowa Sól. Davor habe ich schon zwei Jahre in Zielona Góra gelebt.

Wann hast Du mit Polnisch angefangen? Vor Deinem Umzug nach Polen oder vielleicht noch vorher?

Ich habe an der Universität angefangen, Polnisch zu lernen. Das ist, und wenn ich das sage, kann ich es kaum glauben, schon fast 20 Jahre her. In Bremen habe ich Integrierte Europa-studien studiert und dort drei Jahre lang Polnisch gelernt. Später

habe ich im Master Kulturkontakte zwischen Deutschland und Osteuropa in Oldenburg studiert und weiter Polnisch gelernt, ergänzt durch ein Auslandsemester in Warschau und Praktika bei der Stiftung für deutsch-polnische Zusammenarbeit in Warschau und danach bei der Stiftung Borussia in Allenstein (Olsztyn). Aber ein neues richtiges Level in der Sprache habe durch meine polnische Frau und meine polnische Familie erreicht. Wir unterhalten uns, wie gesagt, nur auf Polnisch und das entwickelt die Sprache natürlich noch mal ganz anders, als wenn man das im Studium oder eben selbst im Beruf spricht oder lernt.

Also kannst Du sagen, dass Du Polnisch im Blut hast? Also, dass Du die polnische Seele verstehst?

Nee, ich würde das nicht sagen. Ich würde sagen, dass ich auf jeden Fall diese polnische Lebensart mehr verstehe, manchmal bestimmt auch Elemente davon schon übernommen habe. Das kann gut sein, auch wenn das einem nicht so bewusst ist, dass man da natürlich auch was übernimmt, wenn man eben in diesem Land schon so lange oder zumindest ein paar Jahre lebt.

Zum Beispiel?

Na ja, Flexibilität, was man ja nicht unbedingt mit Deutschland verbindet, da bin ich doch, glaube ich, schon näher am Polnischen oder an Polen, wenn es darum geht. Es gibt im Polnischen das schöne Wort „kombinować“. Es geht im Prinzip darum, für ein Problem irgendwie, ganz pragmatisch und manchmal sehr kreativ eine Lösung zu finden. Das ist so eine Sache, die mir einfällt.

Was war für Dich die größte Challenge beim Erlernen der polnischen Sprache und dann auch der größte Erfolgsmoment?

Also die größte Herausforderung ist, glaube ich, für viele und das war auch für mich so, die Grammatik der polnischen Sprache, vor allem die Deklination. Das ist am Anfang wirklich sehr, sehr schwierig. Ich denke aber, wenn man dann ein Gefühl für die Sprache entwickelt hat, dann setzen Automatismen ein, die das dann erleichtern. Aber wenn man jedes Mal nachdenken muss, wie das jetzt tatsächlich sein muss, der Fall und andere grammatische Phänomene, dann ist es schon sehr, sehr schwierig. Man sollte das aber auch nicht auf die Goldwaage legen. Das Wichtigste ist schließlich, dass man verstanden wird. Es muss nicht jeder Satz hundertprozentig grammatikalisch korrekt sein.

Ich weiß auch noch, als ich noch nicht lange in Polen gelebt habe, war es für mich immer auch sehr schwierig, diese sogenannte Behördensprache richtig zu verstehen. Das geht, glaube ich, vielen Ausländerinnen und Ausländern, die in Deutschland leben, oder vielen Menschen, die nach Deutschland kommen, genauso. Statt des Behördendeutschen gab es also für mich Behördenpolnisch. Das ist in beiden Sprachen für Ausländerinnen und Ausländer oder für Menschen, die die Sprache erst lernen, sehr, sehr schwierig.

Bei Erfolgsmomenten fallen mir zwei Sachen, zwei ganz besondere Momente ein. Zum einen der Moment, als ich meine Frau gefragt habe, ob sie mich heiraten möchte. Das war natürlich sehr herausfordernd — neben den Emotionen — wegen der Formulierungen. Ich fragte mich, wie formuliere ich das auf Polnisch? Das findet man nirgendwo richtig geschrieben, das ist ja etwas ganz Persönliches. Es war wohl überzeugend genug, denn

es endete mit einem „ja“. Das war ein ganz spezielles Gefühl. Und unsere Hochzeit fand dann auch auf Polnisch statt, in Polen, in Nowa Sól. Und auch da habe ich das geschafft auf Polnisch eben die magischen Worte bzw. Sätze zu sagen — ohne abzulesen! Das war natürlich ein super Erfolg für mich.

Polnisch spielt nicht nur in Deinem privaten, sondern auch in Deinem beruflichen Leben eine wichtige Rolle. Wie weit profitierst Du davon, dass Du Polnisch sprichst?

Da habe ich wirklich auch sehr viel Glück gehabt. Zumindest fühle ich mich sehr glücklich damit, dass ich mein Polnisch, was ich erst an der Universität und dann später auf anderen Wegen gelernt habe, nun auch beruflich einsetzen kann. Ich spreche von Glück, weil ich aus eigener Erfahrung, aber auch von vielen Freunden und Bekannten, von vielen ehemaligen Kommiliton/-innen weiß, dass es eben nicht so ist, dass man diese Dinge, die man im Studium gelernt hat, dann auch tatsächlich später im Berufsleben anwenden kann. Oft führen eben die Wege ganz woanders hin, oder bei mir war es so, dass ich erst über Umwege dahin gekommen bin, Polnisch auch beruflich nutzen zu können. Und ich bin sehr glücklich, dass mir das gelungen ist.

Was machst Du genau beruflich?

Ich arbeite als Projektkoordinator beim Kompetenz- und Koordinationszentrum Polnisch (KoKoPol) und bin wirklich super happy, dass ich durch meine Aufgabe dort dazu beitragen kann, dass Polnisch in Deutschland populärer wird, dass mehr Deutsche Polnisch lernen, die Sprache zu schätzen lernen, keine Angst davor haben. Die polnische Sprache hat ja einen schlechten Ruf, weil kompliziert und schwerste Sprache der Welt und so, das hört man oft. Außerdem können wir durch Mittel des Auswärtigen Amts den außerschulischen Unterricht von Polnisch als Herkunftssprache unterstützen und so vielen Kindern und Jugendlichen ermöglichen, ihre Herkunftssprache zu lernen und ihre eigene Identität zu entdecken. Ich bin wirklich sehr glücklich damit, dass ich Polnisch jetzt in meinem Berufsleben nutzen kann, um die polnische Sprache in Deutschland voranzubringen.

PJulanie, wiem, że żyjesz między dwiema kulturami i dwoma językami. Jakie myśli i uczucia towarzyszą Ci, gdy słyszysz język polski i gdy się nim posługujesz?

Kiedy mówię po polsku i oczywiście kiedy go słyszę, kojarzy mi się on przede wszystkim z rodziną, ponieważ w domu rozmawiam z żoną wyłącznie po polsku. Przez wiele lat nasz dom był z tego powodu praktycznie przestrzenią polską. Jednak półtora roku temu nastąpiła pewna zmiana. Na świat przyszła nasza córka i wraz z nią niemiecki zawitał do naszego domu. Chcemy wychować naszą córkę dwujęzycznie, dlatego ja mówię do niej tylko po niemiecku, a moja żona po polsku. Cała nasza rodzina jest teraz

dwujęzyczna.

Zatem można powiedzieć, że język polski jest częścią Twojej codzienności. Od kiedy mieszkasz w Polsce?

Tak właśnie jest. W Polsce mieszkam z przerwami od 2016 roku. Od 2021 roku mieszkam z rodziną w Nowej Soli. Wcześniej mieszkiałem już dwa lata w Zielonej Górze.

Kiedy zacząłeś się uczyć polskiego? Przed przeprowadzką do Polski, a może jeszcze wcześniej?

Zacząłem uczyć się polskiego podczas studiów. Trudno mi w to uwierzyć, ale minęło już prawie 20 lat. Na uniwersytecie w Breme studowałem interdyscyplinarne studia europejskie i przez trzy lata uczyłem się języka polskiego. Później wybrałem studia magisterskie w Oldenburgu na kierunku komunikacja międzykulturowa z Europą Wschodnią i dalej kontynuowałem naukę języka polskiego, a także pogłębiałem swoje umiejętności językowe podczas pobytów studyjnych w Polsce. Semestr studowałem w Warszawie, odbyłem staże zawodowe w Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej w Warszawie, a później w Fundacji Borussia w Olsztynie. Ale nowy, taki prawdziwy poziom językowy osiągnąłem dzięki mojej żonie, która jest Polką, i jej rodzinie. Jak już wspomniałem, rozmawiamy tylko po polsku, a to oczywiście rozwija język w zupełnie inny sposób niż zwykła nauka lub używanie go w pracy.

Można więc powiedzieć, że język polski wszedł Ci w krew? Że rozumiesz też polską duszę?

Nie, nie powiedziałbym tego. Powiedziałbym raczej, że zdecydowanie lepiej rozumiem polski styl życia, a czasami nawet przejąłem niektóre jego elementy. To jest całkiem normale, nawet jeśli nie jest się tego w pełni świadomym, że przejmuję się pewne zachowania, kiedy mieszka się w danym kraju od tak dawna, a przynajmniej od kilku lat.

Na przykład?

No na przykład elastyczność, która niekoniecznie kojarzy się z Niemcami. Myślę więc, że pod tym względem jestem bliższy polskiemu sposobowi myślenia. W języku polskim istnieje piękne słowo „kombinować“. Zasadniczo chodzi o to, aby znaleźć rozwiązanie problemu w sposób pragmatyczny, a czasem bardzo kreatywny. To jedna z rzeczy, które przychodzą mi spontanicznie do głowy.

Co było dla Ciebie największym wyzwaniem podczas nauki języka polskiego, a co największym sukcesem?

Moim zdaniem dla wielu osób największym wyzwaniem jest gramatyka języka polskiego, a zwłaszcza deklinacja. Na początku jest to naprawdę bardzo trudne. Myślę jednak, że kiedy ma się już wycucie językowe, to pojawia się pewnien automatyzm, który pomaga w poprawnym formułowaniu wypowiedzi. Ale kiedy za każdym razem trzeba się zastanawiać, jak to właściwie powinno być, jakiego przypadku należy użyć, to jest to naprawdę bardzo, bardzo trudne. Nie należy jednak przywiązywać do tego zbyt dużej wagi. Najważniejsze jest przecież, żeby być zrozumianym. Nie każde zdanie musi być w stu procentach poprawne gramatycznie.

Pamiętam też, że kiedy zamieszkałem w Polsce, to miałem trudności z prawidłowym zrozumieniem tak zwanego języka urzędowego. Myślę, że podobnie jest w przypadku wielu obcokrajowców przebywających w Niemczech lub wielu osób przybywa-

jących do Niemiec. Zamiast urzędowego niemieckiego miałem więc do czynienia z urzędowym polskim. Oba te idiomy są bardzo trudne dla obcokrajowców lub osób, które dopiero się uczą.

Jeśli chodzi o to, kiedy przeżyłem największy sukces związany z nauką języka polskiego, to przychodzą mi do głowy dwa momenty, dwa wyjątkowe wydarzenia w moim życiu. Pierwszym wyjątkowym przeżyciem był moment, w którym poprosiłem moją żonę o rękę. Było to oczywiście ogromne wyzwanie dla mnie, nie tylko emocjonalne, ale i językowe. Zastanawiałem się, jak w języku polskim oświadczyć się mojej wybrance? Nigdzie nie można znaleźć poprawnej wersji, jest to przecież coś bardzo osobistego. Było to chyba wystarczająco przekonujące, ponieważ usłyszałem jedno-znacze „tak“. To było dla mnie wyjątkowo piękne uczucie. Ceremonia ślubna odbyła się również w języku polskim, w Polsce, w Nowej Soli. Tu również udało mi się wypowiedzieć te magiczne słowa i zdania po polsku — bez czytania! To był oczywiście dla mnie ogromny sukces.

Język polski odgrywa ważną rolę nie tylko w Twoim życiu prywatnym, ale także zawodowym. W jakim stopniu czerpiesz korzyści z tego, że mówisz po polsku?

Miałem naprawdę dużo szczęścia. Czuję się bardzo szczęśliwy, że mogę teraz wykorzystywać zawodowo język, którego uczyłem się najpierw na uniwersytecie, a później jeszcze innymi metodami. Mówię o szczęściu, ponieważ wiem z własnego doświadczenia, ale także od wielu moich przyjaciół i znajomych oraz kolegów i koleżanek ze studiów, że rzadko to, czego nauczyło się na studiach, można później faktycznie wykorzystać w życiu zawodowym. Często kariera zawodowa idzie w innym kierunku, albo tak jak było w moim przypadku, dopiero okrężną drogą doszedłem do momentu, w którym wykorzystuję język polski w pracy. Bardzo się cieszę, że mi się to udało.

Czym dokładnie się zajmujesz zawodowo?

Pracuję jako koordynator projektu w Centrum Kompetencji i Koordynacji Języka Polskiego i jestem naprawdę bardzo szczęśliwy, że dzięki mojej pracy mogę przyczynić się do popularyzacji języka polskiego w Niemczech, do tego, że więcej Niemców uczy się polskiego, poznaje jego wartość i nie boi się nim posługiwać. Język polski nie cieszy się dobrą sławą, często się słyszy, że jest skomplikowany i należy do najtrudniejszych języków na świecie. Ponadto dzięki środkom niemieckiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych możemy wspierać pozaszkolną naukę języka polskiego odziedziczonego, umożliwiając w ten sposób wielu dzieciom i młodzieży spotkania z polszczyzną i odkrywanie własnej tożsamości. Jestem naprawdę bardzo szczęśliwy, że mogę teraz wykorzystywać polszczyznę w swoim życiu zawodowym i promować ją w Niemczech.

Wissenswertes Warto wiedzieć

POLYGLOTTER FILM: ZUM UMGANG MIT DER SPRACHE
IN DEUTSCH-POLNISCHEN KRIMIS / FILM WIELOJĘZYCZNY:
PODEJŚCIE DO KWESTII JĘZYKA W POLSKO-NIEMIECKICH
KRYMINAŁACH

Erik Malchow

„Unser Kommissariat zeigt, wie deutsch-polnische Zusammenarbeit funktionieren kann“ — Schauspieler Klaudiusz Kaufmann über seine Arbeit am Set der Krimiserie *Polizeiruf 110*

Polizeiruf 110: Der Gott des Bankrotts — Kriminalhauptkommissare Wiktor Król (Klaudiusz Kaufmann, l.) und Vincent Ross (André Kaczmarczyk, 2. v. l.) mit Rechtsmediziner Marian Kaminski (Tomek Nowicki, r.)
Kadr z odcinka *Der Gott des Bankrotts* (pl. Bóg bankructwa) © rbb/Volker Roloff

Polizeiruf 110: Abgrund — Polizeihauptmeister Wille Neumann (Fritz Roth, l.) und Komisarz Wiktor Król (Klaudiusz Kaufmann, r.) freuen sich über erste Ermittlungserfolge / Kadr z odcinka *Abgrund* (pl. Przepaść)
© rbb/Christoph Assmann

DE Seit 2015 steht er in Brandenburg vor der Kamera: **Klaudiusz Kaufmann** als Kommissar Wiktor Król im deutsch-polnischen *Polizeiruf 110* (*Świecko*). Für viele ist er längst das Gesicht einer gelingenden Zusammenarbeit über Grenzen hinweg. Kaufmann selbst kennt diese Grenzerfahrungen gut: geboren in Oberschlesien, ausgebildet an der Akademia Teatralna in Warschau, zunächst in polnischen Produktionen vor der Kamera, dann in deutschen Reihen wie *Pfarrer Braun* oder im Film *Hochzeitspolka*. Parallel zur Arbeit am *Polizeiruf* steht er aktuell in Łódź im Musical *Mamma Mia* auf der Bühne und war im ZDF-Fernsehfilm *Neuer Wind im alten Land – Erntezeit* an der Seite von Felicitas Woll und Steve Windolf zu sehen.

Im Gespräch mit Erik Malchow erzählt Kaufmann von seiner zweisprachigen Biografie, von Sprachbarrieren als dramaturgischem Werkzeug – und davon, wie eine Fernsehrolle auch Botschaften transportieren kann.

Herr Kaufmann, Sie sagten: „Unser Kommissariat zeigt, wie deutsch-polnische Zusammenarbeit funktionieren kann“. Was meinen Sie damit?

Wir arbeiten in diesem Team ganz selbstverständlich deutsch-polnisch zusammen. Wir haben unterschiedliche Hintergründe, sprechen verschiedene Sprachen – und trotzdem klappt es. Das zeigt, dass man Grenzen überwinden kann, wenn man sich respektiert und pragmatisch ist. Für mich ist das fast schon eine kleine Blaupause. Wir leben im Film etwas vor, das im echten Leben genauso wichtig wäre: dass Nachbarn miteinander sprechen, dass sie sich ergänzen und nicht abgrenzen.

Sie pendeln seit Jahren zwischen Deutschland und Polen. Wie sieht Ihr Alltag aus?

Ich wohne in Warschau. Gerade probe ich in Łódź für *Mamma Mia* und ich bin regelmäßig in Deutschland – für den *Polizeiruf*, manchmal auch für andere Produktionen. Als Jugendlicher war ich einige Wochen in Deutschland, habe einen Sprachkurs gemacht, gejobbt, bei meiner Familie gewohnt, während des Sprachkurses im Studentenwohnheim. Aber mein Lebensmittelpunkt ist Polen geblieben.

Zehn Jahre *Polizeiruf* – wie blicken Sie zurück?

Ehrlich gesagt: Die Zeit ist verfliegen. Wir drehen ein oder zwei Filme pro Jahr – und plötzlich sind zehn Jahre vergangen. Mit vielen Kolleginnen und Kollegen arbeite ich von Anfang an zusammen. Das schafft eine besondere Atmosphäre. Ich merke auch: Diese Figur ist ein Teil von mir geworden.

Wie viel von Ihnen steckt in Wiktor Król und vice versa?

Ich wollte, dass er eine positive Figur ist. In einer Welt voller Verbrechen bringt er Optimismus mit. Er hört zu, er hat Empathie. Und natürlich gibt es Dinge, die von der Rolle in mein Leben gewandert sind. Im ersten Film bekam ich ein Armband im Kostüm – erst war ich unsicher, jetzt ist es ein fester Bestandteil meines Outfits im Sommer. Es ist wie ein kleines Zeichen, das geblieben ist.

Sprache spielt im Polizeiruf eine zentrale Rolle.

Ja, und das ist mir wichtig. Wir bewegen uns an der Grenze. Dort ist Mehrsprachigkeit Alltag. Es wäre unnatürlich, wenn eine polnische Familie im Film perfekt Deutsch sprechen würde. Deshalb lassen wir beide Sprachen zu — manchmal ganze Dialoge, manchmal nur ein paar Wörter.

Das macht die Szenen authentisch. Und es hat dramaturgische Wirkung: In Verhören gibt es Momente, in denen ich ins Polnische wechsele. Das verändert die Situation sofort. Manchmal schafft es Vertrauen, manchmal Spannung. Sprache ist in solchen Momenten wie eine zusätzliche Figur.

Im ZDF-Film *Neuer Wind im alten Land* spielten Sie einen polnischen Saisonarbeiter mit starkem Akzent.

Normalerweise versuche ich, Stereotype zu vermeiden. Ich mag es nicht, wenn Figuren nur über ein Klischee funktionieren. Diese Klischees kommen am häufigsten in Polen vor — dort spiele ich die „bösen Deutschen“. Es gab nicht allzu viele Ausnahmen. In diesem Fall handelt es sich eher um einen Wunsch als um eine Tatsache.

Für mich war das eine Herausforderung. Ich kenne diesen Klang — Polnisch, das durch das Deutsche hindurchschimmert. Es klingt hart, manchmal eckig. Viele sagen: Deutsch sei eine harte Sprache. Ich sage: Nur, wenn man es so spricht. Sprache ist Musik. Ein Satz kann wie ein Schlag klingen oder wie eine Melodie. Und genau das interessiert mich — wie Sprache Charaktere sichtbar macht.

Lassen Sie uns über ein anderes Thema sprechen: Künstliche Intelligenz. Sie wird inzwischen auch im Film eingesetzt — für Übersetzungen, Untertitel oder sogar für Stimmen. Wie sehen Sie das?

Natürlich nutzen wir alle KI. Bei Übersetzungen, bei technischen Abläufen, da hilft sie. Aber wenn große Firmen nur auf Kosten achten, wird es gefährlich. Schon jetzt haben Menschen in der Postproduktion oder Synchronsprecher/-innen ihre Arbeit verloren. Viele haben Angst vor dem, was kommt.

Am Ende muss ein Mensch die kreative Entscheidung treffen. KI kann Texte mischen, Bilder kombinieren — aber sie kann keine eigenen Ideen entwickeln. Geschichten fühlen, Charaktere erschaffen — das bleibt unsere Aufgabe. Ohne klare Regeln besteht die Gefahr, dass man am Ende nur noch digitale Schauspieler/-innen und künstliche Stimmen hört. Und das darf nicht passieren.

Sie stammen aus Oberschlesien. Welche Rolle spielt diese Herkunft?

Eine große. Schlesisch ist eine eigene Sprachwelt — mit deutschen, polnischen und tschechischen Einflüssen. Manche Wörter gibt es im heutigen Deutsch gar nicht mehr. Das zeigt, wie Sprache Geschichte speichert. Für mich war es selbstverständlich, zwischen Sprachen zu wechseln. Erst später habe ich gemerkt, dass das nicht alle können. Schlesisch, Polnisch und Deutsch — das sind, so gesehen, eigentlich drei Sprachen [lacht]. Heute sehe ich es als Geschenk: zwei Sprachen, zwei Kulturen — zwei Möglichkeiten, Menschen zu verstehen.

Im Projekt *Polski ist cool* wollen wir die polnische Sprache stärker sichtbar machen. Was wünschen Sie sich in diesem Zusammenhang?

Dass Polnisch in Deutschland normal wird. Viele Zuschauer/-innen sagen mir: „Polnisch klingt schön.“ Es geht mehr um die 1970er-, 1980er- und 1990er-Jahre. Es gibt auch einen Unterschied zwischen Auswanderern aus Schlesien und Polen. Die Schlesier/-innen haben sich in Polen nicht als Polen gefühlt, während sie in Deutschland Teil der Gesellschaft werden wollten, damit ihre Kinder keine Identitätsprobleme haben. Die Geschichte jeder Familie ist anders.

Heute erlebe ich junge Menschen, die zweisprachig aufwachsen und stolz darauf sind. Neulich traf ich jemanden, der akzentfrei Polnisch sprach — obwohl er in Deutschland geboren ist. Das ist etwas Besonderes. Ich wünsche mir mehr solche Beispiele: Dass Zweisprachigkeit als Stärke gesehen wird, nicht als Hindernis.

Vielen Dank für das Gespräch.

Klaudiusz Kaufmann ist ein Schauspieler zwischen den Welten — und gerade darin liegt seine Stärke. Ob auf der Bühne in Łódź, im ZDF-Spielfilm oder als Kommissar Wiktor Król in *Polizeiruf 110*: Seine Rollen sind geprägt von Authentizität und Offenheit.

„Mit den Nachbarn muss man gut zusammenleben“ — sagt er. „Wenn das gelingt, wird alles einfacher.“ Ein Satz, der weit über das Fernsehen hinausweist — und zeigt, dass manchmal schon ein Kommissariat im kleinen Grenzort Świecko genügt, um eine große Idee vorzuleben.

„Nasz komisariat pokazuje, jak może wyglądać współpraca polsko-niemiecka” — aktor Klaudiusz Kaufmann o swojej pracy na planie serialu kryminalnego *Polizeiruf 110*

***Polizeiruf 110: Spiel gegen den Ball* — Kommissare Vincent Ross (André Kaczmarczyk, r.), Alexandra Luschke (Gisa Flake, l.) und Wiktor Król (Klaudiusz Kaufmann, m.) vom deutsch-polnischen Kommissariat in Świecko**
Kadr z odcinka *Spiel gegen den Ball* (pl. Gra wbrew piłce)
© rbb/Oliver Feist

PL Klaudiusz Kaufmann występuje przed kamerą w Brandenburgii od 2015 roku. Gra rolę komisarza Wiktora Króla w polsko-niemieckim serialu kryminalnym *Polizeiruf 110* (*Telefon 110*). Dla wielu widzów stał się już symbolem udanej współpracy ponad granicami i podziałami. Życie między kulturami nie jest mu obce — urodził się na Górnym Śląsku, ukończył Akademię Teatralną w Warszawie, najpierw grał w polskich filmach, a następnie pojawiał się w niemieckich produkcjach, takich jak serial *Pfarrer Braun* (pl. *Ojciec Braun*) czy w filmie *Hochzeitspolka* (pl. *Weselna Polka*).

Poza pracą nad serialem *Telefon 110* występuje obecnie na scenie w Łodzi w musicalu *Mamma Mia!* Zagrał także w serialu telewizyjnym produkcji stacji ZDF *Neuer Wind im alten Land – Erntezeit* (pl. Nowy wiatr w starym kraju — żniwa) u boku znanych niemieckich aktorów Felicitas Woll oraz Steve’a Windolfa.

W rozmowie z Erikiem Malchowem Kaufmann opowiada o swoim dwujęzycznym życiu, o języku jako narzędziu dramaturgicznym — a także o tym, jakie przestania może nieść ze sobą rola telewizyjna.

Panie Klaudiuszu, powiedział Pan: „Nasz komisariat pokazuje, jak może wyglądać współpraca polsko-niemiecka”. Co ma Pan przez to na myśli?

W naszym zespole współpracujemy w sposób zupełnie naturalny po polsku i po niemiecku. Pochodzimy z różnych środowisk, mówimy różnymi językami — a mimo to wszystko gra. To pokazuje, że można pokonywać granice, jeśli podchodzi się do siebie z szacunkiem i zdrowym rozsądkiem. Dla mnie to jest już skromny wzór tego, jak można budować porozumienie. W filmie prezentujemy coś, co miałoby znaczenie także w prawdziwym życiu: żeby sąsiedzi ze sobą rozmawiali, żeby się uzupełniali, a nie od siebie odgradzali.

Od lat kursuje Pan między Niemcami a Polską. Jak wygląda Pana codzienność?

Mieszkam w Warszawie. Obecnie mam próby do spektaklu *Mamma Mia* w Łodzi. W Niemczech bywam regularnie — z powodu serialu *Telefon 110*, a czasem także z powodu innych produkcji. Jako nastolatek spędziłem tam kilka tygodni — robiłem kurs językowy, pracowałem dorywczo, mieszkałem u rodziny, a podczas kursu językowego — w akademiku. Ale Polska pozostała centrum mojego życia.

Dziesięć lat *Telefonu 110* — jak Pan na to patrzy z perspektywy czasu?

Szczerze mówiąc: ten czas szybko zleciał. Kręcimy jeden lub dwa filmy rocznie — i nagle minęło dziesięć lat. Z wieloma koleżankami i kolegami pracuję od samego początku, co tworzy szczególną atmosferę. Dostrzegam też, że ta postać stała się częścią mnie.

Ile Pana jest w Wiktorze Królu i vice versa?

Chciałem, żeby to była pozytywna postać. W świecie pełnym przestępczości wnosi on optymizm — słucha, ma empatię. I oczywiście są rzeczy, które przeszły z tej roli do mojego życia. W pierwszym filmie dostałem bransoletkę do kostiumu — na początku byłem do niej sceptycznie nastawiony, teraz jednak jest to stały element mojego letniego stroju. To jak swego rodzaju pamiątka.

Język odgrywa kluczową rolę w *Telefonie 110*.

Tak, i to jest dla mnie ważne. Poruszamy się na granicy. Tam wielojęzyczność jest codziennością. Byłoby nienaturalne, gdyby polska rodzina w filmie mówiła perfekcyjnie po niemiecku. Dlatego dopuszczamy oba języki: czasem całe dialogi, czasem tylko kilka słów. To sprawia, że sceny są autentyczne. Daje to dramaturgiczny efekt: podczas przesłuchań są momenty, w których przechodzę na polski. To natychmiast zmienia sytuację. Czasem budzi zaufanie, czasem tworzy napięcie. Język w takich chwilach jest jak dodatkowy bohater.

W filmie *Neuer Wind im alten Land* zagrał Pan polskiego pracownika sezonowego z silnym akcentem.

Zazwyczaj staram się unikać stereotypów, jednak to, że nie chcę ich powielać, pozostaje raczej życzeniem niż rzeczywistością. Nie lubię, gdy postacie opierają się tylko na tym, a tymczasem w Polsce najczęściej gram „złych Niemców”. Niewiele było wyjątków.

Dla mnie było to wyzwanie. Znam dobrze ten akcent, gdy polski przebija się przez niemiecki. Brzmi to twardo, kanciasto. Mówi się, że niemiecki to szorstki język. Ja wtedy odpowiadam: tylko wtedy, gdy tak właśnie mówisz. Język jest jak muzyka. Zdanie może brzmieć jak uderzenie albo jak melodia. I właśnie to mnie interesuje — jak język odśłania charakter postaci.

Porozmawiajmy o czymś innym — o sztucznej inteligencji. Jest już używana również przy produkcji filmów — do tłumaczeń, napisów, a nawet podkładanych głosów. Jak Pan to postrzega?

Oczywiście wszyscy korzystamy ze sztucznej inteligencji. Przy tłumaczeniach i w procesach technicznych — tam rzeczywiście to pomaga. Problem pojawia się, gdy duże firmy myślą tylko o kosztach. Już teraz ludzie pracujący przy postprodukcji czy aktorzy dubbingowi tracą pracę. Wielu obawia się przyszłości.

Finalnie to człowiek musi podejmować decyzje twórcze. Sztuczna inteligencja potrafi łączyć teksty, zestawiać ze sobą obrazy — ale nie wygeneruje własnych pomysłów. Wczuwanie się w historię czy kreowanie postaci to nadal nasze zadanie. Jeśli nie wprowadzimy jasnych zasad, to koniec końców będziemy mogli usłyszeć już tylko cyfrowych aktorów i ich sztuczne głosy. A do tego nie można dopuścić.

Pochodzi Pan z Górnego Śląska. Jaką rolę odgrywa Pańskie pochodzenie?

Wielką. Śląski to osobny świat językowy — z wpływami niemieckimi, polskimi i czeskimi. Niektóre słowa nie istnieją już we współczesnym niemieckim. To pokazuje, że język jest nośnikiem historii. Dla mnie poruszanie się między językami było czymś naturalnym. Dopiero później zauważyłem, że nie wszyscy to potrafią. Śląski, polski i niemiecki — to właściwie trzy języki [śmiech]. Dziś postrzegam to jako dar: dwa języki, dwie kultury — dwie możliwości zrozumienia ludzi.

W projekcie *Polski ist cool* chcemy zwiększyć widoczność języka polskiego. Czego sobie Pan życzy w tym kontekście?

Żeby polski stał się normalny w Niemczech. Wielu widzów mówi mi: „Polski brzmi pięknie”. Chodzi bardziej o lata 70.,

80. i 90. ubiegłego wieku. Jest też różnica między emigrantami ze Śląska a emigrantami z Polski. Ślązacy w Polsce nie czuli się Polakami, a w Niemczech chcieli stać się częścią społeczeństwa, żeby ich dzieci nie miały problemów z tożsamością. Historia każdej rodziny jest inna.

Dziś widzę młodych ludzi, którzy dorastają dwujęzycznie i są z tego dumni. Ostatnio spotkałem kogoś, kto mówił po polsku bez akcentu — mimo że urodził się w Niemczech. Jest to coś wyjątkowego. Życzę sobie więcej takich przykładów: żeby dwujęzyczność była postrzegana jako siła, a nie przeszkoda.

Dziękuję bardzo za rozmowę.

Klaudiusz Kaufmann jest aktorem między dwoma światami — i właśnie w tym tkwi jego siła. Czy to na scenie w Łodzi, w filmie produkcji ZDF, czy jako komisarz Wiktor Król w serialu *Telefon 110* — jego rolę cechuje autentyczność i otwartość.

„Z sąsiadami trzeba dobrze żyć” — mówi. „Jeśli to się udaje, wszystko staje się prostsze.” Zdanie, które wykracza daleko poza telewizję — i pokazuje, że czasami wystarczy komisariat w małym przygranicznym Świecku, by wprowadzać w życie wielkie idee.

Z niemieckiego: Oliwia Schiffer, Milena Kowal, Aleksandra Kolodziej, Joanna Sulich

Preisgekrönt Nagrodzeni

**GUNNAR HILLE MIT DEM PREIS DER
EUROPÄISCHEN POLONIA *POLONICUS* GEEHRT
GUNNAR HILLE UHONOROWANY NAGRODĄ
EUROPEJSKIEJ POLONII *POLONICUS***

Erik Malchow

DE In der Botschaft der Republik Polen in Berlin fand am 11. Oktober 2025 eine feierliche Gala zur Verleihung des *POLONICUS* 2025 statt — einer der bedeutendsten Auszeichnungen der europäischen Polonia. Mit dem Preis werden Persönlichkeiten geehrt, die durch ihr Engagement Brücken zwischen Polen und Deutschland schlagen, den interkulturellen Dialog fördern und die polnische Kultur in Europa stärken.

In der Kategorie „Dialog“ wurde Gunnar Hille, Direktor des Kompetenz- und Koordinationszentrums Polnisch (KoKo-Pol), ausgezeichnet — für sein langjähriges Engagement bei der Förderung der polnischen Sprache in Deutschland und den Aufbau nachhaltiger Bildungsinitiativen. Die Ehrenauszeichnung ging an Małgorzata Kidawa-Błońska für die Idee des „Polonia Camp“ — ein Netzwerk, das junge Polinnen und Polen im Ausland miteinander verbindet und das Gemeinschaftsgefühl einer neuen Generation stärkt. In der Kategorie „Kultur“ wurde Dr. habil. Brygida Helbig geehrt, deren literarisches Werk auf besondere Weise polnische und deutsche Erfahrungen miteinander verknüpft und so zu einem literarischen Brückenschlag zwischen beiden Nationen wird. Die Auszeichnung in der Kategorie „Polonia“ erhielt Bogusław Fleck, Gründer der Universität der Drei Generationen, für seinen unermüdlichen Einsatz beim Aufbau einer lebendigen, engagierten und offenen polnischen Bildungs- und Gemeinschaftsstruktur in Deutschland.

Die feierliche Gala, organisiert von der Geschäftsstelle der Polonia und dem Europäischen Institut für Kultur und Medien Polonicus, stand ganz im Zeichen von gegenseitigem Respekt, Verständigung und europäischer Solidarität — jenen Werten, die den Geist des *POLONICUS*-Preises seit jeher prägen.

Ich weiß mich mit dem Team von KoKoPol, mit vielen Freunden und Bekannten in der Polonia und den deutschen Polen-Aktiven einig: Es ist und bleibt ein großes Ziel, den berühmten Austausch auf Augenhöhe zwischen gleichberechtigten Partnern herzustellen, und es bleibt noch viel zu tun auf dem Weg dorthin. Die Ehrung motiviert uns jedoch in besonderem Maße, mit Gottes Hilfe und vereinten Kräften gestärkt für die deutsch-polnische Zusammenarbeit und ein demokratisches, selbstbewusstes Europa zu kämpfen.

Gunnar Hille in seiner Dankesrede in der polnischen Botschaft am 11.10.2025

PL 11 października 2025 r. w Ambasadzie Rzeczypospolitej Polskiej w Berlinie odbyła się uroczysta gala wręczenia nagród *POLONICUS 2025* — jednego z najważniejszych wyróżnień europejskiej Polonii. To prestiżowe odznaczenie hono-ruje osoby, które poprzez swoją działalność budują mosty między Polską a Niemcami, promują dialog międzykulturowy i wzmacniają obecność polskiej kultury w Europie.

W kategorii „Dialog” uhonorowano Gunnara Hille, dyrektora Centrum Kompetencji i Koordynacji Języka Polskiego (KoKoPol), za wieloletnie zaangażowanie w popularyzację języka polskiego w Niemczech oraz za tworzenie trwałych, edukacyjnych inicjatyw, które zbliżają oba narody. Nagrodę honorową otrzymała Małgorzata Kidawa-Błońska — za koncepcję „Polonia Camp”, sieci łączącej młodych Polaków mieszkających poza krajem i budującej poczucie wspólnoty wśród nowego pokolenia emigrantek i emigrantów. W kategorii „Kultura” wyróżniono prof. Brygidę Helbig — pisarkę i eseistkę, której twórczość w wyjątkowy sposób spleta polskie i niemieckie doświadczenia, stając się literackim mostem między dwoma społeczeństwami. Z kolei nagroda w kategorii „Polonia” trafiła do Bogusława Flecka, założyciela Uniwersytetu Trzech Pokoleń, w uznaniu za jego konsekwentne działania na rzecz budowania żywej, aktywnej i otwartej polskiej wspólnoty edukacyjnej w Niemczech.

Uroczystość, zorganizowana przez Biuro Polonii oraz Europejski Instytut Kultury i Mediów Polonicus, przebiegła w atmosferze wzajemnego szacunku, porozumienia i europejskiej solidarności — wartości, które od początku towarzyszą idei nagrody *POLONICUS*.

Zgadzam się z zespołem Ko-KoPol, wieloma przyjaciółmi i znajomymi przedstawicielami Polonii oraz niemieckimi działaczami na rzecz Polski: celem nam przyświecającym jest i pozostaje stworzenie tak często postulowanego dialogu na równych prawach, a do osiągnięcia tego celu pozostaje jeszcze wiele do zrobienia. Jednak to wyróżnienie motywuje nas w szczególny sposób, by z Bożą pomocą i wspólnymi siłami walczyć o współpracę polsko-niemiecką oraz demokratyczną, świadomą własnych wartości Europę.

Gunnar Hille w słowach podziękowania w Ambasadzie RP w Berlinie 11.10.2025 r.

Das Team von KoKoPol mit der *POLONICUS*-Statuette, von l.: / Zespół KoKoPol ze statuetką *POLONICUS*, od lewej: Dr. Anna Mróz, Diana Lankocz, Dr. Erik Malchow, Gunnar Hille
Foto: Franziska Lauer

Perspektiven Perspektywy

POLSKI IST COOL — MODE, MESSAGE UND EIN MANIFEST
POLSKI IST COOL — MODA, MESSAGE I MANIFEST

Erik Malchow

DE Polski ist cool. Ein Statement, ein Augenzwinkern, ein Fashion-Motto. KoKoPol hat Anfang des Jahres eine Kampagne gestartet, die längst über den Sprachraum hinauswächst — hinein in den Alltag, auf die Straßen, in die Herzen. Nun ist sie sichtbarer denn je: in Form von Streetwear und Stickern, die stolz und modern die Botschaft „Polski ist cool“ tragen.

Das gesamte KoKoPol-Team war von Anfang an Teil des kreativen Prozesses — mit Leidenschaft, Ideenreichtum und einem klaren Ziel: Sprache nicht verstecken, sondern zeigen. Gemeinsam mit der Berliner Design-Schmiede Markburg entstanden Designs, die urbane Coolness mit kultureller Tiefe verbinden. Hoodies, Shirts, Smartphone-Skins: Die Botschaft lebt, atmet und bewegt.

Kultur zum Anziehen!
Die Streetwear ist mehr als nur Kleidung — sie ist Kultur zum Anziehen. Ein Stil, der mehr sagt als Worte. Mit jedem Hoodie, jedem Shirt und jedem Accessoire trägst du nicht nur ein Outfit, sondern ein Stück Herkunft, Haltung und Identität. Polnische Tradition trifft urbanen Stil — das Ergebnis sind Looks, die stark, authentisch und voller Energie sind.

Und jetzt?
Die Kampagne endet nicht mit T-Shirts und Stickern. Im Gegenteil: Sie ist Teil eines fulminanten Anfangs. Das KoKoPol-Team plant, die Materialien in Workshops, Sprachprojekten und Schulinitiativen einzusetzen — als Icebreaker, als Symbol der Sichtbarkeit, als Brücke zwischen Generationen. Auf Social Media können die Slogans weitergetragen, kreativ inszeniert und neu kombiniert werden. Und wer noch ein besonderes Weihnachtsgeschenk sucht: Alle Produkte sind bis Jahresende im Shop erhältlich — shop.kokopol.eu macht's möglich. Polski ist cool. Und bleibt es.

Polski ist cool
© KoKoPol

PL Polski ist cool — statement, motto marki modowej z przymrużeniem oka. KoKoPol rozpoczął na początku roku kampanię, która od dawna wykracza poza granice języka, aby trafić do codziennego życia, pojawić się na ulicach i w sercach ludzi. Teraz jest ona widoczna jeszcze bardziej niż kiedykolwiek: pod postacią bluz i naklejek, które dumnie i z klasą niosą przesłanie „Polski ist cool”.

Cały zespół KoKoPol brał udział w kreatywnym procesie — z pasją, pomysłowością i jasnym celem: Nie kryć się z językiem, ale się nim dzielić. Wspólnie z berlińskim studiem projektowym Markburg stworzono projekty, które łączą miejską energię z głębią kulturową. Bluzy, koszulki, etui na telefon — przesłanie, które tętni życiem, pulsuje i porusza.

Ubierz się w kulturę!
Nasze bluzy i koszulki to coś więcej niż zwykłe ubrania — to kultura, którą możesz nosić na sobie, styl, który mówi więcej niż słowa. Każda bluza, koszulka, wszystkie akcesoria — to coś więcej niż część garderoby —

to wyraz postawy, tożsamości i pochodzenia. Polska tradycja spotyka się tutaj z nowoczesnym street-stylem. Efekt? Stylizacje, które są mocne, autentyczne i pełne energii. Nie chodzi tutaj tylko o modę, ale o uczucie, więź, które są z tobą każdego dnia. Dla każdego, kto celebruje swoje korzenie, odkrywa nowości i ma odwagę samodzielnie definiować swój styl.

Co dalej?
Kampania nie kończy się na T-shirtach i naklejkach. Wręcz przeciwnie — to dopiero początek. Zespół KoKoPol planuje wykorzystać materiały w warsztatach, projektach językowych i inicjatywach szkolnych — jako sposób na przełamanie lodów, symbole widoczności i mosty łączące pokolenia. W mediach społecznościowych hasła mogą żyć dalej — kreatywnie interpretowane i łączone w nowe konstelacje. A jeśli szukasz wyjątkowego prezentu świątecznego — wszystkie produkty są dostępne do końca roku w sklepie internetowym: shop.kokopol.eu zaprasza. Polski jest cool. I taki pozostanie.

Z niemieckiego: Maria Fila

PRÜFUNGSZENTRUM KOKOPOL:
JUNIOR-PRÜFUNGEN IM FEBRUAR
CENTRUM EGZAMINACYJNE KOKOPOL
LUTOWY EGZAMIN JUNIOR

Julian Schorr

DE Das Kompetenz- und Koordinationszentrum Polnisch (KoKoPol) hat im November dieses Jahres zum ersten Mal als anerkanntes Prüfungszentrum die Prüfung für das *Certyfikat Polski* durchgeführt. Dabei bot KoKoPol den Teilnehmenden der Herbstakademie für Polnisch als Herkunftssprache die Möglichkeit, ihre Polnischkenntnisse mit einem staatlich anerkannten Zertifikat nachzuweisen. Die Prüfung, die durch den Prüfungskommissionsvorsitzenden Marcin Jura geleitet wurde, bestand aus einem schriftlichen (vormittags) und einem mündlichen Teil (nachmittags). Das Zertifikat der Staatlichen Kommission für die Zertifizierung der Kenntnisse in Polnisch als Fremdsprache (Państwowa Komisja do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego) bestätigte denjenigen, die die Prüfung bestanden haben, Kenntnisse der polnischen Sprache auf dem Niveau B2 (GER).

Dank der Förderung von Polnisch als Herkunftssprache des Auswärtigen Amts konnte die Prüfungsgebühr in Höhe von 150 Euro pro Teilnehmenden übernommen werden. Die Gebühr in Höhe von 20 Euro für die Ausstellung des Zertifikats (nach bestandener Prüfung) trugen die Teilnehmenden selbst.

Früh im neuen Jahr steht bereits die nächste Prüfung im Internationalen Begegnungszentrum St. Marienthal an: Am 14.–15. Februar 2026 haben Jugendliche mit Polnisch als Herkunftssprache zwischen 14 und 17 Jahren die Chance, ihre Polnischkenntnisse zu zeigen und das *Certyfikat Polski Junior* zu erhalten.

Wir freuen uns auf zahlreiche Anmeldungen von Schüler/-innen unserer Projektpartner bei der Förderung des außerschulischen Unterrichts von Polnisch als Herkunftssprache in Deutschland!

PL W listopadzie br. Centrum Kompetencji Koordynacji Języka Polskiego (KoKoPol) po raz pierwszy przeprowadziło egzamin *Certyfikat Polski* jako oficjalne centrum egzaminacyjne. KoKoPol dał w ten sposób uczestnikom Jesiennej Akademii Języka Polskiego Odziedziczonego możliwość sprawdzenia ich znajomości polszczyzny oraz uzyskania certyfikatu państwowego. Egzamin, prowadzony przez przewodniczącego komisji egzaminacyjnej Marcina Jurę, składał się z części pisemnej (przed południem) oraz ustnej (po południu).

Certyfikat Państwowej Komisji do spraw Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego potwierdza znajomość polskiego na poziomie B2 według Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego (ESOKJ) u osób, które zdały egzamin.

Dzięki wsparciu Ministerstwa Spraw Zagranicznych Niemiec w zakresie promocji polskiego jako języka odziedziczonego możliwe było pokrycie opłaty egzaminacyjnej w wysokości 150 euro za każdego uczestnika. Opłatę w wysokości 20 euro za wydanie certyfikatu (po zdanym egzaminie) uczestnicy pokrywali we własnym zakresie.

Już na początku nowego roku odbędzie się kolejny egzamin w Międzynarodowym Centrum Spotkań w St. Marienthal: w dniach 14–15 lutego 2026 r. młodzież w wieku od 14 do 17 lat, dla której polski jest językiem odziedziczonym, będzie miała szansę wykazać się jego znajomością i zdobyć *Certyfikat Polski Junior*.

Cieszymy się na liczne zgłoszenia uczennic i uczniów naszych partnerów projektowych w ramach wspierania pozaszkolnego nauczania polskiego jako języka odziedziczonego w Niemczech!

POLONIA IST ZU MEHR BEREIT – WIR BITTEN NICHT,
WIR GESTALTEN MIT / POLONIA GOTOWA NA WIĘCEJ –
NIE PROSIMY, WSPÓŁTWORZYMY

Adrianna Tomczak

DE Die Polonia in Deutschland ist die größte polnische Gemeinschaft in Europa. Hinter den Zahlen verbirgt sich ein enormes Potenzial – sozial, kulturell und bürgerlich. Um dieses Potenzial voll auszuschöpfen, braucht es nicht nur Leidenschaft, sondern auch eine Änderung der Herangehensweise. Es ist Zeit, mit dem Bitten aufzuhören – und mit dem Mitgestalten zu beginnen. Schätzungen zufolge leben heute zwischen 1,5 und 2 Millionen Menschen polnischer Herkunft in Deutschland. In diesen Zahlen verbirgt sich eine echte Kraft – sowohl für Deutschland als auch für Polen. Hier haben die Polen eines der größten und aktivsten Netzwerke von Migrant/-innenorganisationen in Europa aufgebaut. Sie pflegen ihre Sprache und Traditionen, unterstützen Neuankömmlinge und vertreten zunehmend auch die polnische Gemeinschaft gegenüber deutschen Institutionen. In Zeiten angespannter deutsch-polnischer Beziehungen gewinnt ihre Rolle strategische Bedeutung.

Eigene Zeit, eigenes Geld – und
wachsende Frustration

„Wir leisten sehr viel und opfern dafür unsere Zeit und unser Geld. Aber das geht auf Kosten unserer Gesundheit und unseres Familienlebens“, sagen die Leiter der Organisationen in ganz Deutschland. Unter solchen Bedingungen ist es schwierig, strategisch zu denken und zu handeln. Die meisten Initiativen arbeiten in Unsicherheit – von Projekt zu Projekt. Damit einher gehen ständige Fragen: Wird das nächste Projekt realisiert werden können? Werden wir die nächste Förderung erhalten? Die neuen Leitlinien der Regierungsstrategie für die Zusammenarbeit mit der polnischen Diaspora und Polen im Ausland für die Jahre 2025–2030 legen den Schwerpunkt auf

eine größere Selbstständigkeit der Organisationen. Aber wie kann man die einzelnen Bundesländer davon überzeugen, etwa Veranstaltungen für polnische Senioren zu unterstützen? Warum sollten deutsche Institutionen die Medien der polnischen Diaspora finanzieren? Dabei entsprechen viele der in Polen durchgeführten Initiativen oft nicht den tatsächlichen Bedürfnissen der polnischen Community – schon allein aufgrund der Reisekosten oder zeitlichen Einschränkungen: „Wir brauchen Zugang zu Ressourcen und Entwicklungsmöglichkeiten“, sagen die Aktivisten. Es mangelt nach wie vor an Wissen über Projektmanagement, die Gewinnung von Partnern und den Aufbau dauerhafter Strukturen.

Zeit, aus der bisherigen Rolle
herauszutreten

Viele Initiativen funktionieren nach wie vor ohne echte Zusammenarbeit mit deutschen Institutionen oder anderen Minderheitengruppen. „Es ist Zeit, aus der Isolation der polnischen Diaspora herauszukommen und ein gleichberechtigter Partner für die deutsche Seite zu werden“ – diese Stimme wird immer häufiger gehört. Um dies zu erreichen, sind jedoch konkrete Instrumente und Unterstützung erforderlich. Eine weitere wichtige Herausforderung bleibt der Generationswechsel. Junge Menschen können sich nur dann entfalten, wenn die ältere Generation ihnen Raum und Vertrauen gibt. Anstatt junge Menschen im Schatten zu halten, lohnt es sich, ihnen zuzuhören, sie in den Entscheidungsprozess einzubeziehen und ihnen die Werkzeuge zum Handeln an die Hand zu geben – ohne ihnen fertige Lösungen aufzuzwingen.

Der Einfluss der Politik auf den Alltag

Die internen Probleme überlagern die schwierige internationale Lage. Auf beiden Seiten der Grenze gewinnen Bewegungen an Stärke, die den Sinn der Zusammenarbeit in Frage stellen. Die polnische Diaspora wird immer häufiger zur „Geisel“ dieser Spannungen. Das zeigt sich in der Arbeit, in sozialen Beziehungen oder Kommentaren, auch in der Notwendigkeit, sich zu rechtfertigen oder Stellung zu beziehen. Und doch, wie die Kopernikus-Gruppe, ein Think-Tank, der sich mit den deutsch-polnischen Beziehungen befasst, betont: „Es gibt keine gute Alternative zu einer engen polnisch-deutschen Zusammenarbeit. Nur solidarisches Handeln bietet eine reale Chance für die Sicherheit und Entwicklung beider Länder.“ Wir unterschreiben diese Worte mit beiden Händen.

Zeit für einen Wandel

Das Polonia-Büro wurde 2012 als Antwort auf die Bedürfnisse der in Deutschland lebenden Polen gegründet. Heute, nach mehr als einem Jahrzehnt, sehen diese Bedürfnisse ganz anders aus. Die Welt hat sich verändert – und wir wollen mit ihr Schritt halten. Die Organisationen sagen klar und deutlich: Wir brauchen einen Wegweiser. Jemanden, der uns hilft, uns in einem komplexen System zurechtzufinden – von Finanzierungsfragen bis hin zu Beziehungen zu öffentlichen Institutionen. Die bisherigen Aktivitäten des Büros haben es ermöglicht, die Bedürfnisse der Gemeinschaft besser zu erkennen und die wichtigsten Entwicklungsrichtungen festzulegen. Wir wissen jedoch, wie viel Arbeit noch vor uns liegt. Unsere Priorität ist es, Führungskräfte zu unterstützen – denn nur diejenigen, die Erfahrung und Selbstvertrauen gewinnen, können in Beratungsgremien, Selbstverwaltungsstruk-

Z niemieckiego: Maria Fila

Aus dem Polnischen: Przemysław Chojnowski

turen und Entscheidungsgremien sitzen und so einen realen Einfluss auf Angelegenheiten nehmen, die für die gesamte Polonia wichtig sind. Wir möchten, dass die Geschäftsstelle der Polonia eine Institution ist, die Brücken baut. Der Bundestag hat uns mit unserer Gründung nicht nur ein administratives Mandat erteilt, sondern uns auch das Recht eingeräumt, die Interessen der polnischen Diaspora zu vertreten. Und von diesem Recht machen wir konsequent Gebrauch. Wir melden uns zu Wort in Fragen der Migration, der Grenzen und der Integration — denn das ist unsere Verantwortung.

Wir streben danach, dass das Büro ein Ort ist, an dem Tradition auf Zukunft trifft — mit Respekt vor den Errungenschaften älterer Generationen, aber auch mit Offenheit für neue Stimmen und Herausforderungen. Wir glauben, dass die Polonia kein Bittsteller sein muss. Sie kann und sollte ein gleichberechtigter Partner sein. Und genau darum geht es uns. Angesichts der aktuellen Spannungen und Herausforderungen brauchen wir strategisches Denken, systemische Unterstützung und eine breite Zusammenarbeit. Nur so können wir eine starke, moderne Community aufbauen — eine Polonia, die sich nicht rechtfertigen muss, sondern stolz darauf sein kann, wer sie ist und was sie erreicht.

PL Polonia w Niemczech to największa polska społeczność w Europie. Za liczbami stoi ogromny potencjał — społeczny, kulturowy i obywatelski. Aby w pełni z niego korzystać, potrzebna jest nie tylko pasja, lecz także zmiana podejścia. Czas przestać prosić — i zacząć współtworzyć. Szacuje się, że dziś w Niemczech mieszka od 1,5 do 2 milionów osób polskiego pochodzenia. W tych liczbach kryje się realna siła — zarówno dla Niemiec, jak i dla Polski. To właśnie tutaj Polacy stworzyli jedną z największych i najbardziej aktywnych sieci organizacji emigracyjnych w Europie. Podtrzymują język i tradycję, wspierają nowo przybyłych, coraz częściej także reprezentują Polonię wobec niemieckich instytucji. W czasach napięć w relacjach polsko-niemieckich ich rola nabiera strategicznego znaczenia.

Własny czas, własne pieniądze — i rosnąca frustracja

„Robimy bardzo dużo, poświęcając swój czas i pieniądze. Ale odbywa się to kosztem zdrowia i życia rodzinnego” — mówią liderzy organizacji w całych Niemczech. Trudno w takich warunkach myśleć i działać strategicznie. Większość inicjatyw funkcjonuje w niepewności — od projektu do projektu. Towarzyszą temu nieustanne pytania: Czy uda się zrealizować kolejne przedsięwzięcie? Czy otrzymamy następne dofinansowanie? Nowe założenia rządowej strategii współpracy z Polonią i Polakami za granicą na lata 2025–2030 kładą nacisk na większą samodzielność organizacji. Ale jak przekonać poszczególne kraje związkowe, by wsparły wydarzenia dla polskich seniorów? Dlaczego niemieckie instytucje miałyby finansować polonijne media? Tymczasem wiele inicjatyw podejmowanych w Polsce często nie odpowiada realnym potrzebom Polonii — chociażby ze względu na koszty podróży czy ograniczenia czasowe. „Potrzebujemy dostępu do zasobów i możliwości rozwoju” — mówią działacze. Wciąż brakuje wiedzy o zarządzaniu projektami, pozyskiwaniu partnerów i budowaniu trwałych struktur.

Czas wyjść z dotychczasowej roli

Wiele inicjatyw wciąż funkcjonuje bez realnej współpracy z niemieckimi instytucjami czy innymi grupami mniejszościowymi. „Czas wyjść z polonijnej izolacji i stać się równorzędnym partnerem dla strony niemieckiej” — to głos, który słychać coraz częściej. Aby to osiągnąć, potrzebne są jednak konkretne narzędzia i wsparcie. Ważnym wyzwaniem pozostaje również zmiana pokoleniowa. Młode osoby mogą rozwinąć skrzydła tylko wtedy, gdy starsze pokolenie da im przestrzeń i zaufanie. Zamiast trzymać młodych w cieniu, warto ich wysłuchać, włączyć w proces decyzyjny i przekazać im narzędzia do działania — bez narzucania gotowych rozwiązań.

Wpływ polityki na codzienność

Problemy wewnętrzne nakładają się na trudną sytuację międzynarodową. Po obu stronach granicy rosną w siłę ruchy kwestionujące sens współpracy. Polonia coraz częściej staje się „zakładnikiem” tych napięć. Słychać to w pracy, w relacjach towarzyskich czy komentarzach, także w konieczności tłumaczenia się czy zajmowania stanowiska. A przecież, jak podkreśla Grupa Kopernika, think-tank zajmujący się relacjami

polsko-niemieckimi: „nie ma dobrej alternatywy dla ścisłej polsko-niemieckiej współpracy. Tylko solidarne działania dają realną szansę na bezpieczeństwo i rozwój obu krajów.” My podpisujemy się pod tymi słowami obydwoma rękami.

Czas na transformację

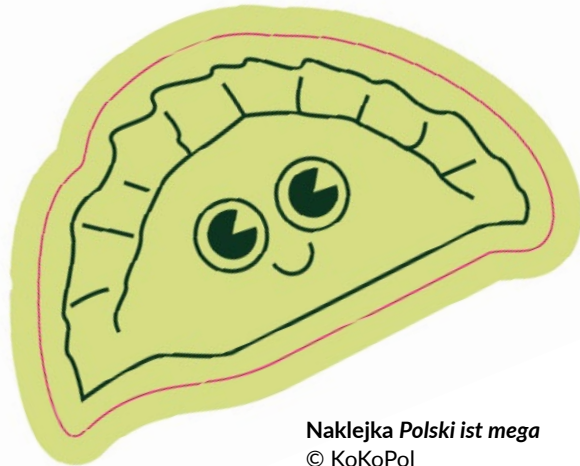
Biuro Polonii zostało powołane w 2012 roku jako odpowiedź na potrzeby Polek i Polaków mieszkających w Niemczech. Dziś, po ponad dekadzie, te potrzeby wyglądają zupełnie inaczej. Zmienił się świat — i my również chcemy dotrzymać mu kroku. Organizacje mówią jasno: potrzebujemy przewodnika. Kogoś, kto pomoże odnaleźć się w złożonym systemie — od kwestii finansowania po relacje z instytucjami publicznymi. Dotychczasowe działania Biura pozwoliły lepiej rozpoznać potrzeby środowiska i wyznaczyć główne kierunki rozwoju. Wiemy jednak, jak wiele pracy wciąż przed nami. Naszym priorytetem jest wspieranie liderów — bo to właśnie osoby, które zdobędą doświadczenie i pewność siebie, mogą zasiadać w gremiach doradczych, strukturach samorządowych i organizacjach decyzyjnych, realnie wpływając na sprawy ważne dla całej Polonii. Chcemy, by Biuro Polonii było instytucją budującą mosty. Bundestag, powołując nas do istnienia, nie nadał nam jedynie mandatu administracyjnego — przyznał nam prawo do reprezentowania interesów Polonii. I z tego prawa konsekwentnie korzystamy. Zabieramy głos w sprawach migracji, granic i integracji — bo to nasza odpowiedzialność.

Dążymy do tego, by Biuro było miejscem, w którym tradycja spotyka się z przyszłością — z szacunkiem dla dorobku starszych pokoleń, ale też z otwartością na nowe głosy i wyzwania. Wierzymy, że Polonia nie musi być petentem. Może i powinna być równorzędnym partnerem. I właśnie o to nam chodzi. W obliczu współczesnych napięć i wyzwań potrzebujemy strategicznego myślenia, systemowego wsparcia i szerokiej współpracy. Tylko w ten sposób zbudujemy silną, nowoczesną Polonię — taką, która nie musi się tłumaczyć, lecz może być dumna z tego, kim jest i co osiąga.

Hoodies/Bluzy *Polski ist mega*

Foto: Heidi Eckhart

Naklejka *Polski ist mega*
© KoKoPol

Entlang des Augustów-Kanals / Wzdłuż Kanału Augustowskiego
Foto: Matthias Kneip

Reisekolumne Polen Kolumna podróznika

DREI NACHBARN VOR DER TÜR. EINE REISE
IN DEN NORDOSTEN POLENS
TRZECH SĄSIADÓW ZA PROGIEM.
WYPRAWA NA PÓŁNOCNY WSCHÓD POLSKI

Matthias Kneip

DE Die Atmosphäre auf der Lipowa-Straße in Białystok erinnert mich eher an den Newskij Prospekt in Sankt Petersburg, als an Nowy Świat in Warschau. Die Straße ist für polnische Verhältnisse ungewöhnlich breit, so breit, dass selbst das große Rathaus problemlos in ihrer Mitte Platz findet. Die Gebäude links und rechts unterscheiden sich kaum in der Höhe und kanalisieren so den Blick in die Weite. Auf dem Pflaster reiht sich ein Café und Restaurant an das andere, Maler bieten ihre Dienste an und selbst eine Ausstellung steht mitten auf der Straße, um den Raum dann doch irgendwie zu nutzen. Auf meinem Spaziergang höre ich, wie die Menschen untereinander Polnisch, Russisch oder Englisch reden, und für einen Moment habe ich das Gefühl, die Zeit sei stehen geblieben. Hier, in dieser im 19. Jahrhundert von Polen, Belarussen, Deutschen und Juden bewohnten Stadt, wurde im Jahr 1859 der Augenarzt und Philologe Ludwik Lejzer Zamenhof geboren, der später als Erfinder der Kunstsprache Esperanto Weltruhm erlangen sollte. Damals gehörte Białystok noch zum russischen Reich, doch die ethnisch gemischte Bevölkerung führte auf der Straße zu einem regelrechten Sprachenchaos, von dem auch der junge Zamenhof auf seine Weise profitierte. Der Vater sprach zu Hause Russisch, die Mutter Jiddisch, auf der Straße lernte Ludwik Polnisch und später noch Deutsch, Französisch, Griechisch, Latein, Englisch und Hebräisch. Das sollte

ausreichen, um die Grundlage für sein Buch *Internationale Sprache* zu bilden, das er 1887 in Warschau unter seinem Pseudonym „Dr. Esperanto“ [Dr. Hoffender] in verschiedenen Sprachen veröffentlicht hatte und später weiterentwickelte. Obwohl Zamenhof nur seine Jugend hier verbrachte und 1874 mit der Familie nach Warschau zog, dreht sich heute doch fast alles in Białystok um diesen berühmten Sohn der Stadt. Mit einem kleinen Flyer des Tourismusbüros kann ich die wichtigsten Stationen seines Lebens in der Stadt abwandern. Den Ort, an dem früher sein Geburtshaus stand, seine Schule, sogar ein eigenes Museum hat die Stadt ihm und seiner Kunstsprache gewidmet. Mein Versuch, auf Esperanto einen Kaffee in einem der Cafés zu bestellen, scheitert allerdings kläglich.

Meine Reise führt mich von Białystok aus weiter in den äußersten Nordosten Polens. Unweit der Stadt Augustów stoße ich auf die längste Sehenswürdigkeit Polens, den Augustów-Kanal. In den Jahren 1821 bis 1823 hatte die preußische Regierung die Zölle für polnische Transitzüter derart drastisch erhöht, dass Warentransporte an die Ostsee kaum noch rentabel erschienen. Um die Zölle zu umgehen, ließ sich der damalige Oberstleutnant und spätere General Ignacy Prądzyński eine ebenso riskante wie geniale Lösung einfallen. Er entwickelte den Plan, die Flüsse Weichsel und Memel über einen 101 km langen Kanal zu verbinden, um auf diese Weise eine Wasserstraße zu schaffen, die das preußische Territorium umging. Über 18 Kammerschleusen sollten einen Höhenunterschied von insgesamt 55 Metern zwischen dem Fluss Biebrza und der Memel ausgleichen, um so diese Trasse schiffbar zu machen. Den höchsten Punkt bildete dabei der Serwy-See, von dem aus der Kanal in östlicher und westlicher Richtung jeweils 39,5 bzw. 15 Höhenmeter überbrücken musste, das Wasser also in zwei Richtungen floss. Eine Fahrt mit einem der Schiffe über eine Teilstrecke des Kanals lasse ich mir nicht entgehen. An manchen der Schleusen, die das Schiff passiert, dürfen sogar die Touristen an den Kurbeln der Schleusentore ihre Kräfte beweisen. In der Stadt Augustów selbst informiert mich ein kleines Museum über die Geschichte des Kanals.

Nach einem kurzen Spaziergang vom Museum ins Zentrum nehme ich auf einer kleinen Bank Platz, die ich mit einer hübschen Frauenfigur aus Bronze teile. Viele Polen ziehen mit einem Lächeln an mir vorüber, und als ich nachfrage, was so besonders an der Bank mit der Frau ist, erfahre ich, dass das Denkmal auf ein polnisches Kultlied der 1960er Jahre zurückgeht. Es zeigt die bei älteren Polen berühmte „Beata aus dem Albatros“, die der Sänger Janusz Laskowski 1965 durch sein Liebeslied zur Kultfigur machte. Das Tanzcafé „Albatros“ war damals berühmt, und das Lied ist eine heimliche Hymne dieses Ortes. 2017 widmete Augustów Beata das Denkmal direkt vor dem „Albatros“, das bis heute als Restaurant existiert.

Den typischen Sound der 1960er Jahre noch in den Ohren fahre ich noch ein letztes Stückchen weiter nordwärts. Ich passiere den Wigry See, den tiefsten See des Landes, an dessen Ufer sich das berühmte Kamaldulenserklster befindet, sowie das kleine Flüsschen Czarna Hańcza, das als Mekka für Kajakfahrer gilt.

Kurz vor der litauischen Grenze, Belarus im Osten hinter mir lassend, biege ich nach links ab. Der Gedanke, in Richtung Westen in die Kaliningradskaia Oblast nach Russland zu fahren, lässt mich schmunzeln. Die Straße ist schmal, führt durch Wälder und Felder, es gibt kaum Abzweigungen. Ab und an eine Siedlung. Rutka-Tartak, Rowe, Wiżajny. Manche Ortsnamen deuten ihre litauische Herkunft an. Die Menschen hier leben an der Grenze. Mit der Grenze. Genauer gesagt: umgeben von Grenzen. Immer wieder entdecke ich beim Blick in den Wald ein Polizeiauto. Der Friede trägt also. Jedes Auto, das hier herumfährt, wird erfasst.

Es mag nur ein klimatischer Zufall sein, dass sich ausgerechnet hier der Kältepol Polens befindet. Temperaturen von über -30°C sind keine Seltenheit. Und selbst im Sommer fühlt es sich hier wahrscheinlich kalt an.

Kurz hinter Wiżajny parke ich mein Auto auf einem Parkplatz und bin am Ziel: Dem Dreiländerpunkt „Wisztyniec“ — Litauen — Russland — Polen. Willkommen im Suwałki-Korridor. Der ganze Stacheldraht-verhau, dem ich plötzlich gegenüberstehe, wirkt bedrohlich. Überhaupt herauszufinden, wo genau welche Grenze verläuft, ist aufgrund der vielen Zäune, Kameras und Markierungen unmöglich. Nur eines ist sicher: weiter geht es nirgends. Nur zurück. Und als wäre die Überwindung des Stacheldrahts ein Kinderspiel, stehen dahinter auch noch Schilder, die teils in mehreren Sprachen darauf hinweisen, dass hier niemand weiter darf. „Stopp! Staatsgrenze der Russischen Föderation. Eintritt verboten“ oder „Staatsgrenze Polen. Übertreten verboten“. Wenn man hier steht, ruft man sich unweigerlich die Landkarte Europas vor Augen, ordnet sich auf ihr diesem Fleckchen im äußersten Nordosten zu. Finis Poloniae. Nur ein Punkt. Aber ein brisanter. Nach einigen Minuten des Stauens und Innehaltens mache ich mich auf den Rückweg, fahre weiter Richtung Westen. Die masurische Seenplatte ruft. Eine Idylle ohne Stacheldraht.

Ausblick: Die nächste Kolumne befasst sich mit einer Reise nach Masuren.

ESPERANTO ALS THEMA?

ODER:

Im Dreiländereck treffen drei Sprachen aufeinander. Zählt man das unweit gelegene Belarus sowie dessen Sprache, das Belarussische dazu, sind es sogar vier. Während das Russische und Belarussische als ostslawische Sprachen zählen, rechnet man das Polnische den westslawischen Sprachen zu. Während diese drei Sprachen als verwandt gelten und Ähnlichkeiten aufweisen, gehört das Litauische (ebenso wie das Lettische) zur eigenen Familie der baltischen Sprachen. Die Ähnlichkeiten zwischen slawischen und baltischen Sprachen sind gering. Im Nordosten Polens trifft man auch auf zweisprachige, polnisch-litauische Ortsnamen oder auf polnische Ortsnamen, deren Herkunft aus dem Litauischen ersichtlich ist.

ESPERANTO JAKO TEMAT?

LUB:

Na trójstyku państw spotykają się trzy języki. A jeśli dodać do tego Białoruś i język białoruski, to nawet cztery. O ile rosyjski i białoruski zaliczane są do języków wschodniosłowiańskich, to polski uznaje się za język zachodniosłowiański. Podczas gdy te trzy języki uważane są za pokrewne i wykazują pewne podobieństwa, to litewski (oraz łotewski) należą do odrębnej rodziny języków bałtyckich. Podobieństwa między językami słowiańskimi i bałtyckimi są niewielkie. Na północnym wschodzie Polski można trafić na nazwy miejscowości, które są dwujęzyczne — polskie i litewskie lub też nazwy w języku polskim, w których można rozpoznać ich litewskie pochodzenie.

PL

Nastrój panujący na ulicy Lipowej w Białymstoku bardziej kojarzy mi się z Nowskim Prospektem w Petersburgu niż z Nowym Światem w Warszawie. Jak na polskie warunki ta ulica jest niebywale szeroka, tak szeroka, że nawet okazały gmach ratusza bez trudu mieści się na jej środku. Budynki po obu stronach są prawie tej samej wysokości, dlatego mój wzrok wędruje ku horyzontowi. Na brukowanej nawierzchni jedna przy drugiej rozstawiają się kawiarnie i restauracje, a uliczni artyści tworzą nowe dzieła; chcąc wykorzystać jakoś przestrzeń, ustawiono na środku wystawę. Spacerując tamtędy, słyszę rozmowy w języku polskim, rosyjskim oraz angielskim, co sprawia wrażenie, jakby czas zatrzymał się w miejscu. To właśnie tutaj, w tym mieście zamieszkiwanym w XIX wieku przez Polaków, Białorusinów, Niemców i Żydów w 1859 roku urodził się

okulista i filolog — Ludwik Lejzer Zamenhof, który później zyskał światową sławę jako twórca języka esperanto. Białystok należał wówczas jeszcze do Cesarstwa Rosyjskiego, jednak różnorodność etniczna mieszkańców miasta prowadziła do prawdziwego chaosu językowego, z czego młody Zamenhof czerpał pełnymi garściami. Jego ojciec mówił w domu po rosyjsku, matka w jidysz, natomiast polszczyznę Zamenhof przyswoił sobie na ulicy. Do tego doszły języki: niemiecki, francuski, grecki, łaciński, angielski oraz hebrajski. Przyczyniło się to do stworzenia podstawy jego dzieła *Język międzynarodowy*, które Zamenhof opublikował w różnych wersjach językowych w 1887 roku w Warszawie pod przyjętym pseudonimem „Doktoro Esperanto” — [ten, który ma nadzieję]. Te idee w późniejszym czasie nadal doskonalił. Zamenhof spędził w Białymstoku jedynie czas młodości, bowiem

w 1874 roku przeprowadził się wraz z rodziną do Warszawy. Jednak po dziś dzień pozostaje centralną postacią Białegostoku jako znamienity syn tego miasta. Mała broszura turystyczna umożliwia dotarcie do najważniejszych miejsc z biografii Zamehofa, mianowicie: miejsca, gdzie kiedyś stał dom, w którym przyszedł na świat, szkoły, do której uczęszczał, a nawet muzeum, które miasto poświęciło jego osobie i stworzono mu przez niego językowi. Próba zamówienia kawy w języku esperanto w jednej z lokalnych kawiarni zakończyła się jednak całkowitą klęską.

Moja podróż prowadzi z Białegostoku jeszcze dalej, na północno-wschodnie krańce Polski. Niedaleko Augustowa trafiam na najdłuższą atrakcję turystyczną Polski, czyli Kanał Augustowski. W latach 1821–1823 rząd pruski tak drastycznie podniósł cła na polskie towary tranzytowe, że transport towarów nad Bałtyk przestał być opłacalny. Chcąc obejść te opłaty, ówczesny podpułkownik, a późniejszy generał Ignacy Prądzyński wpadł na pomysł równie ryzykowny, co genialny. Opracował plan połączenia Wisły i Niemna za pomocą ponad stukilometrowego kanału, tworząc w ten sposób drogę wodną omijającą terytorium pruskie. Za pomocą 18 śluz komorowych miał zostać wyrównany łączny spadek wysokości między Biebrzą a Niemnem, wynoszący 55 metrów, co umożliwiłoby żeglugę na tym szlaku. Najwyższy punkt stanowiło jezioro Serwy, od którego kanał musiał pokonać różnicę wysokości odpowiednio 39,5 metra w kierunku wschodnim i 15 metrów w kierunku zachodnim — w wyniku czego woda płynęła w dwóch kierunkach. Nie odmówiłem sobie rejsu jednym z promów na wybranym odcinku kanału. Przy niektórych śluzach, mijanych przez statek, turyści mogą nawet własnoręcznie pokręcić korbami zamykającymi i otwierającymi wrota śluz. W samym Augustowie niewielkie muzeum przybliży historię kanału. Po krótkim spacerze z muzeum do centrum miasteczka siadam na małej ławeczce, którą dzieł z piękną kobietą wykonaną z brązu. Wielu Polaków przechodzi obok mnie z uśmiechem, a gdy pytam, co takiego wyjątkowego jest w tej ławce z kobietą, dowiaduję się, że pomnik nawiązuje do kultowej polskiej piosenki z lat 60. XX wieku. Przedstawia znaną starszej generacji „Beatę z Albatrosa”, którą piosenkarz Janusz Laskowski uczynił postacią kultową dzięki swojej balladzie z 1965 roku. Taneczna kawiarnia „Albatros” była wówczas bardzo znana, a sama piosenka stała się nieoficjalnym hymnem tego miejsca. W 2017 roku August-

Seenlandschaft im Nordosten Polens / Krajobraz pojezierza na północnym wschodzie Polski
Foto: Matthias Kneip

↑ Rathaus in Białystok / Ratusz w Białymstoku

Foto: Matthias Kneip

← Zamenhof-Mural in Białystok

Mural Zamenhofs w Białymstoku

Foto: Matthias Kneip

Z niemieckiego: Patrycja Jaworska, Aleksandra Zięciak,
Gabriela Opiola, Aleksandra Konat

tów poświęcił Beacie pomnik, ustawiając go tuż przed lokalem „Albatros”, który do dziś funkcjonuje jako restauracja.

Z wciąż brzęącym w uszach typowym beatem z lat 60. ubiegłego wieku jadę jeszcze kawałek dalej na północ. Mijam Wigry, jedno z najgłębszych jezior w kraju, nad brzegiem którego znajduje się słynny klasztor kamedułów, a także małą rzeczkę Czarna Hańcza, uznawaną za mekkę dla kajakarzy.

Tuż przed granicą z Litwą, zostawiając za sobą Białoruś na wschodzie, skręcam w lewo. Myśl o jeździe na zachód do Obwodu Kaliningradzkiego w Rosji wywołuje ironiczny grymas na mojej twarzy. Droga jest wąska, prowadzi przez lasy i pola praktycznie bez rozwidleń. Od czasu do czasu mijam jakąś osadę. Rutka-Tartak, Rowełe, Wiżajny. Niektóre nazwy miejscowości wskazują na litewskie pochodzenie. Tutaj ludzie żyją na granicy, a nawet z granicą. Mówiąc dokładniej: są otoczeni granicami. Spoglądając w stronę lasu, kilkakrotnie dostrzegłem radiowóz policyjny. Spokój jest więc złudny. Każdy przejeżdżający tędy pojazd jest rejestrowany.

Być może to tylko przypadek, że właśnie tutaj znajduje się najzimniejsze miejsce w Polsce. Temperatury poniżej -30 st. C nie są rzadkością. Prawdopodobnie nawet latem czuć tutaj chłód.

Zaraz za Wiżajnami zatrzymuję się na parkingu. Dotarłem do celu, którym jest „Wisztyniec”, trójkąt litewsko-polsko-rosyjski. Witamy na Przesmyku Suwalskim. Cała ta płatanina drutu kolczastego, przed którą właśnie stoję, wydaje się groźna. Przez te wszystkie ogrodzenia, kamery i oznakowania znalezienie dokładnego przebiegu granic jest praktycznie niemożliwe. Jedno jest pewne: dalej nie ma dokąd iść. Pozostaje mi tylko zawrócić. O ile już pokonanie zasieków nie jest przecież dziecinną zabawą, to znajdujące się za nimi znaki w różnych językach dają mi pewność, że nikt by się na to nie odważył. „Stop! Granica państwowa Federacji Rosyjskiej. Wstęp wzbroniony.” „Granica państwowa Polski. Przekraczanie zabronione.” Stojąc tutaj, wyobrażasz sobie mimowolnie mapę Europy i lokalizujesz na niej ten skrajny zakątek północno-wschodniej Polski — Finis Poloniae. To tylko jeden punkt, ale jakże istotny. Po kilku minutach zadumy i zdziwienia ruszam w drogę powrotną. Jadę dalej na zachód. Pojezierze Mazurskie wzywa — idylla bez drutu kolczastego.

Zapowiedź: Następna kolumna będzie dotyczyła podróży na Mazury.

Czarna Hańcza

Foto: Matthias Kneip

Galerie Galeria

KI-KUNST: QUANTUM BABYLON IN STETTIN —
ROMAN LIPSKI (BERLIN) / SZTUKA Z AI: QUANTUM
BABYLON W SZCZECINIE — ROMAN LIPSKI (BERLIN)

*Ramona Teresa Plitt**

* Basierend auf Material von Roman Lipski

DE Roman Lipski (geb. 1969 in Nowy Dwór Gdański) zählt zu den international bekanntesten Künstlern mit polnischen Wurzeln, die sich intensiv mit digitalen Technologien auseinandersetzen. Seit 1989 lebt er in Berlin, wo er zunächst autodidaktisch Malerei studierte. Bereits 2004 wurde er beim Festival der polnischen Gegenwartsmalerei in Stettin mit dem Preis des Verbands Polnischer Künstler und Gestalter (Związek Polskich Artystów Plastyków) ausgezeichnet. Diese frühe Anerkennung in Polen markierte einen wichtigen Schritt auf dem Weg in eine Karriere, die ihn bald in internationale Sammlungen führte. Den entscheidenden Impuls für seine Laufbahn gab die Begegnung mit Erich Marx, einem der bedeutendsten deutschen Sammler, Mitte der 2000er-Jahre. Mit dessen Unterstützung konnte Lipski seine künstlerische Position entwickeln und sich auf der internationalen Bühne etablieren. Heute befinden sich seine Werke u.a. in der Sammlung Marx, der Julia Stoschek Foundation, der Alex Katz Foundation in New York sowie im Museum of Fine Arts in Boston.

Die „AI Muse“ — Kunst im Dialog mit künstlicher Intelligenz

Seit 2016 experimentiert Lipski mit künstlicher Intelligenz. Zusammen mit YQP und Birds on Mars entwickelte er das Projekt Artificial Muse, das keine fertigen Kunstwerke liefert, sondern den Künstler inspiriert. Die digitale Muse erzeugt Formen und Farbkombinationen, die als Impulse in seine Malerei einfließen. Auf diese Weise gelang ihm der Übergang von der Figuration zur Abstraktion. Die Technologie ersetzt den künstlerischen Prozess nicht, sondern erweitert ihn. Für Lipski bleibt KI bis heute eine Art kreativer Partner, der punktuell eingesetzt wird, um seine Arbeit in neue Richtungen zu lenken, ohne seine Autonomie infrage zu stellen.

Polnische Perspektiven auf KI-Kunst

Im Gespräch über Polen betont Lipski, dass sich dort bislang keine eigenständige Szene für KI-Kunst herausgebildet habe. Zwar gebe es inzwischen sicher einzelne Positionen, doch arbeiteten alle mit denselben internationalen Tools, die überwiegend westliche Bildtraditionen reproduzierten. Polens eigene künstlerische Strömungen wie der Formismus oder die historische Avantgarde hätten bislang kaum Eingang in die Trainingsdaten gefunden. Unterschiede zwischen polnischer und deutscher KI-Kunst entstünden daher weniger aus der Technik selbst, sondern aus kulturellen Kontexten und individuellen Handschriften. Auch das Publikum in Polen, so erklärt Lipski, begegne der KI-Kunst mit einer Mischung aus Skepsis und Neugier. Viele seien traditionsbewusst, wodurch sich neue Ansätze nur langsam durchsetzten. Gleichzeitig zeige die Resonanz auf seine jüngste Ausstellung in Stettin, dass ein großes Interesse vorhanden sei. Die Besucherzahlen seien hoch gewesen, die Laufzeit der Schau sei sogar verlängert worden. Für ihn sei dies ein Zeichen, dass Neugier und Offenheit durchaus bestünden, wenn man die Auseinandersetzung verständlich und zugänglich gestalte.

Besonders verweist er auf die avantgardistische Tradition der polnischen Kunst,

die gerade in schwierigen Zeiten immer wieder kritische und innovative Impulse hervorgebracht habe. Diese Haltung sei auch heute noch spürbar. Dass das Nationalmuseum in Stettin seine Arbeiten präsentiert, deute er selbst als Ausdruck dieser Offenheit.

Quantum Babylon in Stettin

Anlässlich von 100 Jahren quantenphysikalischer Forschung widmet das Nationalmuseum Stettin – Museum für zeitgenössische Kunst Roman Lipski die immersive Ausstellung *Quantum Babylon*. Im Mittelpunkt steht eine monumentale Videoinstallation, in der ein von Quantenalgorithmen erzeugter Turm von Babel unaufhörlich wächst, kollabiert und sich neu ordnet — Sinnbild für die Ambivalenz technologischer Entwicklung.

Neben der Videoinstallation werden handgewebte Teppiche aus Schafwolle gezeigt, deren Muster durch Quantenalgorithmen generiert wurden. Die Ausstellung lädt die Besucher/-innen ein, nicht nur zu sehen und zu hören, sondern auch zu berühren, zu riechen und zu verweilen. Lipski versteht *Quantum Babylon* nicht als technologische Euphorie oder als dystopische Warnung. Vielmehr eröffnet die Schau Erfahrungsräume, in denen Fortschritt und Zweifel, Utopie und Verantwortung aufeinandertreffen. Ihm geht es darum, wie Kunst auf tiefgreifende technologische Umwälzungen reagieren kann — mit Mitteln der Poesie, Kritik und Vorstellungskraft.

Mit der Präsentation in Stettin schließt sich für den Künstler ein Kreis. Er, der international als Pionier technologiegestützter Kunst gilt, kehrt an einen Ort zurück, an dem er schon früh Anerkennung erhielt. *Quantum Babylon* macht deutlich, dass die Auseinandersetzung mit Zukunftstechnologien nicht losgelöst von kultureller Herkunft geschieht, sondern auch auf polnischem Boden Resonanz findet.

Z. niemieckiego: Karolina Lipowska, Oliwia Piórkowska, Kinga Gadecka

die gerade in schwierigen Zeiten immer wieder kritische und innovative Impulse hervorgebracht habe. Diese Haltung sei auch heute noch spürbar. Dass das Nationalmuseum in Stettin seine Arbeiten präsentiert, deute er selbst als Ausdruck dieser Offenheit.

mouk.
 Już w 2004 został uhonorowany Nagrodą Związku Polskich Artystów Plastyków podczas Festiwalu Polskiego Malarstwa Współczesnego w Szczecinie. To wczesne wyróżnienie w Polsce stanowiło ważny etap kariery, która wkrótce przyniosła mu miejsce w prestiżowych międzynarodowych kolekcjach.

Przełomowym momentem w jego karierze było spotkanie z Erichem Marxem, jednym z najwybitniejszych niemieckich kolekcjonerów sztuki, około roku 2000. Dzięki jego wsparciu Lipski mógł w pełni rozwinąć swój język artystyczny i ugruntować pozycję międzynarodową. Dziś prace malarza znajdują się m.in. w Kolekcji Marxa, Fundacji Julii Stoschek, Fundacji Alexa Katza w Nowym Jorku oraz w Muzeum Sztuk Pięknych w Bostonie.

„AI Muse” — Sztuka w dialogu ze sztuczną inteligencją

Od 2016 roku Lipski eksperymentuje ze sztuczną inteligencją. Wspólnie z grupą artystów YQP oraz agencją Birds on Mars stworzył projekt Artificial Muse (dosł. „sztuczna muza”). Ten system AI tworzy nie tyle gotowe dzieła sztuki, co inspiracje dla artysty, generując formy i kombinacje kolorów, które jako impulsy wpływają na pracę malarza. W ten sposób udało mu się przejść od figuracji do abstrakcji. Technologia nie zastępuje procesu artystycznego, ale go rozszerza.

Dla Lipskiego sztuczna inteligencja do dziś pozostaje pewnego rodzaju kreatywnym towarzyszem, wykorzystywanym ad hoc, w celu skierowania pracy artystycznej na nowe tory bez podważania autonomii artysty.

Polskie perspektywy na sztukę AI

W rozmowie o Polsce Lipski podkreśla, że w kraju nie ukształtowała się jeszcze niezależna scena artystyczna wykorzystująca sztuczną inteligencję. Choć pojawiają się już pojedyncze, interesujące głosy, wszyscy twórcy korzystają z tych samych międzynarodowych narzędzi, które w dużej mierze odtwarzają zachodnie tradycje obrazowania. Rodzime nurty artystyczne, takie jak formizm czy historyczna awangarda jak dotąd rzadko znajdują odzwierciedlenie w danych treningowych modeli. Różnice między polską a niemiecką sztuką AI wynikają zatem zdaniem Lipskiego nie tyle z samej technologii, ile z kontekstów kulturowych i indywidualnych idiomów twórczych.

Lipski zauważa również, że polska publiczność odnosi się do sztuki AI z mieszaną sceptycyzmu i ciekawości. Wielu

odbiorców pozostaje przywiązanych do tradycji, przez co nowe kierunki przenikają powoli. Jednocześnie reakcja na jego najnowszą wystawę w Szczecinie pokazuje, że zainteresowanie jest ogromne — frekwencja była wysoka, a czas trwania ekspozycji został nawet przedłużony. Dla artysty to wyraźny sygnał, że ciekawość i otwartość rzeczywiście istnieją — pod warunkiem, że dialog wokół sztucznej inteligencji prowadzony jest w sposób zrozumiały i przystępny. Lipski szczególnie podkreśla awangardową tradycję polskiej sztuki, która właśnie w czasach kryzysu wielokrotnie dawała impulsy krytyczne i innowacyjne. Ta otwartość i intelektualna odwaga są — jak mówi artysta — wciąż odczuwalne. Fakt, że Muzeum Narodowe w Szczecinie prezentuje jego prace, interpretuje on sam jako wyraz tej ciągłej otwartości na eksperyment i dialog.

Quantum Babylon w Szczecinie

Z okazji 100 lat badań z zakresu fizyki kwantowej Muzeum Narodowe w Szczecinie — Muzeum Sztuki Współczesnej poświęciło Romanowi Lipskiemu immersyjną wystawę *Quantum Babylon*. Jej centralnym punktem jest monumentalna instalacja wideo, w której Wieża Babel, generowana przez algorytmy kwantowe, nieustannie wznosi się, zapada i porządkuje na nowo, tworząc obraz ambiwalencji rozwoju technologicznego.

Oprócz instalacji wideo prezentowane są ręcznie tkane dywany z wełny owczej, których wzory również zostały wygenerowane przez algorytmy kwantowe. Wystawa zaprasza zwiedzających nie tylko do oglądania i słuchania, ale także do zatrzymania się i doświadczenia ekspozycji wszystkimi zmysłami — także węchem i dotykem. Lipski pojmuje *Quantum Babylon* nie jako wyraz technologicznej euforii, ani jako dystopijne ostrzeżenie. Wystawa otwiera raczej przestrzeń dla doświadczeń, w których spotykają się postęp i wątplenie, utopia i odpowiedzialność. Jego zamysłem było ukazanie, jak sztuka może reagować na głębokie przewroty technologiczne — za pomocą poezji, krytyki i wyobraźni.

Dla artysty prezentacja w Szczecinie stanowi domknięcie pewnego kręgu. Na arenie międzynarodowej uważany za pioniera sztuki wspieranej technologią, wraca on do miejsca, w którym zyskał uznanie we wczesnych latach twórczości. *Quantum Babylon* wyraźnie pokazuje, że dyskusja na temat technologii przyszłości nie odbywa się w oderwaniu od dziedzictwa kulturowego, lecz znajduje również rezonans w Polsce.

↑ **Ausstellung *Quantum Babylon***
 Bildrechte: Atelier Roman Lipski GmbH
 Foto: Hans-Georg Gaul

↗ **Ausstellung *Quantum Babylon***
 Bildrechte: Atelier Roman Lipski GmbH
 Foto: Hans-Georg Gaul

→ **Ausstellung *Quantum Babylon***
 Bildrechte: Atelier Roman Lipski GmbH
 Foto: Hans-Georg Gaul

↑ **Untitled, Acrylic on Canvas**
 150 x 200 cm, 2020
 (AI Inspired)
 Bildrechte: Atelier Roman Lipski GmbH
 Foto: Hans-Georg Gaul

→ **Untitled, Acrylic on Canvas**
 130 x 130 cm, 2020
 (AI Inspired)
 Bildrechte: Atelier Roman Lipski GmbH
 Foto: Hans-Georg Gaul

Gedicht Wiersz

BRYGIDA HELBIG, DAS VERSPRECHEN ODER WIE RETTE ICH DIE WELT BRYGIDA HELBIG, OBIETNICA ALBO JAK URATOWAĆ ŚWIAT

DE Brygida Helbig (Dr. habil.) ist eine in Berlin lebende Schriftstellerin, Literaturwissenschaftlerin und Podcasterin des polnischsprachigen Programms von *Radio Cosmo*. Sie studierte Slawistik und Germanistik an der Ruhr-Universität Bochum, wo sie auch promovierte. Ihre Habilitation legte sie am Institut für Slawistik der Humboldt-Universität zu Berlin ab, und ihr Werk wurde zweimal für den renommierten polnischen Literaturpreis *Nike* nominiert (für den Roman *Kleine Himmel* und den Erzählband *Ossis und andere Leute*). Sie ist u.a. Autorin einer Monografie über Maria Komornicka (*Ein Mantel aus Sternenstaub*) und des biografischen Romans zu diesem Thema *Inna od siebie* (dt. Anders als sie selbst) sowie letzters des Prosabuches *W imię matki i córki* (dt. Im Namen der Mutter und der Tochter), das sie gemeinsam mit ihrer Tochter Justina verfasste. Bis 2021 war sie Professorin für Polonistik an der Universität Posen, in den Jahren 2023 und 2024 leitete sie die Geschäftsstelle der Polonia in Berlin. Stipendiatin des Deutschen Kulturforums östliches Europa (*Stadtschreiberin zu Stettin*) und Preisträgerin des europäischen Polonia-Preises *POLONICUS 2025*.

DAS VERSPRECHEN ODER WIE RETTE ICH DIE WELT

Als ich klein war, versprach mir mein Vater,
dass es nie wieder Krieg geben würde, nie, sagte er.
Unsere Welt schien für einen Moment erlöst.
(Es war Ende der Sechziger, in den Fünfzigern tanzte man auf den Straßen,
in Ekstase, erzählt meine Mutter,
der Krieg war vorbei; *ich überlebte*, schrieb Różewicz, *geführt zum Schlachten*.)
Mein Vater überlebte den Krieg als Kind,
als Vierzehnjähriger der Mutter entrissen und in ein Arbeitslager getrieben
bei Odessa, von wo es keine Rückkehr gab, doch er kehrte wie durch ein Wunder
zurück.
Später räumte er Minen im Land, als Kommandeur einer Pionierkompanie.
Ich sah meinen Vater mit Vertrauen in den Augen an,
ich war sechs, vielleicht sieben. Und ich beschloss zu glauben.
Kurz vor seinem Tod im Jahr 2022
brach ein Krieg aus, ganz nah. Er sah ihn im Fernsehen.
Er war schon einundneunzig, schwer krank, er konnte nicht hinschauen.
Auf den Bildschirm, auf die fallenden Bomben.
Er konnte es nicht glauben, weinte.
Auch ich glaube es bis heute nicht.
Dass etwas andauert, was (wirklich?)
niemand will.
Dass wir nicht fähig sind, es aufzuhalten,
obwohl das Wissen dazu existiert.
Viel Wissen gibt es in der Welt, es irrt in den Universitäten umher,

lauert in den Herzen.
In unbekannten Winkeln des Universums verbergen sich
Alternativen.
(„Alternativlos“ – ich kann es nicht hören.)
Mein Vater starb kurz nach der Ausweitung des Krieges in
der Ukraine.
Er dachte, er würde sein Ende noch erleben,
es würde nur einen Augenblick dauern.
Ich konnte ihn nicht retten.
Und ich weiß nicht, bei bestem Willen nicht,
wie man die Welt rettet.

PS. Die verstümmelte Welt, wie Zagajewski schrieb.
Die Welt, die um jeden Preis
(und die Preise sind hoch)
Recht haben will.
Doch was soll's mit Zagajewski, neulich
schrie ein Obdachloser uns an, in einer Berliner
S-Bahn:
Warum schweigt ihr alle?

PL Brygida Helbig (dr hab.) to mieszkająca w Berlinie pisarka, literaturoznawczyni, podcasterka radia *Cosmo po polsku*. Studiowała slawistykę i germanistykę na Uniwersytecie Ruhry w Bochum, gdzie także obroniła doktorat. Habilitowała się w Instytucie Slawistyki Uniwersytetu Humboldtów w Berlinie, a jej twórczość dwukrotnie nominowano do prestiżowej Nagrody Literackiej *Nike* (za powieść *Niebko* i tom opowiadań *Enerdowce i inne ludzie*). Jest autorką m.in. monografii o Marii Komornickiej *Strącona bogini*, powieści biograficznej o tej postaci *Inna od siebie*, a ostatnio powieści *W imię matki i córki*, napisanej wspólnie z córką Justiną. Do 2021 roku była profesorem polonistyki na uniwersytecie w Poznaniu, a w latach 2023 i 2024 kierowała Biurem Polonii w Berlinie. Stypendystka Niemieckiego Forum Kultury Europy Wschodniej (*Stadtschreiberin zu Stettin*) i laureatka Europejskiej Nagrody Polonijnej *POLONICUS 2025*.

OBIETNICA ALBO JAK URATOWAĆ ŚWIAT

Kiedy byłam mała mój tata obiecał mi,
że już nigdy nie będzie wojny, nigdy, mówił.
Nasz świat przez chwilę wydawał się zbawiony.
(Był koniec lat sześćdziesiątych, w pięćdziesiątych tańczono na ulicach,
mówi mama, w ekstazie, skończyła się wojna; *ocalałem*, pisał Różewicz,
prowadzony na rzeź.)
Mój tata przeżył wojnę jako dziecko,
jako czternastolatek odebrany matce i zagoniony do obozu pracy
pod Odessę, skąd nie było powrotu, on jednak cudem wrócił.
Potem rozminowywał kraj, dowodząc kompanią saperów.
Patrzyłam na tatę z zaufaniem w oczach,
miałam lat sześć, może siedem. Postanowiłam uwierzyć.
Krótco przed jego śmiercią w roku 2022
wybuchła wojna, tuż obok. Zobaczył ją w telewizji.
Miał już dziewięćdziesiąt jeden lat, był ciężko chory, nie mógł na to patrzeć.
W ekran telewizora, na spadające bomby.
Nie mógł uwierzyć, płakał.
I ja nie wierzyłam i do dziś nie wierzę.
Że trwa coś, czego (naprawdę?)
nikt nie chce.
Że nie umiemy tego zatrzymać,
choć mamy wiedzę na ten temat.
Wiedzy jest w świecie dużo, błąka się po uniwersytetach,
czai w sercach.
W nieznanych zakątkach uniwersum kryją się
alternatywy.
(Nie mogę słuchać — „nie ma alternatywy”.)
Mój tata umarł krótko po wybuchu wojny w Ukrainie.
Myślał, że doczeka jej końca, że to potrwa ledwie
chwilę.
Nie umiałam go uratować.
I nie wiem, choć tak bardzo bym chciała, nie wiem,
jak uratować świat.

Brygida Helbig, Literaturwissenschaftlerin und Autorin
literaturoznawczyni i autorka
Foto: Privat / archiwum prywatne

PS. Świat, jak pisał Zagajewski, okaleczony.
Który za wszelką cenę
(a ceny są wysokie),
chce mieć rację.
Ale co tam Zagajewski, ostatnio
bezdolny krzyczał na nas w berlińskim
metrze:
Dlaczego wszyscy milczycie?

Autor*innen

Autorzy*

LILIANA BAREJKO-KNOPS

Vorsitzende des Vereins der Polnischlehrer und Pädagogen in Deutschland e.V., tätig auch bei Kompetenz- und Koordinationszentrum Polnisch (KoKoPol) im Leitungsteam der Außenstelle NRW zur Förderung des herkunftssprachlichen Polnischunterrichts / Przewodnicząca Związku Nauczycieli Języka Polskiego i Pedagogów w Niemczech, działa również w KoKoPol w zespole kierującym filią NRW ds. wspierania nauczania języka polskiego jako odziedziczonego

PATRICIA FRIEDEK

Freie Journalistin und Redakteurin mit polnischen Wurzeln, studierte Angewandte Sprachwissenschaften, Journalistik und Politikwissenschaft in Dortmund und Kalifornien, Schwerpunkte: Gesellschaft, Kultur, Migration / Niezależna dziennikarka i redaktorka o polskich korzeniach, studiowała lingwistykę stosowaną, dziennikarstwo i politologię w Dortmundzie i Kalifornii, zainteresowania: społeczeństwo, kultura, migracje

DR. HABIL. BRYGIDA HELBIG

In Berlin lebende Literaturwissenschaftlerin und Autorin / Mieszkająca w Berlinie literaturoznawczyni i autorka

GUNNAR HILLE

Bulgarist, langjähriger Leiter des Sprachlern-Zentrums des Auswärtigen Amts, Direktor von KoKoPol / Bulgarysta, długoletni dyrektor Centrum Nauki Języków niemieckiego MSZ, dyrektor KoKoPol

DR. MATTHIAS KNEIP

Mitarbeiter des Deutschen Polen-Instituts in Darmstadt, Autor und Polenexperte / Pracownik Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich w Darmstadcie, pisarz i ekspert ds. Polski

ROMAN LIPSKI

Deutsch-polnischer Künstler, geboren in Nowy Dwór Gdański, lebt in Berlin; seine Vorzugsmotive sind Landschaften und Architektur, inspiriert durch KI Polsko-niemiecki malarz, urodzony w Nowym Dworze Gdańskim, mieszka w Berlinie; wybrane motywy to pejzaż i architektura, inspirowane przez AI

PROF. DR. PETER OLIVER LOEW

Historiker und Kulturwissenschaftler, Direktor des Deutschen Polen-Instituts in Darmstadt / Historyk i kulturoznawca, dyrektor Niemieckiego Instytutu Spraw Polskich w Darmstadcie

DR. ERIK MALCHOW

Kulturwissenschaftler und Trainer für Interkulturelle Kompetenz, Leiter der KoKoPol-Außenstelle Berlin / Kulturoznawca, trener komunikacji interkulturowej, kierownik biura KoKoPol w Berlinie

PROF. DR. ADAM PAWŁOWSKI

Sprachwissenschaftler, Informatiker und Romanist, Professor an der Universität Wrocław, Beauftragter des Rektors für Digital Humanities Językoznawca, informatyk i romanista, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, pełnomocnik rektora ds. humanistyki cyfrowej

RAMONA TERESA PLITT

Sprach- und Kulturwissenschaftlerin, wissenschaftliche Mitarbeiterin bei KoKoPol, zuständig für die Bedarfserhebung *PolskiKompass* / Językoznawczyni i kulturoznawczyni, pracownik naukowy KoKoPol ds. badania zapotrzebowania na oferty nauczania języka polskiego odziedziczonego *PolskiKompass*

JULIAN SCHORR

Studierte Osteuropawissenschaften an den Universitäten Bremen und Oldenburg, Mitarbeiter von KoKoPol, Projektverwaltung, Antragswesen Polonia Studiował nauki o Europie Wschodniej na uniwersytetach w Bremie i w Oldenburgu, pracownik KoKoPol, zarządzanie projektami, rozpatrywanie wniosków organizacji polonijnych

DR. ADRIANNA TOMCZAK

Referentin für Integration, Organisation, Jugend und EU in der Geschäftsstelle der Polonia in Berlin / Referentka ds. integracji, organizacji, młodzieży i UE w Biurze Polonii w Berlinie

DR. EWA WIESZCZECZYŃSKA

Glottodidaktikerin an der Hochschule Zittau/Görlitz, Sprachpraxis Polnisch, polnische Phonetik, Grammatik und Lexikologie / Glottodydaktyczka w Wyższej Szkole Zittau/Görlitz, zajęcia z praktycznej znajomości języka polskiego, fonetyki, gramatyki i leksykologii

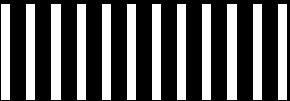
PROF. DR. ANNA ŻUREK

Glottodidaktikerin und Hochschullehrerin an der Universität Wrocław, Leiterin der Schule für polnische Sprache und Kultur für Ausländer an der UWr Glottodydaktyczka i wykładowczyni na Uniwersytecie Wrocławskim, dyrektor Szkoły Języka Polskiego i Kultury dla Cudzoziemców UWr

ÜBERSETZUNG/TŁUMACZENIE:

Studentische Wissenschaftsvereinigung POLIGLOCI, Institut für angewandte Linguistik an der Universität Rzeszów / Studenckie Koło Naukowe POLIGLOCI, Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Rzeszowskiego: Anna Barszczewska, Dominika Brocka, Kamila Czerniak, Julia Czupka, Kacper Dąbrowski, Angelika Fejkiel, Maria Fila, Karolina Fitał, Kinga Gadecka, Mateusz Guzik, Julia Haduch, Patrycja Jaworska, Julia Kaczorowska, Julia Kipa, Szymon Klatka, Natalia Kolasa, Aleksandra Kołodziej, Aleksandra Konat, Milena Kowal, Rafał Krakowiak, Natalia Krzysztoń, Karolina Lipowska, Aleksandra Łabędź, Wiktoria Niżnik, Agnieszka Ochab, Gabriela Opiola, Oliwia Piórkowska, Wiktoria Przybyła, Dominika Rutyna, Oliwia Schiffer, Kinga Sieńko, Jakub Smoleński, Dagmara Styka, Magdalena Sudak, Joanna Sulich, Julia Szaraniec , Gabor Tęcza, Emilia Tomoń, Justyna Zegar, Patrycja Zięba, Aleksandra Zięciak
Leitung / Kierownictwo: Dr. Agnieszka Buk

Wenn nicht anders gekennzeichnet, wurden die Texte zweisprachig eingereicht. Jeżeli nie zaznaczono inaczej, teksty zgłoszono w dwóch wersjach językowych.

Förderung:

Diese Maßnahme wird mitfinanziert durch Steuermittel auf der Grundlage des von den Abgeordneten des Sächsischen Landtags beschlossenen Haushaltes.

Auswärtiges Amt

Diese Maßnahme wird finanziert aus Mitteln des Auswärtigen Amtes.